

Københavns Kommune

Revisionsberetning for 2016 vedrørende årsregnskabet

1. juni 2017

Indholdsfortegnelse

	<u>Side</u>
1. Revision af årsregnskabet	3
1.1 Årsregnskabet	3
1.2 Konklusion på den udførte revision	3
1.3 Ny revisionspåtegning	7
2. Revisionsbemærkninger til årsregnskabet	7
2.1 Revisionsbemærkninger for 2016	8
2.1.1 Systemansvarlige for udbetalingsystemer - Revisionsbemærkning nr. 1	10
2.1.2 Byfornyelse - Revisionsbemærkning nr. 2	11
2.1.3 Balanceposter – Revisionsbemærkning nr. 3	11
2.1.4 Lønadministration m.v. revisionsbemærkning nr. 4	15
2.1.5 Manglende refusionshjemtagelse – Revisionsbemærkning nr. 5	20
2.1.6 Indkøbsområdet m.v. revisionsbemærkning nr. 6	21
2.1.7 Kontrol med overholdelse af reglerne om Skatmoms – revisionsbemærkning nr. 7	22
2.1.8 Byggesagsområdet – revisionsbemærkning nr. 8	23
2.1.9 Administrationsbidrag for affaldsområdet – revisionsbemærkning nr. 9	24
2.1.10 Parkeringsindtægter – revisionsbemærkning nr. 10	25
2.1.11 Cybersecurity og Persondata – revisionsbemærkning nr. 11	26
2.1.12 Regeloverholdelse solcelleanlæg – revisionsbemærkning nr. 12	28
2.1.13 Ubalance i kommunens interne handel – revisionsbemærkning nr. 13	28
2.2 Revisionsbemærkninger vedrørende områder, der er omfattet af statsrefusion	29
2.3 Revisionsbemærkninger vedrørende revision i årets løb for 2016, der er afsluttet i 2016	29
2.3.1 Lukning af firmadankort	29
2.3.2 Gæld til offentlige myndigheder	29
2.3.3 Lønadministration mv. sagsrevision	30
2.3.4 Lønadministration m.v. CRM systemet	30
2.3.5 Fakturaer i betalingskontrol (god bogføringsskik)	30
2.4 Oversigt over revisionsbemærkninger fra 2015 og tidligere, der er afsluttet i 2016	31
3. Kommentarer til årsregnskabet i øvrigt	31
3.1 Korrektion af forhold konstateret under revisionen	31
3.2 Projekt-/tilskudsregnskaber	32
4. Revision af årsregnskabet	32
4.1 Revisionsstrategi	32
4.2 Intern Revision	33
4.3 Drøftelser med ledelsen om besvigelser	34
4.4 Ledelsestilsyn	34

5. Redegørelse for den udførte finansielle og juridisk-kritiske revision	36
5.1 Årsregnskabet opbygning og indhold	36
5.2 Udligning, tilskud og skatter	36
5.3 Lønområdet	36
5.4 Omkostningsdisponering og udbetalinger	36
5.5 Sociale udbetalingsystemer	37
5.6 Sociale områder med statsrefusion	37
5.7 Øvrige revisionsområder	38
5.8 Omkostningsbaseret regnskab	38
5.9 Finans- og regnskabssystemet samt finansiell status	38
5.10 Økonomistyring og bevillingssystemet	38
5.11 Låneoptagelse	38
5.12 Gennemgang af generelle it-kontroller	38
5.13 Balanceposter	39
5.14 Obligatoriske oversigter til regnskabet	39
6. Juridisk-kritisk revision og forvaltningsrevision	39
6.1 Juridisk-kritisk revision	40
6.2 Lovpligtig forvaltningsrevision	40
6.2.1 Sparsommelighed	40
6.2.2 Produktivitet	40
6.2.3 Effektivitet	41
6.3 Dyberegående forvaltningsrevision	41
6.3.1 Administration kommunens Barselsudligningsordning og Intern forsikringsordning	41
6.3.2 Kommunens brugeradgange og rettigheder til Digital Tinglysning	42
6.3.3 Lønfastsættelse af administrative chefer	42
6.3.4 It-sikkerhedsarbejdet på udvalgte områder i Københavns Kommune	43
6.3.5 Udviklingen på beskæftigelsesområdet i København 2016	43
6.3.6 Forvaltningsrevision vedrørende solcelleanlæg	44
7. Øvrige oplysninger	44
7.1 Ledelsens regnskaberklæring	44
7.2 Ikke-korrigerede fejl i årsregnskabet	45
7.3 Eftersyn af Borgerrepræsentationens beslutningsprotokoller og overholdelse af god bogføringskik	45
7.4 Andre opgaver	46
8. Revisionens formål, udførelse og omfang samt ansvarsfordeling	47
9. Afslutning	47
9.1 Erklæring	47
Bilag 1 Oversigt over de i årets løb afgivne revisorerklæringer og revisionspåtegninger mv.	48

Revisionsberetning for 2016 vedrørende årsregnskabet

1. Revision af årsregnskabet

1.1 Årsregnskabet

Vi har afsluttet revisionen af det af Økonomiudvalget aflagte årsregnskab for 2016 for Københavns Kommune, som Borgerrepræsentationen har overdraget til revision den 27. april 2017.

Det af os reviderede årsregnskab omfatter siderne 30-38 i ”Regnskab 2016/årsrapport” samt siderne 1–345 i ”Regnskab 2016 bevillingsregnskab og obligatoriske oversigter”, der udviser følgende hovedtal:

	<u>2016</u> <u>mio.kr.</u>	<u>2015</u> <u>mio.kr.</u>
Udgiftsbaseret resultat	2.060	2.434
Aktiver	46.137	47.863
Egenkapital	16.705	18.135

1.2 Konklusion på den udførte revision

Under forudsætning af, at der i det oversendte regnskab af 27. april 2017 er foretaget en korrektion til bilag til regnskabet side 323 (omkring eventualrettigheder – se også side 31 i denne beretning) forinden godkendelse, vil vi forsyne kommunens regnskab med efterfølgende revisionspåtegning. Revisionspåtegningen er uden forbehold, men med en fremhævelse, der alene er medtaget af hensyn til regnskabslæsers forståelse af revisionspåtegningen, og er dermed ikke en kritisk bemærkning. Fremhævelsen fastslår blot, at det godkendte budget for 2016, som er anført som sammenligningstal, ikke er revideret.

Fremhævelsen er et krav i henhold til revisionsstandarderne og afgives for alle kommuner.

Den uafhængige revisors revisionspåtegning

”Til Borgerrepræsentationen i København Kommune

Revisionspåtegning på årsregnskabet

Konklusion

Vi har revideret årsregnskabet for København Kommune for regnskabsåret 1. januar - 31. december 2016, jf. siderne 30-38 i ”Regnskab 2016/årsrapport” samt siderne 1–345 i ”Regnskab 2016 bevillingsregnskab og obligatoriske oversigter”, der bl.a. omfatter udgiftsbaseret regnskab, balance og noter, anvendt regnskabspraksis, finansieringsoversigt, balance og diverse oversigter med følgende hovedtal:

- *Resultat af ordinær driftsvirksomhed på 4.407 mio.kr.*
- *Resultat af det skattefinansierede område på 1.958 mio.kr.*
- *Resultat i alt 2.060 mio.kr.*
- *Aktiver i alt på 46.137 mio.kr.*
- *Egenkapital i alt på 16.705 mio.kr.*

Årsregnskabet udarbejdes efter kravene i bekendtgørelse om kommuners budget og regnskabsvæsen, revision mv.

Det er vores opfattelse, at årsregnskabet i alle væsentlige henseender er rigtigt, dvs. udarbejdet i overensstemmelse med bekendtgørelse om kommuners budget og regnskabsvæsen, revision mv.

Grundlag for konklusion

Vi har udført vores revision i overensstemmelse med internationale standarder om revision og de yderligere krav, der er gældende i Danmark, samt god offentlig revisionsskik, idet revisionen udføres på grundlag af bestemmelserne i lov om kommunernes styrelse og kommunens revisionsregulativ. Vores ansvar ifølge disse standarder og krav er nærmere beskrevet i revisionspåtegningens afsnit "Revisors ansvar for revisionen af årsregnskabet". Vi er uafhængige af København Kommune i overensstemmelse med internationale etiske regler for revisorer (IESBA's Etiske regler) og de yderligere krav, der er gældende i Danmark, ligesom vi har opfyldt vores øvrige etiske forpligtelser i henhold til disse regler og krav. Det er vores opfattelse, at det opnåede revisionsbevis er tilstrækkeligt og egnet som grundlag for vores konklusion.

Fremhævelse af forhold vedrørende revisionen

København Kommune har i overensstemmelse med kravene i bekendtgørelse om kommuners budget- og regnskabsvæsen, revision mv. medtaget det af Borgerrepræsentationen godkendte resultatbudget for 2016 som sammenligningstal i årsregnskabet for 2016. Disse sammenligningstal har ikke været underlagt revision.

Ledelsens ansvar for årsregnskabet

Ledelsen har ansvaret for udarbejdelsen af et årsregnskab, der i alle væsentlige henseender er rigtigt, dvs. udarbejdet i overensstemmelse med bekendtgørelse om kommuners budget- og regnskabsvæsen, revision mv. Ledelsen har endvidere ansvaret for den interne kontrol, som ledelsen anser for nødvendig for at udarbejde et årsregnskab uden væsentlig fejlinformation, uanset om denne skyldes besvigelser eller fejl.

Ved udarbejdelsen af årsregnskabet er ledelsen ansvarlig for at vurdere København Kommunes evne til at fortsætte driften; at oplyse om forhold vedrørende fortsat drift, hvor dette er relevant; samt at udarbejde årsregnskabet på grundlag af regnskabsprincippet om fortsat drift, medmindre ledelsen enten har

til hensigt at likvidere København Kommune, indstille driften eller ikke har andet realistisk alternativ end at gøre dette.

Revisors ansvar for revisionen af årsregnskabet

Vores mål er at opnå høj grad af sikkerhed for, om årsregnskabet som helhed er uden væsentlig fejlinformation, uanset om denne skyldes besvigelser eller fejl, og at afgive en revisionspåtegning med en konklusion. Høj grad af sikkerhed er et højt niveau af sikkerhed, men er ikke en garanti for, at en revision, der udføres i overensstemmelse med internationale standarder om revision og de yderligere krav, der er gældende i Danmark, samt god offentlig revisionskik, jf. bekendtgørelse om kommuners budget- og regnskabsvæsen, revision mv., altid vil afdække væsentlig fejlinformation, når sådan findes. Fejlinformationer kan opstå som følge af besvigelser eller fejl og kan betragtes som væsentlige, hvis det med rimelighed kan forventes, at de enkeltvis eller samlet har indflydelse på de økonomiske beslutninger, som regnskabsbrugerne træffer på grundlag af årsregnskabet.

Som led i en revision, der udføres i overensstemmelse med internationale standarder om revision og de yderligere krav, der er gældende i Danmark, samt god offentlig revisionskik, jf. bekendtgørelse om kommuners budget- og regnskabsvæsen, revision mv., foretager vi faglige vurderinger og opretholder professionel skepsis under revisionen. Herudover:

- *Identificerer og vurderer vi risikoen for væsentlig fejlinformation i årsregnskabet, uanset om denne skyldes besvigelser eller fejl, udformer og udfører revisionshandlinger som reaktion på disse risici samt opnår revisionsbevis, der er tilstrækkeligt og egnet til at danne grundlag for vores konklusion. Risikoen for ikke at opdage væsentlig fejlinformation forårsaget af besvigelser er højere end ved væsentlig fejlinformation forårsaget af fejl, idet besvigelser kan omfatte sammensværgelser, dokumentfalsk, bevidste udeladelser, vildledning eller tilsidesættelse af intern kontrol.*
- *Opnår vi forståelse af den interne kontrol med relevans for revisionen for at kunne udforme revisionshandlinger, der er passende efter omstændighederne, men ikke for at kunne udtrykke en konklusion om effektiviteten af København Kommunes interne kontrol.*
- *Tager vi stilling til, om den regnskabspraksis, som er anvendt af ledelsen, er passende, samt om de regnskabsmæssige skøn og tilknyttede oplysninger, som ledelsen har udarbejdet, er rimelige.*
- *Konkluderer vi, om ledelsens udarbejdelse af årsregnskabet på grundlag af regnskabsprincippet om fortsat drift er passende, samt om der på grundlag af det opnåede revisionsbevis er væsentlig usikkerhed forbundet med begivenheder eller forhold, der kan skabe betydelig tvivl om København Kommunes evne til at fortsætte driften. Hvis vi konkluderer, at der er en væsentlig usikkerhed, skal vi i vores revisionspåtegning gøre opmærksom på oplysninger herom i årsregnskabet eller, hvis sådanne oplysninger ikke er tilstrækkelige, modificere vores konklusion. Vores konklusioner er baseret på det revisionsbevis, der er opnået frem til datoen for vores revisionspåtegning.*

Fremtidige begivenheder eller forhold kan dog medføre, at København Kommune ikke længere kan fortsætte driften.

Vi kommunikerer med den øverste ledelse om blandt andet det planlagte omfang og den tidsmæssige placering af revisionen samt betydelige revisionsmæssige observationer, herunder eventuelle betydelige mangler i intern kontrol, som vi identificerer under revisionen.

Andre Oplysninger end årsregnskabet og revisors erklæring herom

Ledelsen er ansvarlig for Andre Oplysninger. Andre Oplysninger omfatter oplysninger i årsberetningen, men omfatter ikke årsregnskabet og vores erklæring herom.

Vores konklusion om årsregnskabet dækker ikke Andre Oplysninger, og vi udtrykker ingen form for konklusion med sikkerhed om disse.

I tilknytning til vores revision af årsregnskabet er det vores ansvar at læse Andre Oplysninger og i den forbindelse overveje, om Andre Oplysninger er væsentligt inkonsistente med årsregnskabet eller vores viden opnået ved revisionen eller på anden måde synes at indeholde væsentlig fejlinformation. Hvis vi på grundlag af det udførte arbejde konkluderer, at der er væsentlig fejlinformation i Andre Oplysninger, skal vi rapportere om dette forhold.

Vi har ingenting at rapportere i den forbindelse.

Erklæring i henhold til anden lovgivning og øvrig regulering

Udtalelse om juridisk-kritisk revision og forvaltningsrevision

Ledelsen er ansvarlig for, at de dispositioner, der er omfattet af regnskabsaflæggelsen, er i overensstemmelse med meddelte bevillinger, love og andre forskrifter samt med indgåede aftaler og sædvanlig praksis; og at der er taget skyldige økonomiske hensyn ved forvaltningen af de midler og driften af de aktiviteter, der er omfattet af årsregnskabet.

I tilknytning til vores revision af årsregnskabet er det i overensstemmelse med god offentlig revisionsetik vores ansvar at udvælge relevante emner til såvel juridisk-kritisk revision som forvaltningsrevision. Ved juridisk-kritisk revision efterprøver vi med høj grad af sikkerhed for de udvalgte emner, om de dispositioner, der er omfattet af regnskabsaflæggelsen, er i overensstemmelse med meddelte bevillinger, love og andre forskrifter samt med indgåede aftaler og sædvanlig praksis. Ved forvaltningsrevision vurderer vi med høj grad af sikkerhed, om de undersøgte systemer, processer eller dispositioner understøtter skyldige økonomiske hensyn ved forvaltningen af de midler og driften af de aktiviteter, der er omfattet af årsregnskabet.

Hvis vi på grundlag af det udførte arbejde konkluderer, at der er anledning til væsentlige kritiske bemærkninger, skal vi rapportere herom.

Vi har ingen væsentlige kritiske bemærkninger at rapportere i den forbindelse”.

1.3 Ny revisionspåtegning

Revisionspåtegningen for 2016 er som følge af indførelsen af nye regler ændret væsentligt. Ændringerne vedrører rækkefølgen af påtegningens afsnit, overskrifter og indhold med en mere detaljeret information om den udførte revision for at tydeliggøre revisors arbejde over for regnskabsbrugerne og styrke den kommunikative værdi af påtegningen. Som følge heraf er påtegningen betydelig længere end sidste år.

Vi skal for god ordens skyld oplyse, at der med den nye formulering ikke er sket en ændring i det materielle indhold i ledelsens ansvar for regnskabsaflæggelsen og vores ansvar over for kommunen i forhold til tidligere.

2. Revisionsbemærkninger til årsregnskabet

Som anført i vores beretninger for tidligere år besluttede ØU i 2015, at kommunen skulle igangsætte et projekt med henblik på at ”skabe et betryggende kontrolmiljø i kommunen”. Et betryggende internt kontrolmiljø handler ikke om at indføre flere kontroller eller mere dokumentation. Det handler derimod om at sætte ind, hvor risikoen er størst, og designe kontroller under hensyntagen til risiko og væsentlighed. I den proces skal kontroller i størst mulig omfang systemunderstøttes af automatiske kontroller, og der skal være fortsat ledelsesmæssigt fokus på uddannelse af medarbejderne i at forstå og udføre kontroller på relevante områder.

Denne proces er igangsat.

Generelt er det vores vurdering, at forretningsgange mv. i Københavns Kommune er designet i overensstemmelse med de gældende regler, og at efterlevelse heraf understøtter kommunens regnskabsaflægelse og økonomistyring på betryggende vis.

Det er dog vores opfattelse, at regnskabsaflæggelsen for 2016 ikke i alle tilfælde er forløbet tilfredsstillende. Efter vores opfattelse er der fortsat behov for, at kommunen fokuserer på den igangsatte proces omkring udarbejdelse af fælles forretningsgange og et mere betryggende kontrolmiljø med henblik på at øge kvaliteten i regnskabsaflæggelsen.

Vores stikprøvevise gennemgang af vores revisionsindsatsområder i 2016 har vist mangler i den interne kontrol omkring periodisering af udgifter og indtægter mellem årene samt for balancens poster.

Baseret på tidligere års gennemgang af udvalgte områder indenfor Cybersikkerhed og Privacy, samt dette års opfølgning herpå, er det vores opfattelse, at der i Koncern IT har været fokus på områderne, og

at der er gennemført en vis styrkelse af kontrollerne på centralt niveau. Det er imidlertid også vores opfattelse, at emnerne Cybersikkerhed og Privacy er meget vanskelige og tidskrævende at afdække på tilfredsstillende vis, specielt når Københavns Kommunes størrelse og kompleksitet tages i betragtning.

Vi er bekendt med, at BR har udpeget chefen for Intern Revision til Databeskyttelsesrådgiver (Data Protection Officer, DPO) - efter Økonomi- og Indenrigsministeriets godkendelse, og at kommunen i perioden 2016 til 2018 gennemfører et legal compliance eftersyn af kommunens it-sikkerhed og behandling af personoplysninger på tværs af kommunens forvaltninger med henblik på implementering og opfyldelse af Databeskyttelsesforordningen, herunder

- at foretage en gennemgang af it-sikkerheden og behandlingen af personoplysninger i kommunens forvaltninger i forhold til gældende lovgivning
- at afdække behovet for opdatering af gældende regler og retningslinjer mv., fastsat i KK, og
- at sikre implementering af Databeskyttelsesforordningens skærpede krav til behandling af personoplysninger og dokumentation mv. inden maj 2018

Herudover udarbejdes i 2017 et nyt sikkerhedsregulativ, ligesom der er udarbejdet et sikkerhedsprogram for 2017, som skal forbedre it-sikkerheden. Endelig er det besluttet, at der i regi af de 7 administrerende direktører igangsættes et arbejde med ny it-governance for KK.

Det er dog fortsat vores vurdering, at det vil kræve et helt ekstraordinært ledelsesmæssigt fokus i hele kommunen at sikre, at de igangsatte processer/tiltag fuldt ud gennemføres således, at der opnås en tilfredsstillende modstandsdygtighed overfor Cyberrelaterede risici og compliance med Persondataforordningen, der træder i kraft i 2018.

2.1 Revisionsbemærkninger for 2016

Revisionen har givet anledning til i alt 17 revisionsbemærkninger. Af de afgivne revisionsbemærkninger kan:

- 2 revisionsbemærkninger henføres til forvaltningsrevisionen
- 11 revisionsbemærkninger henføres til revisionen af årsregnskabet
- 4 revisionsbemærkninger henføres til socialrevisionen

Siden 2015 har vi lukket 4 bemærkninger samt 8 delbemærkninger. Der henvises til oversigt under pkt. 2.4. I nedenstående tabel er oplistet de igangværende revisionsbemærkninger for 2016:

Revisionsbemærkninger vedrørende årsregnskabet		Afsnit
Nr. 1	Systemansvarlige for udbetalingsystemer – Revisionsbemærkning nr. 1	2.1.1
Nr. 2	Byfornyelse - Revisionsbemærkning nr. 2	2.1.2
Nr. 3	Balanceposter – Revisionsbemærkning nr. 3	2.1.3
Nr. 4	Lønadministration - Revisionsbemærkning nr. 4	2.1.4
Nr. 5	Manglende refusionshjemtagelse – Revisionsbemærkning nr. 5	2.1.5
Nr. 6	Indkøbsområdet - Revisionsbemærkning nr. 6	2.1.6
Nr. 7	Kontrol med overholdelse af reglerne om Skatmoms-Revisionsbemærkning nr. 6	2.1.7
Nr. 8	Byggesagsområdet - Revisionsbemærkning nr. 8	2.1.8
Nr. 9	Administrationsbidrag for affaldsområdet - Revisionsbemærkning nr. 9	2.1.9
Nr. 10	Parkeringsindtægter - Revisionsbemærkning nr. 10	2.1.10
Nr. 11	Cybersecurity og persondata - Revisionsbemærkning nr. 11	2.1.11
Nr. 12	Regeloverholdelse solcelleanlæg - Revisionsbemærkning nr. 12	2.1.12
Nr. 13	Ubalance i kommunens interne handel – Revisionsbemærkning nr. 13	2.1.13

I ”Revisionsberetning for 2016 vedrørende sociale og beskæftigelsesrettede udgifter, der er omfattet af statsrefusion” hvortil vi skal henvide, har vi givet revisionsbemærkninger inden for følgende områder:

Revisionsbemærkninger vedrørende socialrevisionen	Afsnit
Socialforvaltningen – bemærkning vedrørende Ministeriet for Børn, Ligestilling, Integration og	
Nr. 14 Merudeifter til børn (nv)	3.1.1
Beskæftigelses- og Integrationsforvaltningen – bemærkninger vedrørende	
Nr. 15 Forsikrede ledige (nv)	3.2.1
Nr. 16 Jobafklaringsforløb	3.2.2
Nr. 17 Ressourceforløb	3.2.3

Vi kan oplyse, at vores revisionsbemærkninger og observationer er gennemgået med kommunens direktion, og det er deres opfattelse, at revisionsbemærkningerne og observationer sammenlagt er uvæsentlige for årsregnskabet som helhed.

2.1.1 Systemansvarlige for udbetalingsystemer - Revisionsbemærkning nr. 1

Organisationsområde		Forvaltningerne	Revisionsområde/ emne	Systemansvarlige
Reference	Observationer og risici	Revisionsbemærkning		Omtalt år
Systemansvarlige for udbetalings- og faktureringsystemer	<p>I vores revisionsberetning for 2015 er anført:</p> <p><i>"Der blev i 2014 identificeret 69 udbetalings- og faktureringsystemer. Analysen viste, at der for hovedparten af systemerne var udpeget en ansvarlig systemejer. Endvidere var systemejer-rollens ansvar beskrevet i IT-sikkerhedsregulativet. Dog manglede der forretningsgangsbeskrivelser for hovedparten af systemerne, og der var således ikke designet interne kontroller omkring systemerne.</i></p> <p><i>Analysen viste, at systemejer-rollen ikke var tilstrækkeligt var implementeret. Der var systemejere, der ikke kendte funktionaliteten af det system, de var systemejere for, og systemejer-rollen blev generelt varetaget meget forskelligt. Ikke alle systemejere havde et klart billede af, hvad rollen indebar og hvilket ansvar de havde. Analysen viste endvidere, at der ikke var den nødvendige ledelsesmæssige opmærksomhed på opgaven, hvilket medførte, at der ikke blev allokeret de nødvendige ressourcer til varetagelse af systemejerskabet. Grundet manglende design af kontroller i forretningsgange blev det vurderet, at der ikke var implementeret tilstrækkelige kontroller af anvendelsen af systemerne".</i></p> <p>Der har i 2016 været afsat ressourcer til at uddanne systemejere i varetagelse af systemejerrollen, herunder at klarlægge, hvad rollen indebærer og hvilket ansvar de har. Det er sket gennem udarbejdelse af systemejer-vejledning samt gennemførelse af kurser. Dog udestår arbejdet med udarbejdelse af forretningsgangsbeskrivelser for hovedparten af systemerne, og der er således ikke designet interne kontroller omkring systemerne.</p> <p>Grundet manglende design af kontroller i forretningsgange vurderes det, at der ikke er implementeret tilstrækkelige kontroller af anvendelsen af systemerne.</p>	<p>Det henstilles, at der udarbejdes forretningsgangsbeskrivelse og foretages den fornødne risikovurdering til brug for et hensigtsmæssigt design af kontroller af anvendelsen af systemerne, samt at det fra centralt hold monitoreres, at der ligeledes sker decentral gennemførelse her af i overensstemmelse med de udarbejdede handlingsplaner.</p> <p>ØKF har oplyst, at 46 systemer fortsætter i Kvantum regi og systemansvaret kan henføres til forvaltningerne som følger:</p> <p>BUF 2 BIF 4 TMF 12 SUF 7 SOF 1 KFF 10 ØKF 10</p>	<p>2014</p> <p>2015</p> <p>2016</p>	

2.1.2 Byfornyelse - Revisionsbemærkning nr. 2

I medfør af bekendtgørelse om tilbagebetaling af tilskud i henhold til lov om byfornyelse og udvikling af byer skal der i visse situationer ske tilbagebetaling af modtaget tilskud fra staten. Eksempelvis hvis status ændres i støttede udlejningsboliger eller ved afhændelse af ejendommen. Tilbagebetalte tilskud tilfalder kommunen og staten med halvdelen til hver.

Organisationsområde		Teknik- og Miljøforvaltningen (TMF)	Revisionsområde/ emne	Byfornyelse
Reference	Observationer og risici		Revisionsbemærkning	Omtalt år
Tilbagebetaling af tilskud	<p>I forbindelse med byfornyelsesprojekter har kommunen erhvervet en række ejendomme (råde-over ejendomme) og nogle af disse er efterfølgende solgt.</p> <p>Kommunen har identificeret, at der mangler at blive tilbagebetalt byfornyelsestilskud til staten af de solgte ejendomme i perioden 1999-2016. Kommunen har imidlertid ikke kunnet opgøre beløbet, hvorfor forholdet er medtaget som en eventualforpligtelse i årsregnskabet for 2016.</p> <p>Den beløbsmæssige risiko kan ikke opgøres, før aftale er indgået med Staten.</p>		<p>Kommunens administration af tilbagebetaling af tilskud har ikke i tilstrækkeligt omfang sikret en dokumenteret og løbende tilbagebetaling af tilskud.</p> <p>Vi skal henstille, at der udarbejdes en forretningsgang samt etablering af ledelsestilsyn som sikrer, at tilbagebetaling af tilskud administreres i overensstemmelse med lov om byfornyelse og udvikling af byer.</p>	2014 2015 2016

2.1.3 Balanceposter – Revisionsbemærkning nr. 3

2.1.3.1 Intern kontrol af balanceposter – revisionsbemærkning 3.1

Organisationsområde		Forvaltningerne / Koncernservice	Revisionsområde/ emne	Balancen
Reference	Observationer og risici		Revisionsbemærkning	Omtalt år
Intern kontrol af balancekonti	<p>Vi har konstateret, at Kasse- og regnskabsregulativets bestemmelser omkring afstemning af balancekonti, herunder udførelse af intern kontrol af balancekonti, ikke i alle tilfælde er efterlevet.</p> <p>Det er således ikke alle statuskonti, der er underlagt en formaliseret intern kontrol og indgår i ledelsesinformation generelt.</p> <p>Vi har foretaget en stikprøvekontrol af 110 konti af de 10.473, som er logget og kategoriseret 1, afstemt uden bemærkninger. Vores gennemgang har vist, at der er foretaget korrekt kategorisering i 77% tilfælde. KS har en målsætning om korrekt kategorisering i 95% af afstemninger i KS.</p> <p>Herudover er 943 kategoriseret som 2, afstemt til opfølgning, og 559 kategoriseret som 3, ikke afstemt. Fejlagtig logning kan medføre manglende opmærksomhed hos de ansvarlige og dermed risiko for fejl i regnskabet og risiko for økonomiske tab mv.</p>		<p>Det er samlet set vores opfattelse, at overblikket over samtlige statuskonti i kommunen, herunder præcisering af ansvar og rollefordeling i KS er forbedret i 2016. Dog er der stadig mange konti, der ikke er logget og kategoriseret korrekt som anført i kommunens regler, ligesom det er kritisk, at 559 konti er kategoriseret 3, ikke afstemt ved regnskabsafslutningen.</p> <p>Det skal henstilles, at ledelsen i KS sikrer, at afstemningsarbejdet udføres og dokumenteres i overensstemmelse med gældende regler og det er fortsat nødvendigt at forbedre arbejdet omkring balancekonti, for i tilstrækkelig grad at sikre korrekt regnskabsafslæggelse.</p>	2014 2015 2016

2.1.3.2 Balancepostafstemninger – revisionsbemærkning 3.2

Organisationsområde		Forvaltningerne	Revisionsområde/ emne	Balancen
Reference	Observationer og risici	Revisionsbemærkning		Omtalt år
Balancens poster	<p>Det er ved gennemgang af balancens poster konstateret flere forhold, som samlet set vil medføre ikke uvæsentlige tab i form af afskrivninger af tilgodehavender og væsentlige korrektioner af balancens poster.</p> <p>Væsentligst kan anføres, at tabslån som administreres af TMF udbetalt i perioden indtil 2001, ikke er optaget som gældspost i kommunens regnskab tidligere år. Gældsposten er opgjort til 1,6 mia.kr. ultimo 2016, og fremgår nu af kommunens regnskab under Hensatte forpligtigelser. Endvidere henvises til bemærkning nr. 3 vedrørende Periodisering, som ligeledes vedrører balancen.</p> <p>I forbindelse med de respektive forvaltningers overgang til det nye økonomisystem Kvantum, som sker successivt i 2017, foretager Intern Revision en gennemgang af forvaltningernes åbningsbalance. I den forbindelse er forvaltningerne anmodet om allerede i driftsregnskabet for 2016 at afskrive uerholdelige tilgodehavender.</p> <p>På tidspunktet for revisionens afslutning er TMF den eneste forvaltning, der er overgået til Kvantum, men arbejdet med TMF's åbningsbalance er endnu ikke afsluttet.</p> <p>Det skal bemærkes, at de nævnte uerholdelige tilgodehavender ikke er tilgodehavender, der er oversendt til SKAT, men udelukkende kommunens egne registrerede tilgodehavender.</p>	<p>Det skal henstilles, at forvaltningernes interne kontrol med balancens poster skærpes således at det sikres, at kommunens regnskab aflægges i overensstemmelse med de autoriserede regnskabsregler samt kommunens anvendte regnskabspraksis.</p> <p>Som nævnt foretager Intern Revision, i forbindelse med de respektive forvaltningers overgang til det nye økonomisystem Kvantum i 2017, en udvidet gennemgang af forvaltningernes åbningsbalance.</p> <p>Intern Revision vil løbende i 2017 rapportere resultatet af gennemgangen af åbningsbalancen for de enkelte forvaltninger. Det er vores vurdering, at der ved gennemgangen af åbningsbalancerne vil blive konstateret flere forhold, som samlet set vil medføre ikke uvæsentlige tab i form af afskrivninger af tilgodehavender og væsentlige korrektioner af balancens poster.</p> <p>Dog vil gennemgangen også betyde et betydeligt kvalitetsløft af kommunens balance, således at balancens poster i forbindelse med regnskab 2017, i al væsentlighed burde være i overensstemmelse med gældende regler.</p> <p>Det skal bemærkes, at det efter den foretagne korrektion af gældsposten vedr. tabslån er vores vurdering, at forholdet er uvæsentligt i forhold til kommunes samlede regnskab.</p>		<p>2014</p> <p>2015</p> <p>2016</p>

2.1.3.3 Periodiseringer– revisionsbemærkning 3.3

Organisationsområde		Forvaltningerne	Revisionsområde/ emne	Periodiseringer
Reference	Observationer og risici	Revisionsbemærkning		Omtalt år
Periodisering af fakturapuljen	<p>Der har ved lukningen af regnskabet for 2016 været en central opfølgning på fakturapuljen. Vi kan dog konstatere, at der fortsat er mangler i forhold til:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fordeling af modtagne fakturaer mellem regnskabsårene • Efterlevelse af bestemmelserne vedr. fakturaer på hold • Oplysning i regnskabet vedr. eventualforpligtelser <p>Fakturapuljen udviste en saldo på 390 mio.kr. ultimo 2016, heraf er 171 mio.kr henført til 2017, og 219 mio.kr. er henført til 2016. Opsplitningen er fejlagtigt baseret på fakturadato ved årsskiftet.</p> <p>Af den opgjorte fakturapulje på 219 mio. kr., har KK forholdt sig til fakturaer for 193 mio.kr. og indregnet 109 mio.kr. i 2016. Der har ikke været en systematisk stillingtagen til, hvor meget af den resterende del af fakturapuljen, der skal oplyses som eventualforpligtelse.</p> <p>Fejlagtig håndtering af fakturapuljen øger risikoen for, at alle udgifter ikke er korrekt medtaget i regnskabet.</p>	<p>I lighed med tidligere år skal det henstilles, at reglerne vedrørende håndtering af fakturapuljen efterleves, og at der foreligger dokumentation der giver fuld transparens i forhold til hvilke fakturaer, der ikke er indregnet, og evt. er delvist indregnet i regnskabet.</p> <p>Det er samlet set vores vurdering, at forholdet ikke er væsentligt for kommunens samlede resultatopgørelse.</p>		2014 2015 2016

2.1.3.4 Periodisering i øvrigt 3.4

Organisationsområde		ØKF, BIF og SUF	Revisionsområde/ emne	Periodiseringer
Reference	Observationer og risici	Revisionsbemærkning		Omtalt år
Periodisering i øvrigt	<p>Vi har i forbindelse med vores gennemgang af periodisering af regnskabsposter konstateret to forhold, som påvirker regnskabsresultatet væsentligt.</p> <p>Vedrørende ByK's område er der sket en tolkning af reglerne, der betyder, at der er udgiftsført 32 mio.kr. som anlægsudgifter, som kan henføres til tvister og retssager, og som derfor rettelig burde være klassificeret som eventualforpligtelse, og ikke indregnet i regnskabet som anlægsudgift.</p> <p>Desuden er der foretaget indregning af udgifter på baggrund af skønsmæssige opgørelser i BIF for 11 mio. kr., og i SUF for 7 mio.kr. Beløbene kan på tidspunktet for revisionens afslutning ikke dokumenteres ved fakturaer, og beløbene er således ej heller betalt. Det er vores vurdering, at der er tale om en hensættelse, som ikke er i overensstemmelse med de autoriserede konteringsregler for kommuner.</p> <p>Endvidere er det konstateret, at KS ikke har udkonteret modtagne lønrefusioner for ca. 40 mio.kr. som rettelig burde være indtægtsført i driftsregnskabet for 2016.</p>	<p>Det er samlet set vores opfattelse, at forvaltningernes overholdelse af reglerne omkring periodisering er forbedret selvom der også i 2016 er konstateret hensættelser.</p> <p>Særligt ved ByK og KS i ØKF er der konstateret væsentlige periodiseringer som påvirker regnskabsresultatet væsentligt på drift og anlægsområdet.</p> <p>Det skal henstilles, at der fortsat er fokus på implementering af forretningsgangene samt etablering af ledelsestilsyn på området, særligt i forbindelse med regnskabsafslutningen.</p> <p>Det er samlet set vores vurdering, at forholdet ikke er væsentligt for forståelsen af kommunens samlede resultatopgørelse.</p>		2014 2015 2016

2.1.4 Lønadministration m.v. revisionsbemærkning nr. 4

Bemærkninger relateret til KS

2.1.4.1 Afstemninger af lønoplysninger til SKAT – Revisionsbemærkning nr. 4.1

Organisationsområde	Økonomiforvaltningen/ Koncernservice	Revisionsområde/ emne	Lønområdet
Reference	Observationer og risici	Revisionsbemærkning	Omtalt år
Lønafstemninger	<p>Vedrørende årene 2013, 2014 og 2015 har KS udarbejdet en afstemning, og via stikprøvekontroller og beskrivelse af processerne omkring fejl retninger/korrekationer mv. søgt at sandsynliggøre, at der ikke er væsentlige fejl og mangler imellem kommunens udbetalinger via lønsystemet og de afgivne oplysninger til SKAT.</p> <p>Arbejdet har været meget vanskeligt og ressourcekrævende.</p> <p>Intern Revision har vurderet det foreliggende materiale, og det er vores vurdering, at der samlet set ikke er væsentlige fejl og mangler i kommunens indberetning. Det kan dog ikke udelukkes at der på enkelt-sagsniveau kan være fejl i indberetningen.</p> <p>For 2016, hvor kommunen har fået nyt lønsystem, er der mulighed for en præcis afstemning på enkelt-sagsniveau. Kommunen har 20 SE- nr., som skal afstemmes, og på tidspunktet for revisionens afslutning foreligger der afstemning af alle 20 SE-nr., og arbejdet med at berigtige de konstaterede differencer overfor SKAT pågår og forventes afsluttet ultimo maj 2017.</p> <p>Manglende behørig afstemningsdokumentation medfører risiko for, at kommunen ikke har foretaget korrekt indberetning af kommunens afholdte lønomkostninger til SKAT (E-indkomst).</p>	<p>Vi har påset, at afstemningen og indberetningen af lønsystemets oplysninger for 2016 er foretaget. Det er meget positivt, at der nu foreligger et koncept der sikrer, at kommunen fremover er i stand til at afstemme og dokumentere, at lønsystemets oplysninger er i overensstemmelse med de oplysninger, der er indberettet til SKAT.</p> <p>Det anbefales, at det tages til efterretning at det er sandsynliggjort, at der samlet set ikke er væsentlige fejl og mangler i kommunens indberetning for årene 2013, 2014 og 2015.</p>	2013, 2014 2015 2016

2.1.4.2 Interne kontroller – Revisionsbemærkning nr. 4.2

		Økonomiforvaltningen/ Koncernservice	Revisionsområde/ emne	Lønområdet
Reference	Observationer og risici		Revisionsbemærkning	Omtalt år
Intern kontrol	<p>I beretningen for 2015 er anført: <i>"Det er i lighed med tidligere år konstateret, at den etablerede interne kontrol med det løndokumentationsmateriale, der sikrer korrekt løn til tiden, ikke har været effektiv".</i></p> <p>I 2016 har KS iværksat et lønkontrolprojekt omfattende en kortlægning af forretningsgange, identificere og vurdere de største risici i forretningsgangene samt sammensætte forslag til hvilke kontroller, der skal udføres for at imødekomme de identificerede risici. Projektplanen indeholder 3 spor:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. udarbejdelse af forretningsgange 2. udvikling af risikobaseret kontrolmiljø 3. godkendelse og implementering af forretningsgange inkl. kontroller <p>Bemærkningen er ikke tilendebragt i 2016, og handlingsplanen forventes afsluttet 1. december 2017. Det er vigtigt, at det ledelsesmæssige fokus fastholdes på færdiggørelse af projektet, så et effektivt kontrolmiljø understøtter korrekt løn til tiden.</p> <p>I 2015 anførte vi, at der på VIP-området på én lønsag er konstateret manglende godkendelse og dokumentation for etablering af en bilordning. Denne sag er endnu ikke afsluttet. Det er oplyst, at der ikke længere forefindes sådanne bilordninger i KK.</p>		<p>Det skal henstilles, at fokus i lønkontrolprojektet fastholdes, så der sikres en revideret forretningsgang og tilrettelæggelse af mere effektive og automatiske interne kontroller, der kan medvirke til at sikre mod fejl og mangler.</p>	<p>2013</p> <p>2014</p> <p>2015</p> <p>2016</p>

2.1.4.3 Vagtplansystemet KAS – Revisionsbemærkning nr. 4.3

Organisationsområde	Økonomiforvaltningen/ Koncernservice	Revisionsområde/ emne	Lønområdet
Reference	Observationer og risici	Revisionsbemærkning	Omtalt år
Vagtplansystem KAS	<p>I beretningen for 2015 er anført:</p> <p><i>"Implementeringen af vagt-plansystemet KAS har vist, at der ikke i tilstrækkeligt omfang har været et samlet overblik over de leverancer, der skulle gennemføres i forbindelse med implementeringen, hvilket har medført en del fejl vedrørende overholdelse af overenskomster mv. ved anvendelsen af KAS".</i></p> <p>Opfølgning i 2016:</p> <p>I 2016 har vi konstateret, at re-implementeringen af KAS 2.0 har forløbet efter KS nedsatte handlingsplan, men der er stadig tekniske vanskeligheder i systemet, og de mange manuelle processer medfører stadig risici for fejl og mangler i lønsagerne, hvortil KS oplyser, at der udarbejdes en evaluering heraf inden udgangen af 2016.</p> <p>Forretningsgange og afdækning af automatiske kontroller indgår i kommunens lønkontrolprojekt</p> <p>Der foreligger endvidere ikke revisionserklæring fra KMD vedrørende KAS.</p>	<p>Vi skal henstille, at der er et fortsat fokus på genopretningen (re-implementeringen) af de konstaterede forhold, herunder efterlevelse af de 3 gates, som desuden fortsat bør indeholde kompetenceudvikling i forhold til at understøtte håndteringen decentralt.</p> <p>Der er nogle tekniske udfordringer i systemet, men de forventes håndteret og sammen med løn-kontrolprojektet at være afsluttet 1. december 2017.</p> <p>Vi skal henstille, at KS sikrer, at der indhentes en revisorerklæring vedrørende systemet fra KMD.</p>	2015 2016

2.1.4.4 Lønadministration selvejende institutioner – Revisionsbemærkning nr. 4.4

Organisationsområde	Økonomiforvaltningen/ Koncernservice	Revisionsområde/ emne	Lønområdet
Reference	Observationer og risici	Revisionsbemærkning	Omtalt år
Lønadministration selvejende institutioner	<p>Københavns Kommune foretager al indberetning af lønoplysninger mv. til SKAT på kommunens CVR-nummer og ikke på de selvejende institutioners egne SE-numre. Dette medfører en risiko for, at kommunen ikke på alle områder disponerer i overensstemmelse med gældende regler.</p> <p>Koncernservice har igangsat en proces, der skal sikre, at lønindberetningen for de selvejende institutioner sker på institutionernes egne SE-numre.</p>	<p>Vi skal i lighed med 2015 henstille, at der sikres en korrekt indberetning mv. på de selvejende institutioners CVR-numre.</p>	2015 2016

2.1.4.5 Børneattester-Revisionsbemærkning nr. 4.5

Organisationsområde		BIF, BUF, SOF, TMF og KFF	Revisionsområde/ emne	Lønområdet
Reference	Observationer og risici	Revisionsbemærkning		Omtalt år
Børneattester	<p>Der er foretaget opfølgning på revisionsbemærkning fra 2015 vedrørende børneattester i SOF og BUF.</p> <p>Ved revisionens afslutning er arbejdet med indhentning af dokumentation for børneattest tilendbragt i BUF, mens der udestår indhentning af børneattest for enkelte pt. Ikke tjenestegørende medarbejdere i SOF, og det er oplyst, at der vil blive indhentet børneattester for disse medarbejdere før arbejdet påbegyndes igen.</p> <p>Der er i de øvrige forvaltninger foretaget en undersøgelse af forvaltningernes processer for indhentning og behandling af børneattester.</p> <p>De obligatoriske forretningsgange foreskriver, at arbejdspladsen har ansvaret for at sikre, at medarbejderen ikke starter i job før børneattest er indhentet og godkendt.</p> <p>I de øvrige forvaltninger kunne vi konstatere, at der hos BIF, TMF og KFF var behov for at forbedre processerne for at sikre, at der forelå børneattester for alle de ansatte som var omfattet af lovgivningen. En stikprøve-gennemgang af enkeltsager udviste ligeledes, at der ikke i alle sager forelå den fornødne dokumentation, og at forvaltningerne således ikke kunne dokumentere, at lovens bestemmelser er efterlevet.</p> <p>Gennemgangen hos SUF gav ikke anledning til bemærkninger.</p> <p>Forvaltningerne har arbejdet på at udarbejde forvaltningsspecifikke retningslinjer samt indhente den fornødne dokumentation.</p>	<p>Forvaltningerne har således i 2016 ikke i alle tilfælde kunne dokumentere, at lovens bestemmelser vedrørende børneattester er efterlevet.</p> <p>Bemærkningen for BUF og SOF betragtes som afsluttet ultimo april og maj måned 2017.</p> <p>BIF har efterfølgende indhentet de manglende børneattester.</p> <p>I KFF og TMF fortsætter arbejdet med at indhente børneattest for medarbejdere, som i arbejdet har mulighed for at få direkte kontakt til børn.</p> <p>Det henstilles, at ledelsen i forvaltningerne også fremover sikrer efterlevelse af de obligatoriske forretningsgange.</p>	2015 2016	

2.1.4.6 Løndebitorer – Revisionsbemærkning nr. 4.6

Organisationsområde		Forvaltningerne/ Koncernservice	Revisionsområde/ emne	Lønområdet
Reference	Observationer og risici		Revisionsbemærkning	Omtalt år
Løndebitorer	<p>(Forvaltningerne)</p> <p>For sen indberetning af afgange til KS, eller fejl i KAS med indvirkning på lønforhold, kan resultere i, at der opstår et debitorforhold til både ansatte og fratrådte medarbejdere.</p> <p>(KS)</p> <p>Løndebitorer er steget fra 34,2 mio.kr. ultimo december 2015 til 36,7 mio. kr. ultimo september måned 2016.</p> <p>Der er ikke udarbejdet en specifikation af løndebitortyper, der kunne hjælpe med at forklare udviklingen på området, og der er ikke udarbejdet en forretningsgang for processen end-to-end.</p>		<p>Vi skal henstille, at forvaltningerne tilrettelægger effektive forretningsgange der sikrer, at indberetning af afgange sker rettidigt.</p> <p>Vi skal henstille, at KS etablerer en forretningsgang der sikrer, at kommunen ikke lider tab som følge af afskrivninger af uerholdelige løntilgodehavender.</p>	2016

2.1.5 Manglende refusionshjemtagelse – Revisionsbemærkning nr. 5

Organisationsområde		Forvaltningerne/ Koncernservice	Revisionsområde/ emne	Løn- og personale-området
Reference	Observationer og risici		Revisionsbemærkning	Omtalt år
Refusionshjemtagelsen	<p>I 2015 anførte vi følgende:</p> <p><i>”Vi har i tidligere år konstateret, at KS udarbejder løbende prognose over kommunens berettigede refusioner på sygedagpengeområdet, som sammenholdes med refusioner modtaget i de enkelte regnskabsår. Det foreløbige samlede beløb for ikke modtagne refusioner/tab af refusioner for Københavns Kommune for perioden 2012 til 2014 kan opgøres til ca. 111 mio.kr., hvoraf ca. 61 mio.kr. - som kan henføres til 2012 og 2013 - i væsentligt omfang må anses for tabt.</i></p> <p>I 2015 har vi i lighed med tidligere år konstateret, at manglende effektive processer mellem forvaltningerne og KS medfører forøget risiko for tab af refusioner”.</p>		<p>I lighed med tidligere år finder vi det kritisk, at kommunen stadig ikke i tilstrækkeligt omfang sikrer, at man opnår den lønrefusion, som kommunen er berettiget til.</p> <p>Vi finder det positivt, at der er designet en ny model der fremover skal sikre, at de decentrale institutioner meget hurtigere modtager den berettigede lønrefusion, og tager til efterretning, at der i forbindelse med implementeringen i juni 2017 ligeledes implementeres en proces med tidlig sporing og identifikation af de enheder, der på grund af for sene indberetninger påfører kommunen tab i forbindelse med lønrefusioner. Vi vil følge op på dette i 2017.</p> <p>Vi henviser endvidere til bemærkning nr. 3.4.</p>	2012 2013 2014 2015 2016
	<p>KS oplyser, at der pr. februar 2017 er der gennemført en række tiltag, der har optimeret refusionshjemtagelsesprocessen.</p> <p>Derudover er der planlagt følgende aktiviteter, som endnu ikke er gennemført:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Implementering af ny lønrefusionsmodel, der sikrer en bedre økonomistyring gennem tidligere regnskabsmæssig registrering af refusioner med henblik på større budgetsikkerhed og bedre beslutningsgrundlag for den enkelte institutionsleder fra maj 2017. <p>Der indføres samtidig en øget kvalitetskontrol med fokus på håndtering af for sene indberetninger med henblik på at skabe øget incitament til bedre og rettidige registreringer. Det forventes derfor, at modellen vil medvirke til at reduceret tab på refusioner i KK.</p> <p>Ny deadline er således fortsat 1. juli 2018, hvor revisionsrapporten vedr. 2017 foreligger, og hvor refusionsmodellen er blevet evalueret.</p> <p>Der henvises endvidere til bemærkning nr. 3 Periodisering vedr. manglende udkontering af modtagne lønrefusioner for 2016.</p>			

2.1.6 Indkøbsområdet m.v. revisionsbemærkning nr. 6

2.1.6.1 Kommunens regler for indkøb – revisionsbemærkning 6.1

Organisationsområde		Forvaltningerne	Revisionsområde/ emne	Indkøbsområdet
Reference	Observationer og risici	Revisionsbemærkning		Omtalt år
Kommunens regler for indkøb	<p>I beretningen for 2015 er anført:</p> <p><i>"I lighed med forhold rapporteret ved sidste års revision er der observeret manglende overholdelse af KK's indkøbsaftaler på mindre indkøb/opgaver, herunder digitaliseret understøttelse af indkøb. På større bygge-opgaver/indkøb indhentes behørigt tilbud"</i></p> <p>Opfølgning 2016:</p> <p>Bemærkningen videreføres.</p>	<p>Det henstilles, at gældende regler overholdes. Der henvises endvidere til vedtagelsen af indkøbsprogrammet ved budgetforhandlingerne for 2017, hvor følgende målsætninger er besluttet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 95% af alle varekøb skal foretages gennem indkøbssystemet i 2020. • Der skal etableres et brugervenligt og elektronisk indkøbs- og bestillingssystem i Kvantum. Der automatiserer indkøbsprocessen og sikrer compliance og reducerer transaktionsomkostningerne • Indkøbsaftalerne skal være opdaterede og korrekte med konkurrencedygtige priser og kommunens besluttede krav skal overholdes • Aftaleindgåelse skal styrkes, således at der er fuldt dækkende aftaler for kommunens samlede indkøb • I forbindelse med udbud skal der være øget fokus på kvaliteten af de aftaler, der indgås 		2014 2015 2016

2.1.7 Kontrol med overholdelse af reglerne om Skatmoms – revisionsbemærkning nr. 7

Organisationsområde		Forvaltningerne/Koncernservice	Revisionsområde/ emne	Skatmomsområdet
Reference	Observationer og risici	Revisionsbemærkning		Omtalt år
Kontrol med overholdelse af reglerne om moms	<p>I 2015 anførte vi følgende:</p> <p><i>"Det er efter det oplyste forvaltningerne, der har ansvaret for at sikre korrekt opkrævning og korrekt momsfradrag af moms på de moms bærende aktiviteter i kommunen.</i></p> <p><i>Vi har, på baggrund af interview med en række af forvaltningerne, konstateret, at der ikke er en compliancefunktion centralt placeret i kommunen eller i de enkelte forvaltninger, der fører tilsyn med, at der sker korrekt behandling af Skatmoms.</i></p> <p><i>Tilsvarende gælder, at det er de enkelte forvaltninger, som har kontakten til SKAT i forbindelse med en kontrol af momsområdet. Der er derfor ikke en central funktion, som koordinerer kontakten til SKAT eller orienteres om denne.</i></p> <p><i>Kommunen har en række meget komplekse momstransaktioner. Som konsekvens af, at kommunen ikke centralt eller i forvaltningerne har et moms kompetencecenter, der fører tilsyn med, at der bliver afregnet Skatmoms på det rigtige grundlag, er der betydelig risiko for, at der ikke sker korrekt behandling af skatmoms".</i></p> <p>Økonomikredsen behandlede og godkendte den 27. januar 2017 sagen vedrørende sikring af compliance på momsområdet. Økonomikredsen tog herunder til efterretning, at der blev etableret en central momsfunktion i Koncernservice samt et tværgående momsforum i KK.</p>	<p>Vi tager til efterretning, at revisionens anbefaling fra 2015 om etablering af en centralt placeret compliancefunktion, der kan understøtte korrekt behandling af Skatmoms i hele kommunen, er besluttet og under implementering.</p> <p>Bemærkningen fra 2015 videreføres, idet der stadig er en betydelig risiko for, at der ikke sker korrekt behandling af skatmoms på flere områder i kommunen.</p>		2015 2016

2.1.8 Byggesagsområdet – revisionsbemærkning nr. 8

2.1.8.1 Timeprisberegning på byggesagsområdet – revisionsbemærkning nr. 8.1

Organisationsområde	TMF	Revisionsområde/ emne	Byggesagsområdet
Reference	Observationer og risici	Revisionsbemærkning	Omtalt år
Timeprisberegninger	<p>I 2015 anførte vi følgende:</p> <p><i>"Det er oplyst, at der fra 1. januar 2015 og frem til primo 2016 ikke har været tilrettelagt en tidsregistrering, der kan understøtte beregning af en retvisende timetakst på byggesagsområdet.</i></p> <p><i>Der er risiko for tab som følge af uhensigtsmæssige eller mangelfulde interne forretningsgange, menneskelige og systemmæssige fejl.</i></p> <p><i>Som konsekvens heraf er der risiko for, at kommunen ikke på alle områder disponerer i overensstemmelse med gældende regler".</i></p> <p>TMF har i 2016 løbende arbejdet med at forbedre grundlaget for beregning af timetaksterne. Senest har vi fået forelagt beregning af taksten for 2018. I den forbindelse har vi forespurgt forvaltningen, om beregningerne er foretaget i overensstemmelse med de gældende regler, og hvorvidt den fornødne dokumentation foreligger. Forvaltningen har oplyst, at man endnu ikke fuldt ud har dokumenteret grundlaget, men at man snarest muligt vil kunne fremlægge beregningsgrundlaget til revisionsmæssig gennemgang.</p>	<p>Vi tager til efterretning, at forvaltningen arbejder på snarest muligt at kunne fremlægge et beregningsgrundlag for en retvisende timetakst for 2018 på byggesagsområdet til revisionsmæssig gennemgang.</p>	2015 2016

2.1.8.2 Tilgodehavender – revisionsbemærkning nr. 8.2

Organisationsområde	TMF	Revisionsområde/ emne	Byggesagsområdet
Reference	Observationer og risici	Revisionsbemærkning	Omtalt år
Tilgodehavender	<p>I 2015 anførte vi følgende:</p> <p><i>"Vi har konstateret, at ledelsestilsynet med at sikre, at indtægter ved byggesagsgebyrer opkræves korrekt og tilgår kommunens regnskab, ikke har været tilfredsstillende, og at dette sandsynligvis har medført økonomiske tab for kommunen.</i></p> <p><i>Der er risiko for tab som følge af uhensigtsmæssige eller mangelfulde interne forretningsgange, menneskelige og systemmæssige fejl".</i></p> <p>Som opfølgning på revisionsbemærkningen godkendte Teknik- og Miljøudvalget den 20. juni 2016 forvaltningens plan for afslutning af gamle byggesager over de næste 2 år. Planen blev den 25. august 2016 behandlet og vedtaget af Økonomiudvalget og Borgerrepræsentationen. Oprydningen er stadig i gang i henhold til projektet.</p>	<p>Vi tager til efterretning, at forvaltningen følger den vedtagne handleplan for at gennemgå og afslutte de gamle byggesager.</p> <p>Når genopretningen er afsluttet, og der er designet og implementeret en effektiv styring og opkrævning af byggesagsgebyrer i løbet af 2017, vil der blive foretaget en revisionsmæssig gennemgang af området.</p>	2015 2016

2.1.9 Administrationsbidrag for affaldsområdet – revisionsbemærkning nr. 9

2.1.9.1 Styringsgrundlag – revisionsbemærkning nr. 9.1

Organisationsområde	TMF	Revisionsområde/ emne	Affaldsområdet
Reference	Observationer og risici	Revisionsbemærkning	Omtalt år
Styringsgrundlag	<p>I 2015 anførte vil følgende:</p> <p><i>"Det budget, der vedrører administrationsudgifter, og som ligger til grund for de beregnede takster for 2015, vurderes ikke at være præcist nok til at udgøre et validt styringsgrundlag. I 2014 var forskellen mellem de budgetterede og faktiske udgifter på ca. 21%. Endvidere er rådhusbidraget, som udgør de administrative omkostninger, ikke indregnet i takstberegningen.</i></p> <p><i>Vi har ikke fået forelagt dokumentation for de fordelingsnøgler, der anvendes ved fordeling af administrationsudgifterne mellem husholdninger og erhvervsaffald. Håndtering af husholdningsaffald og erhvervsaffald skal holdes økonomisk adskilt, og eventuelle fælles omkostninger skal fordeles på baggrund i objektive kriterier. Der er risiko for styringstab og fejlagtige takster som følge af mangler i budgetforudsætninger".</i></p> <p>Teknik- og Miljøudvalget godkendte den 29. marts 2016 indstilling om revision af administrationsbidrag og forrentning på affaldsområdet. Af indstillingen fremgår følgende:</p> <p><i>"Bemærkningen vedrører at sikre den korrekte budgettering i året. De store udsving vedrørende tidligere år, som indgår i revisionsbemærkningen, kan i høj grad tilskrives forsinkelser i forhold til RAP18. Der vil i budget 2017 og 2018 være skærpet fokus på budgetlægningen, styringen og opfølgningen, da projektperioden udløber ved udgangen af 2018. I forhold til fordelingsnøglerne, er disse genberegnet til budget 2017, og taksterne er udarbejdet med udgangspunkt heri. Kvalitetssikring af nøglerne sker i forbindelse med regnskabet".</i></p>	<p>Vi tager til efterretning, at forvaltningen følger den vedtagne handleplan for at forbedre styringsgrundlaget og dokumentere de anvendte fordelingsnøgler vedrørende administrationsudgifterne. Når forvaltningen har afsluttet arbejdet i 2017, vil der blive foretaget en revisionsmæssig gennemgang af området.</p>	<p>2015</p> <p>2016</p>

2.1.9.2 Prissætning – interne omkostninger– revisionsbemærkning nr. 9.2

Organisationsområde	TMF	Revisionsområde/ emne	Affaldsområdet
Reference	Observationer og risici	Revisionsbemærkning	Omtalt år
Prissætning – interne omkostninger	<p>Vi anførte følgende i 2015:</p> <p><i>”Vi har ikke fået forelagt dokumentation for, at prissætningen af de interne administrationsomkostninger, der er forbundet med opkrævningen, afspejler de faktiske kostpriser. En del af de omkostninger, der indgår i de realiserede administrationsudgifter, består af udgifter, som overføres fra det brugerfinansierede område til det skattefinansierede område. For kontrol af, at der ikke sker subsidiering mellem det skattefinansierede og det brugerfinansierede, skal det dokumenteres, at priserne er omkostningsægte.</i></p> <p><i>Såfremt takstberegningen ikke afspejler de faktiske kostpriser for de enkelte aktiviteter, er der risiko for subsidiering mellem det skatte- og det gebyrfinansierede område”.</i></p> <p>Teknik- og Miljøudvalget godkendte den 29. marts 2016 indstilling om revision af administrationsbidrag og forrentning på affaldsområdet. Af indstillingen fremgår, at forvaltningen har udarbejdet nye beregninger for overheadomkostninger og administrationsbidrag i forvaltningen.</p>	<p>Vi vil anbefale, at der udarbejdes en plan for, hvorledes og hvornår der skal foretages opfølgning på de nuværende beregninger, samt hvilken form (model), der skal bringes i anvendelse.</p>	2015 2016

2.1.10 Parkeringsindtægter – revisionsbemærkning nr. 10

2.1.10.1 Kortbetalinger– revisionsbemærkning nr. 10.1

Organisationsområde	TMF	Revisionsområde/ emne	Parkeringsindtægter
Reference	Observationer og risici	Revisionsbemærkning	Omtalt år
Kortbetalinger	<p>Vi anførte i vores beretning for 2015, at:</p> <p><i>”Vi har foretaget en gennemgang af Center for Parkerings (CPK) håndtering af indtægter fra kortindbetaling med henblik på at opnå overbevisning for fuldstændighed, nøjagtighed og periodisering af indtægter.</i></p> <p><i>Vi har konstateret, at CPK hverken foretager en kortafstemning, dvs. om alle data fra korttransaktioner er modtaget fra p-billetautomaterne, eller en bankafstemning, dvs. en kontrol af, om betalinger på p-automaterne stemmer med afregnet beløb fra bank og kortudbyder.</i></p> <p><i>Det er vores vurdering, at manglende afstemning af transaktioner af kortregistrering mellem p-automater, over til kortudbyder, til faktisk modtagne betalinger i banken, medfører risiko for, at CPK ikke modtager alle kortindbetalinger”.</i></p> <p>Vi har ikke i vores opfølgende revision for 2016 kunne få forelagt ovenstående dokumentation, hvorfor vores bemærkning videreføres.</p>	<p>Vi skal fortsat henstille, at CPK får implementeret en forretningsgang for afstemning af transaktioner mellem kortregistrering i billetautomater, til kortudbyder, til modtagne betalinger i banken, således at det sikres, at CPK modtager alle kortindbetalinger.</p> <p>Vi har fået oplyst, at CPK er i dialog med P-automatleverandøren med henblik på at finde en løsning, der gør det muligt at kortafstemme alle data.</p>	2015 2016

2.1.11 Cybersecurity og Persondata – revisionsbemærkning nr. 11

2.1.11.1 Risikovurdering– revisionsbemærkning nr. 11.1

Organisationsområde	KIT	Revisionsområde/ emne	Kontroller relateret til Cyber Security
Reference	Observationer og risici	Revisionsbemærkning	Omtalt år
Risikovurdering	<p>Vi har fået oplyst, at Københavns Kommune i samarbejde med PwC har foretaget en modenhedsanalyse, som har resulteret i en risikostyringsmodel, der beskriver de aktiviteter, som skal udføres for at skabe et samlet risikobillede.</p> <p>Vi har endvidere fået oplyst, at risici i forhold til kritiske aktiver i netværket, hvor KIT har ansvaret, er identificeret, og at næste step er at identificere risici i forhold til de enkelte forvaltninger. Projektet er i fortsat fremdrift, og den eksterne rapport påpeger, at der er målt en stigning i modenhedsniveauet med 0,6.</p> <p>Det er samtidig oplyst, at der er tilført yderligere ressourcer i form af 5 nye medarbejdere i KIT.</p>	<p>Vi henstiller til, at risici i forhold til de enkelte forvaltninger identificeres, samt at der udarbejdes handlingsplaner for de identificerede risici. Disse handlingsplaner bør forankres på et så tilstrækkeligt niveau i hver forvaltning, at der kan gennemføres en løbende ledelsesmæssig opfølgning på fremdriften. Endvidere skal vi anbefale, at der i forvaltningerne løbende allokeres tilstrækkelige ressourcer til projektet, såvel ledelsesmæssigt som udførende, for at sikre den videre fremdrift</p>	2015 2016

2.1.11.2 Datasikkerhed– revisionsbemærkning nr. 11.2

Organisationsområde	KIT	Revisionsområde/ emne	Kontroller relateret til Cyber Security
Reference	Observationer og risici	Revisionsbemærkning	Omtalt år
Datasikkerhed	<p>Vi har fået oplyst, at datatransport for så vidt angår persondata, og værdidata altid skal foregå ved krypteret trafik, og at data på fysiske diske og USB (beskyttet med password) sendes med personlig overdragelse, og der indhentes kvittering for modtagelse.</p> <p>Endvidere har vi observeret, at der ikke sker nogen systematisk opfølgning på, om medarbejdere i modstrid med reglerne opbevarer persondata på bærbare computere, og at data på disse computere ikke er krypteret.</p> <p>Endelig er det konstateret, at der hidtil ikke har foreligget retningslinjer for styring af mobile enheder (telefoner og tablet), men at sådanne retningslinjer, startende i oktober 2015, er under indførelse i forbindelse med det såkaldte "AirWatch-projekt".</p> <p>Vi har endvidere konstateret, at der er implementeret en procedure for bortskaffelse af informationsbærende medier, samt at der er igangsat et projekt, hvor Windows 7 skal udskiftes med Windows 10, og i den forbindelse vil harddiske blive krypteret.</p> <p>For mobile enheder er AirWatch etableret, og der er udarbejdet formelle retningslinjer.</p>	<p>Vi har fået oplyst, at der arbejdes med etablering af tilsyn med, om der opbevares persondata på bærbare computere, og at det sikres, at alle data er hensigtsmæssigt beskyttet.</p> <p>Vi har dog fået oplyst, at IT-sikkerhedsfunktionen ikke har registreret sikkerhedshændelser, hvor data på bortkomne eller stjålne pc'er er blevet kompromitteret, men for at imødegå den potentielle risiko, vil kommunen kryptere pc'er fremadrettet. Ligeledes oplyser kommunen, at alle udtjente pc'er destrueres for at sikre, at eventuelle data ikke kommer til uvedkommendes kendskab.</p>	2015 2016

2.1.11.3 Sikkerhed kontinuerlig overvågning – revisionsbemærkning nr. 11.3

Organisationsområde		KIT	Revisionsområde/ emne	Kontroller relateret til Cyber Security
Reference	Observationer og risici	Revisionsbemærkning		Omtalt år
Sikkerhed kontinuerlig overvågning	<p>Der er indgået kontrakt med eksterne leverandører, som løbende holder øje med netværkstrafikken og måler datamængder/trafikmængder. Vi har efterfølgende ved interview konstateret, at it-sikkerhedsafdelingen ikke hidtil har fulgt op på hændelser mv., idet processerne med overvågning har ligget uden for it-sikkerhedsafdelingen.</p> <p>Vi konstaterer, at der i oktober 2015 er indført rutiner, der skal sikre, at IT-sikkerhedsfunktionen får kendskab til alle it-sikkerhedshændelser, og at disse løbende afrapporteres til et nyetableret ledelsesforum for IT-Sikkerhed i KIT.</p> <p>Derudover har vi fået oplyst, at Københavns Kommune pt. er i gang med at implementere et lovgovervågningssystem på netværket.</p> <p>Københavns Kommune er fortsat i gang med implementeringen af en SIEM-løsning, som skal sikre en centraliseret logning for basissystemer og alarmering. Denne løsning er dog ikke fuldt implementeret endnu, og omfatter kun udvalgte basissystemer.</p> <p>Det er endvidere oplyst, at sikkerhedsmæssige hændelser tages op i it-ledelsesforum.</p>	<p>Vi henstiller til, at KIT sikrer en fortsat udrulning af SIEM-løsningen til at omfatte basis-systemer og øvrige systemer, hvor dette skønnes nødvendigt ud fra en risikobetragtning.</p>		2015 2016

2.1.12 Regeloverholdelse solcelleanlæg – revisionsbemærkning nr. 12

Organisationsområde		ØKF/KEID	Revisionsområde/ emne	Solcelleanlæg
Reference	Observationer og risici		Revisionsbemærkning	Omtalt år
Regeloverholdelse solcelleanlæg	<p>Vi anførte i vores beretning for 2015:</p> <p><i>"Københavns Kommune har pr. 1. januar 2015 registreret 26 solcelleanlæg.</i></p> <p><i>Heraf er der givet dispensation til i alt 17 anlæg, 3 anlæg (ØKF) forventes ikke at kunne opnå dispensation, og afventer derfor at der etableres selskabsdannelse.</i></p> <p><i>De øvrige 6 (ØKF) afventer, om der opnås dispensation. Hvis ikke, skal der tages skridt til etablering af selskabsdannelse.</i></p> <p><i>Vi har endvidere forespurgt omkring udarbejdelse af selvangivelse for den begrænsede skattepligt af aktiviteter vedrørende solceller, der også omfatter kommuner. Fristen herfor er den 1. september 2015.</i></p> <p><i>Kommunen har oplyst, at arbejdet med opgørelse af den begrænsende skattepligtige indkomst (negativ) ikke er påbegyndt".</i></p> <p>BR har den 2. februar 2017 besluttet at fortsætte oprettelsen af et solcelleselskab til at håndtere de solcelleanlæg, som ikke forventes at kunne opnå dispensation fra Elforsyningslovens krav om selskabseje.</p> <p>Vi har fået oplyst, at der fortsat arbejdes på etablering af solcelleselskabet, og at dette forventes afsluttet i løbet af 2017.</p> <p>KEID har udarbejdet og indsendt selvangivelser for alle solcelleanlæg for 2015, og selvangivelserne for 2016 forventes indsendt inden fristen 30/6-2017.</p>		<p>Vi skal henstille de selskabsretlige forhold bringes i orden hurtigst muligt.</p> <p>Den aktuelle status er, at KEID i maj 2017 har købt et skuffeselskab og nu arbejder med at tilpasse selskabets vedtægter og øvrige registreringsforhold til solcelleselskabets formål. KEID forventer at have selskabet etableret og i fuld drift inden udgangen af august 2017.</p>	2015 2016

2.1.13 Ubalance i kommunens interne handel – revisionsbemærkning nr. 13

Organisationsområde		ØKF	Revisionsområde/ emne	Hovedart 9
Reference	Observationer og risici		Revisionsbemærkning	Omtalt år
Ubalance i kommunens interne handel	<p>I lighed med 2015 er det konstateret, at hoved art 9 – der skal balancere – er i ubalance, idet der er udgiftsført 6,5 mio.kr. under eksterne arter. Konteringen under eksterne arter er i strid med konteringsreglerne, og øger risikoen for momsfejl.</p>		<p>Det er aftalt, at kommunen berigtiger 1,3 mio.kr. overfor den kommunale momsrefusion i 2017 vedrørende 2016, og således er risikoen for momsfejl i ordningens favør elimineret.</p> <p>Det er ligeledes aftalt, at kommunens berigtiger den potentielle momsfejl vedrørende 2015, således at bemærkningen kan lukkes. Beløbet er endnu ikke opgjort.</p>	2015 2016

2.2 Revisionsbemærkninger vedrørende områder, der er omfattet af statsrefusion

Vi afgiver særskilt revisionsberetning for 2016 vedrørende sociale- og beskæftigelsesrettede udgifter, der er omfattet af statsrefusion. Vores revision har givet anledning til 4 revisionsbemærkninger. Disse vedrører:

- Merudgifter til børn
- Forsikrede ledige
- Jobafklaringsforløb
- Ressourceforløb

Der henvises i øvrigt til den udarbejdede beretning med tilhørende bilag, hvor der nærmere er redegjort for de nævnte revisionsbemærkninger samt vores øvrige kommentarer.

2.3 Revisionsbemærkninger vedrørende revision i årets løb for 2016, der er afsluttet i 2016

2.3.1 Lukning af firmadankort

Ved vores revision af design har vi observeret svagheder i kontrolmiljøet omkring inddrivelse og lukning af firmadankort ved medarbejderes fratrædelse og afskedigelse. De designede kontroller er placeret på decentralt niveau hos den budgetansvarlige, og er kun i ringe grad systemunderstøttet. Vi har observeret, at der ikke er opfølgning på, om den overvågende kontrol rettet mod misbrug er effektive, da der ikke sker opfølgning på, om alle adviserings-mails når frem til en modtager. Det eksisterende design er desuden uhensigtsmæssigt i den henseende, at der kun i ringe grad er centrale overvågende kontroller til at kompensere for de manuelle kontroller.

Koncernservice har på baggrund af revisionens observationer etableret og implementeret en ny tværgående kontrol, hvor data vedrørende firmadankortholdere og stoppede medarbejdere sammenkøres. Denne kontrol blev udført første gang ultimo februar 2017 og identificerede 142 firmadankort, der skulle lukkes. Alle firmadankort er blevet lukket, og en efterfølgende analyse har vist, at kommunen ikke har lidt tab som følge af den manglende lukning.

2.3.2 Gæld til offentlige myndigheder

I forbindelse med vores revision er vi blevet bekendt med, at kommunen er registreret hos SKAT med en gæld til andre offentlige myndigheder på ca. 1,1 mio. kr., fordelt på en række krav. Kravene er væsentligst bøder, mellemkommunale betalinger og p-afgifter og gælden er efterfølgende indfriet.

Størstedelen af kravene er krav fra KK, som KK fejlagtigt selv, i en kort periode, har oversendt til inddrivelse hos SKAT, og som kan henføres til P-afgifter vedr. kommunens biler.

2.3.3 Lønadministration mv. sagsrevision

I de gennemgåede 220 lønsager har vi konstateret fejl i ca. 7,3%, der kan henføres til 15 sager, hvor vi har observeret manglende og ikke fyldestgørende dokumentation i lønsagerne, samt manglende berigtigelse med potentiel økonomisk betydning.

Observationerne kan henføres til 2 sager med fejl i indberettet anciennitet, 3 sager med fejl i grundbilaget indberettet til KS, 1 sag mangler dokumentation for uddannelse, 1 sag mangler dokumentation for fra-trædelse, 1 sag mangler oplysning om formål for kørsel ved udbetaling af kørselsgodtgørelse, 3 sager, hvor KS har indtastet forkert i forhold til grundbilag, 2 sager med manglende kontrakt, som først kan fremsendes efter februar 2017, samt 2 sager på VIP-området, hvor pensionsberegning er foretaget af forkert grundlag.

Det er efterfølgende påset, at de konstaterede fejl i de 15 sager er berigtiget.

2.3.4 Lønadministration m.v. CRM systemet

I beretningen for 2015 er anført, at ”Informationsmaterialet fra KS til forvaltningerne ikke indeholder en akkumuleret oversigt over manglende dokumentation fra tidligere måneder. Vi har desuden konstateret, at der i KS er en praksis, hvor sager i CRM-systemet registreres som færdigbehandlede/løst efter en periode på 3 mdr., selvom manglende dokumenter endnu ikke er modtaget”.

I 2016 er informationsmaterialet til forvaltningerne over manglende dokumentation ikke fremsendt hver måned, men samlet for perioden juni til september 2016. Det er påset, at materialet indeholder en akkumuleret oversigt. Materialet var i første omgang ikke tydelig i forhold til identifikation af hvilken enhed og hvilken medarbejder, den manglende grunddokumentation kan henføres til.

2.3.5 Fakturaer i betalingskontrol (god bogføringsskik)

I beretningen 2015 er anført, at ”Bogføring i KK ikke i alle tilfælde foretages i overensstemmelse med god bogføringsskik (konteringsteksten er ikke altid tilstrækkelig sigende, og posteringer er ikke altid dokumenteret med et bilag)”.

KS' stikprøvevise kontrol af posteringer i 2016 har afdækket, at der væsentligst i relation til finansposteringer, i flere tilfælde er konstateret, at det ikke umiddelbart ud af posteringsteksten, og evt. vedhæftede dokumentation, er muligt at vurdere validiteten af de foretagne finansposteringer, herunder hvad og hvorfor der omkonteres. På baggrund af vores udførte re-performance af kontrollerne er vi enige i den observation.

KS' stikprøve i perioden november 2016 til januar 2017 viser, at 90% af finansposteringerne har sigende posteringstekst, og 88% af finansposteringerne er vedhæftet tilstrækkelig dokumentation.

2.4 Oversigt over revisionsbemærkninger fra 2015 og tidligere, der er afsluttet i 2016

Revisionsbemærkninger vedrørende årsregnskabet		Status
Nr. 2	Administration af anlægsudgifter/-regnskaber - Revisionsbemærkning nr. 2	Lukket
Nr. 4.2	Balancepostafstemninger – Revisionsbemærkning nr. 4.2	Lukket
Nr. 4.4	Periodisering af projekter – Revisionsbemærkning nr. 4.4	Lukket
Nr. 5	Brugerrettigheder – periodiske revurdering (AD-KØR) – Revisionsbemærkning nr. 5	Lukket
Nr. 6.5	Lønadministration mv. - sagsgennemgang. Opfølgningen vedrørende 2015 er i 2016 overført til delbemærkning nr. 4.2	Lukket
Nr. 6.6	CRM systemet – Revisionsbemærkning 6.6	Lukket
Nr. 6.7	LARA go TRIO - Revisionsbemærkning nr. 6.7	Lukket
Nr. 8.1	Fakturaer i betalingskontrol – Revisionsbemærkning nr. 8.1	Lukket
Nr. 8.3	Fakturaer i betalingskontrol (god bogføringsskik) - Revisionsbemærkning nr. 8.3	Lukket
Nr. 12.2	Mobilbetalinger – Revisionsbemærkning 12.2	Lukket
Nr. 16	Risikobaseret ledelsestilsyn – Revisionsbemærkning nr. 16	Lukket

Revisionsbemærkninger vedrørende socialrevisionen		Status
Beskæftigelses- og Integrationsforvaltningen – bemærkninger vedrørende Beskæftigelsesministeriet		
Nr. 17	Sygedagpenge	Lukket

3. Kommentarer til årsregnskabet i øvrigt

3.1 Korrektion af forhold konstateret under revisionen

Der er konstateret følgende forhold, som er korrigeret i forbindelse med regnskabsafslæggelsen:

- Oversigten over eventualforpligtelser/-rettigheder på side 323 i bilag til regnskabet, oversendt den 27. april 2017, var fejlagtig omkring oplysningen omkring tilbagekøbsrettigheder. Der burde retteligt være oplyst om, at det er en rettighed (ikke en garanti/forpligtelse), ligesom beløbet skal være 1,7 mia.kr. (og ikke som anført 14,5 mia.kr.).

Korrektionerne er foretaget manuelt i oversigten og vedrører ikke bogføringen.

3.2 Projekt-/tilskudsregnskaber

Det fremgår af bilag 1 til nærværende beretning, at vi har foretaget revision af et væsentligt antal projekt-/tilskudsregnskaber. Vi har under vores revision af disse, i lighed med sidste år, konstateret, at de i flere tilfælde ikke lever op til de krav, som vi anser for tilstrækkelige for en dokumenteret regnskabsaflæggelse. Vi har konstateret, at der i mange tilfælde ikke foreligger tilstrækkelig regnskabsmæssig dokumentation til, at vi kan få den nødvendige revisionsmæssige overbevisning. Det er forbundet med en unødigt ressourceanvendelse, at materialet ikke er tilstrækkeligt til den egentlige revision.

Vi har tidligere fremsendt materialeplan for udarbejdelse af projekt- og tilskudsregnskaber, som bør anvendes ved alle regnskabsaflæggelser, hvilket vi henstiller til sker fremadrettet. Vi vil samtidig anbefale, at kommunen sikrer en kvalitetssikring af regnskaberne og det underliggende dokumentationsmateriale før fremsendelse til os til revision.

4. Revision af årsregnskabet

4.1 Revisionsstrategi

Med udgangspunkt i styrelseslovens bestemmelser og revisionsregulativet har vi foretaget en vurdering af revisionsopgavens indhold og omfang. Under hensyntagen til kommunens størrelse og kompleksitet er revisionen baseret på en forventning om, at der er tilrettelagt et velfungerende internt kontrolsystem og en pålidelig bogføring. Det forventes herved, at det overordnede kontrolmiljø og de organisatoriske rammer understøtter et velfungerende ledelses- og kontrolsystem, og at der på de enkelte aktivitetsområder er beskrevet og implementeret interne kontroller, som reducerer risikoen for væsentlige fejl til et acceptabelt niveau.

Vi har gennemgået kommunens forretningsgange vedrørende regnskabsaflæggelse. Ved gennemgangen har vi vurderet, om kommunen i tilstrækkelig grad sikrer korrekt regnskabsaflæggelse ved hjælp af procedurer, ansvarsplacering og ledelsestilsyn, herunder anvendelse af materialeplaner og andre styrings-systemer.

Vi har ved tilrettelæggelsen af revisionen lagt særlig vægt på kommunens regnskabs- og økonomistyringssystemer. Disse områder omfatter især:

- Kommunens generelle it-anvendelse, herunder de grundlæggende krav til transaktions- og revisionsspor
- Kommunens grundlæggende regnskabsrutiner og tilknyttede forretningsgange, herunder afstemningsrutiner
- Kommunens væsentligste økonomiske transaktionskæder, herunder:
  - Lønområdet
  - Indkøb (disponering af omkostninger og anvendelse af betalingssystemer)
  - Overførsler til personer omfattet af statsrefusion
- Kommunens økonomistyring og budgetopfølgning

Revisionen planlægges og udføres på grundlag af en systematisk risikovurdering, således at hovedvægten lægges på de poster i årsregnskabet, de dele af kommunens regnskabs- og rapporteringssystemer samt øvrige forretningsgange, hvor vi vurderer, at risikoen for væsentlige fejl er størst.

Vi har undersøgt, om kommunens regnskabsaflæggelse er foretaget i overensstemmelse med formkravene i gældende regler fra ministeriet. Den talmæssige korrekthed og sammenhængen mellem regnskabet og de enkelte poster er kontrolleret ved brug af det foreliggende regnskabsmateriale.

Ved revisionen efterprøves, om årsregnskabet er rigtigt, og om de dispositioner, der er omfattet af regnskabsaflæggelsen, er i overensstemmelse med meddelte bevillinger, Borgerrepræsentationens øvrige beslutninger, love og andre forskrifter samt med indgåede aftaler og sædvanlig praksis. Endvidere vurderes det, om udførelsen af Borgerrepræsentationens og udvalgenes beslutninger og den øvrige forvaltning af kommunens anliggender er varetaget på en økonomisk hensigtsmæssig måde.

Revisionen omfatter ikke en gennemgang af samtlige bilag og transaktioner, men udføres ved, at vi ved stikprøver indhenter dokumentation for eller på anden måde får bekræftet bogføringens og årsregnskabet's rigtighed. I forbindelse hermed tester vi de interne kontroller i det omfang, vi finder det nødvendigt for revisionen af årsregnskabet. I henhold til revisionsstrategien gennemgår vi alle væsentlige områder samt andre udvalgte områder.

Vi skal for god ordens skyld oplyse, at fejl i årsregnskabet, der er en følge af besvigelser og uregelmæssigheder, ikke nødvendigvis vil blive opdaget under revisionen, da fejl af denne karakter sædvanligvis tilsløres eller holdes skjult.

Endelig er det i forbindelse med regnskabsafslutningen stikprøvevis påset, om mellemværender med eksterne institutioner, forsyningsvirksomheder mv., som kommunen fører regnskab for, er korrekt opgjort.

4.2 Intern Revision

Revisionen af årsregnskabet varetages af Deloitte med bistand fra Intern Revision. Det er Deloitte, som har det fulde ansvar for udførelsen af revisionen, og vi udfører review af det arbejde, som Intern Revision udfører. I forbindelse med vores planlægning har vi blandt andet vurderet Intern Revisions ressourcer, kompetence og uafhængighed i forhold til udførelse af revisionsopgaven. Vi har vurderet, at kvaliteten af Intern Revisions arbejder er på et sådant niveau, at vi kan basere vores overordnede konklusion på de af Intern Revision udtrykte delkonklusioner for de områder, som Intern Revision har revideret. Det er for 2016 aftalt med Intern Revision, at de væsentligst bistår os med revisionen af løn, omkostninger, balancen og forvaltningsrevision.

4.3 Drøftelser med ledelsen om besvigelser

I forbindelse med planlægning af vores revision har vi forespurgt ledelsen om risikoen for besvigelser (tilsigtede fejl).

Ledelsen i alle forvaltninger har over for os oplyst, at der efter dens vurdering ikke er særlig risiko for besvigelser, og at kommunen har et effektivt kontrolmiljø, der afdækker risikoen for væsentlig fejlinformation i årsregnskabet, herunder fejlinformation forårsaget af besvigelser. Ledelsen har oplyst, at der i enkelte mindre sager er konstateret mistanke om misbrug af kommunens midler, samt at kommunen har fulgt op herpå.

Herudover har ledelsen ikke kendskab til besvigelser. Vi skal bemærke, at vi ikke under vores revision har konstateret fejl i årsregnskabet som følge af besvigelser.

4.4 Ledelsestilsyn

Økonomiudvalget har besluttet at anmode revisionen om fremover i forbindelse med årsregnskabet proaktivt at rapportere til Økonomiudvalget om, hvorvidt det ledelsestilsyn, som foretages i forvaltningerne, er betryggende.

Omfanget af revisionen fastlægges ud fra en samlet vurdering af væsentlighed og risikoen for væsentlige fejl.

Intern Revision har gennemført en undersøgelse med det formål at foretage en overordnet vurdering af kommunes design og implementering af styringsregler og forvaltningernes ledelsestilsyn.

Revisionen har givet anledning til følgende observationer:

Design af Københavns Kommunes styringsregler

I overensstemmelse med handlingsplan til sikring af betryggende administrative processer, som er godkendt af Økonomiudvalget, har Økonomiforvaltningen afsluttet arbejdet med at opdatere Kasse- og Regnskabsregulativet, som sammen med en række Fælles administrative forretningscirkulærer træder i kraft marts 2017.

Der udestår herefter et væsentligt område, som kan henføres til IT og persondataområdet.

Det er vores vurdering, at Økonomiforvaltningens arbejde med kommunens styringsregler forløber godt og planmæssigt. Governance på IT-området er efter vores opfattelse en væsentlig opgave, som bør prioriteres højt.

Vi anbefaler, at governance på IT-området fastlægges i en række styringsregler og retningslinjer samt entydig placering af beslutningsansvar, som skal være en integreret del af kommunens strategiske ledelsesarbejde. Forretningskritiske IT-beslutninger skal være forankret hos den øverste ledelse i kommunen. Den øverste ledelses styring og beslutninger bør understøttes af en tværgående compliance struktur, som

følger op på de to hovedprocesser på IT-området: It-livscyklus og beskyttelse/sikkerhed med hensyn til design. Som en naturlig konsekvens af de manglende styringsregler er der endnu ikke udarbejdet delegationsbeskrivelser i forhold til procesansvar og organisatoriske ændringer.

Vedrørende governance på it-området oplyser ØKF at der i første halvår 2017 påbegyndes en proces med forvaltningerne forankret i 7-DIR med henblik på at få forelagt Økonomiudvalget en indstilling om vedtagelse af ny it-governancemodell for Københavns Kommune.

Forvaltningernes implementering af ledelsestilsyn

Ifølge kommunens gældende Kasse- og Regnskabsregulativ påhviler det ledelsen at sikre, at der gennemføres et synligt ledelsestilsyn på alle relevante områder, og at interne kontroller bliver udført med udgangspunkt i kontrolpunkterne med den aftalte frekvens og omfang.

Revisionen været i dialog med forvaltningernes direktioner om tilrettelæggelse af et risikobaseret ledelsestilsyn, som fremadrettet kan sikre, at ledelsestilsynet tilrettelægges effektivt, og kan medvirke til at undgå fejl i sagsbehandlingen med økonomiske konsekvenser, negativ omtale af kommunen, økonomiske tab, fejl i regnskabet, besvigelser, revisionsbemærkninger mv.

Modellen sætter rammen for, hvilke elementer, der i et revisionsmæssigt perspektiv bør indgå i et risikobaseret ledelsestilsyn, men det er den enkelte forvaltning, der selv tilrettelægger og bestemmer indholdet af sit ledelsestilsyn.

Modellen indeholder 5 overordnede elementer, som udgør fundamentet for ledelsestilsynet.

Da konceptet er udviklet, og arbejdet med design og implementering af de enkelte elementer er pågået i løbet af 2016, indgår udelukkende de 3 første elementer i undersøgelsen for 2016. I de kommende år vil vores undersøgelse af forvaltningernes ledelsestilsyn blive udvidet til at omfatte alle 5 elementer.

Samlet set er det vores vurdering, at forvaltningerne har haft en positiv tilgang, og er påbegyndt arbejdet med implementering af nyt ledelsestilsyn, men at arbejdet med procesbeskrivelser, interne kontroller og ledelsesinformation vil være en flerårig proces. I forhold til de områder, der har været fokus på i 2016, har alle forvaltningerne fået igangsat de planlagte aktiviteter, og kun enkelte forvaltninger er ikke endnu helt i mål med arbejdet om delegation og selvevalueringen af risikoområderne.

I 2017 og 2018 vil fokus være rettet mod, hvorvidt der for de enkelte risikoområder er tilrettelagt forretningsgange, interne kontroller og relevant styringsinformation til ledelsen.

5. Redegørelse for den udførte finansielle og juridisk-kritiske revision

Ved vores rapportering i denne beretning er der alene foretaget en overordnet beskrivelse af revisionen for de enkelte områder. Der er ikke specifikt redegjort for de revisionshandlinger, vi har foretaget under de enkelte områder.

For de områder, som har givet anledning til bemærkninger, er disse anført ovenfor. Nedenfor er kortfattet omtalt revisionen på de områder, som ikke har givet anledning til revisionsbemærkninger.

5.1 Årsregnskabet opbygning og indhold

Kommunens forretningsgange vedrørende regnskabsaflæggelse er gennemgået. Ved gennemgangen har vi vurderet, om kommunen i tilstrækkelig grad sikrer korrekt regnskabsaflæggelse ved hjælp af procedurer, ansvarsplacering og ledelsestilsyn, herunder anvendelse af materialeplaner og andre styringssystemer.

5.2 Udligning, tilskud og skatter

Tilskud, udligning og skatter er stikprøvevis sammenholdt med de fra SKAT modtagne opgørelser.

5.3 Lønområdet

Revisionen har omfattet:

1. *Revision af de interne forretningsgange og kontroller*

Revisionen har omfattet vurdering og test af de tilrettelagte kontroller på lønområdet.

2. *Sagsbehandling samt lønudbetaling*

Fra lønsystemet er udvalgt et antal lønsager for tjenestemænd, funktionærer, tjenestemandspensioner og timelønnede inden for kommunens forskellige forvaltningsområder. For de udvalgte personer er der detaljeret gennemgået og sammenholdt de udbetalte lønninger, tillæg, diæter og reguleringer mv. med lønkontorets sagsakter og det fra KL modtagne kontrolmateriale i form af lønoverenskomster, lønoversigter og cirkulæreskrivelser angående konkrete afgørelser m.m.

3. *Kontrol og revision af de generelle sikkerhedsprocedurer*

Ifølge aftale har vi foretaget gennemgang af særligt udvalgte personer til sikring af korrekt aflønning til denne personkreds.

5.4 Omkostningsdisponering og udbetalinger

Revisionen har omfattet en vurdering af de tilrettelagte kontroller vedrørende omkostningsdisponering og anvendelse af betalingssystemer.

Vi har foretaget test af kommunens interne kontrol vedrørende attestations og anvisning, og har herudover, via udtræk fra databasen, foretaget en analyse af de rettigheder, der er tildelt de enkelte medarbejdere.

Pengeoverførsler gennem udbetalingssystemer indebærer en iboende risiko for besvigelser, idet medarbejdere med adgang til systemet kan oprette og ændre pengestrømme med personlig vinding for øje.

Til imødegåelse heraf etableres der et betryggende kontrolmiljø, som sikrer kontrol af oprettelse/ændring af betalings- og/eller ydelsesmodtager (legalitetskontrol).

Ledelsen har ansvaret for tilrettelæggelsen af hensigtsmæssige og betryggende legalitetskontroller.

Elektroniske betalingssystemer

Vi har foretaget revision af de elektroniske betalingssystemer. Vi har i denne forbindelse blandt andet kontrolleret, at der er funktionsadskillelse ved udbetaling fra kommunens hovedkonti.

Det skal oplyses, at på en lang række af kommunens institutioner er medarbejderne tildelt firmadankort og har enefuldmagt til at disponere på institutionens bankkonti. Manglende funktionsadskillelse på likvidområdet øger risikoen for, at tilsigtede og utilsigtede fejl begås. På disse konti indestår som regel alene mindre beløb, således at eventuelle fejl vedrørende disse konti ikke kan medføre en væsentlig fejl i kommunens regnskab som helhed.

5.5 Sociale udbetalingssystemer

Erklæring fra KMDs revisorer vedrørende udbetalinger gennem de sociale udbetalingssystemer er redegjort i vores beretning vedrørende udgifter, der er omfattet af statsrefusion, hvoraf det fremgår:

"Kommunen skal sikre, at der foreligger en uafhængig revisorerklæring om, at det pågældende system fungerer i et edb-miljø med en tilfredsstillende system- og datasikkerhed, og at de interne kontroller i systemerne sikrer en fuldstændig og nøjagtig behandling af godkendte transaktioner..."

Vi påser, at der foreligger sådanne erklæringer fra KMD for de edb-systemer, som kommunen har anvendt i regnskabsåret. Vi kan konstatere, at enkelte erklæringer mangler. Der henvises til beretning for det sociale område.

5.6 Sociale områder med statsrefusion

Vores revision af de sociale områder har blandt andet omfattet en gennemgang af sagsbehandlingen og refusionsanmeldelserne og er udført i overensstemmelse med ressortministeriets retningslinjer, jf. særskilt beretning herom.

5.7 Øvrige revisionsområder

Kommunens øvrige udgifter og indtægter er sammenholdt med årets budget og forudgående års regnskabstal, og større afgivelser er stikprøvevis undersøgt. Indtægterne er herudover analyseret og indgår i rotationsplan, hvor vi stikprøvevis har foretaget test af forretningsgange, interne kontroller og bilag.

5.8 Omkostningsbaseret regnskab

I overensstemmelse med reglerne udarbejder kommunen ikke et omkostningsbaseret driftsregnskab, men den udvidede balance, hvor målingen af aktiver og passiver er baseret på omkostningsbaserede principper, sker fortsat, idet til- og afgang sker direkte på kommunens egenkapital.

Vi har foretaget test af kommunens afstemning mellem finanssystemet og øvrige brugersystemer (anlægskartotek mv.) Vi har herudover foretaget test af kommunens kontrol af, at:

- alle væsentlige anlægsaktiver, gældsposter og forpligtelser er medtaget
- alle aktiver og passiver tilhører kommunen og kan henføres til allerede gennemførte transaktioner
- alle beregninger og registreringer foretages i overensstemmelse med kommunens regnskabspraksis
- alle væsentlige regnskabsmæssige skøn er beskrevet og dokumenteret i fornødent omfang

5.9 Finans- og regnskabssystemet samt finansiell status

Vi har foretaget test af kommunens afstemning mellem finanssystemet og øvrige brugersystemer, herunder afstemning af fejlkonti. Vi har herudover foretaget test af kommunens kvalitetssikrede balancekonti, herunder fuldstændigheden af, at alle konti er afstemt. Vi har endelig foretaget test af kommunens afstemning af finanssystemet til årsregnskabet inkl. oversigter, samt at årsregnskabet overholder lovgivningens regler.

5.10 Økonomistyring og bevillingssystemet

Vi har foretaget gennemgang og test af, hvorvidt de udmeldte regler for budgetopfølgning er overholdt, herunder at der er indhentet behørig tillægsbevillinger, og der i forbindelse med regnskabsafslutningen er afgivet tilstrækkelige regnskabsforklaringer, hvor der er konstateret væsentlige afvigelser i forhold til budgettet.

5.11 Låneoptagelse

Vi har stikprøvevis påset, at lånebekendtgørelsens regler er overholdt.

5.12 Gennemgang af generelle it-kontroller

Generelle it-kontroller er de kontroller, som ledelsen har etableret i og omkring kommunens væsentlige it-platforme med henblik på at opnå en velkontrolleret og sikker it-anvendelse og dermed understøtte en pålidelig databehandling i it-baserede forretningsprocesser.

Som led i revisionen af Københavns Kommune har vi revideret den del af de generelle it-kontroller, som vi vurderer relevante for aflæggelse af en årsrapport, der giver et retvisende billede uden væsentlig fejlinformation, og som er i overensstemmelse med de lovgivningsmæssige krav.

Formålet har været at vurdere, om ovennævnte generelle it-kontroller er udformet og implementeret på en hensigtsmæssig måde.

Revisionen af de generelle it-kontroller har ikke omfattet en vurdering af kontrol- og sikkerhedsniveauet i de enkelte brugersystemer, herunder automatiske kontroller i de administrative processer og logiske adgangsbemyndigelser til udførelse af forretningsaktiviteter i brugersystemerne.

På baggrund af vores revision af de generelle it-kontroller, som vi har vurderet relevante for at understøtte revisionen af årsrapporten for Københavns Kommune, har vi ikke identificeret væsentlige svagheder ud over de i beretningen omtalte forhold.

5.13 Balanceposter

Kommunens forretningsgange vedrørende regnskabsaflæggelse er gennemgået. Ved gennemgangen har vi vurderet, om kommunen i tilstrækkelig grad sikrer korrekt regnskabsaflæggelse ved hjælp af procedurer, ansvarsplacering og ledelsestilsyn, herunder anvendelse af vejledninger og andre styringssystemer vedrørende balancens poster.

Revisionen har omfattet en gennemgang af design og implementering af de vedtagne forretningsgange og interne kontroller samt test af effektiviteten af disse.

Jævnfør de gældende regler skal enhver afstemning specificeres i de obligatoriske afstemningsskabeloner, ligesom alle afstemningsansvarlige skal registrere status på deres afstemninger i afstemningsloggen i kommunens økonomisystem.

5.14 Obligatoriske oversigter til regnskabet

Vi har gennemgået de obligatoriske oversigter til regnskabet. Gennemgangen har ikke givet anledning til særlige kommentarer.

6. Juridisk-kritisk revision og forvaltningsrevision

Den juridisk-kritiske revision og den lovpligtige forvaltningsrevision er udført som en integreret del af den løbende finansielle revision.

6.1 Juridisk-kritisk revision

Juridisk-kritisk revision er revisionen af, hvorvidt administrationen har overholdt gældende love og regler – primært af administrativ karakter. Revisionen udføres ved, at der det enkelte år udvælges enkelte regelsæt til kontrol med afsæt i en vurdering af væsentlighed og risiko.

I 2016 har revisionen blandt andet omfattet vurdering af:

- Overholdelse af Budget- og Regnskabssystemet for kommuner
- Overholdelse af bevillingsregler
- Overholdelse af lånebekendtgørelse (opgørelse af låneramme, låneoptagelse, kassekreditregel m.m.)
- Overholdelse af overenskomster, lokalaftaler og regler ved lønudbetaling, herunder overholdelse af ansættelsesbevisloven
- Overholdelse af skattelovgivning med hensyn til tilbageholdelse, indberetning og afregning af skatter relateret til lønudbetalinger
- Overholdelse af den sociale lovgivning ved sagsbehandling på det sociale område
- Overholdelse af obligatoriske krav ved udarbejdelse og aflæggelse af årsregnskabet

6.2 Lovpligtig forvaltningsrevision

Forvaltningsrevisionen har omfattet vores vurdering af, om der er udvist skyldige økonomiske hensyn, og at der er disponeret i overensstemmelse med de overordnede målsætninger således, som de er udtrykt blandt andet i de vedtagne bevillinger og i budgetforudsætningerne.

Vi har især baseret vores konklusion om skyldig økonomisk hensyntagen ved forvaltningen på vores gennemgang af kommunens økonomistyring og interne kontrolsystem. Herudover har vi i forbindelse med den udførte revision foretaget vurdering af de forvaltningsmæssige aspekter af udvalgte enkelttransaktioner.

6.2.1 Sparsommelighed

Sparsommelighed omfatter en vurdering af, hvorvidt vare- og tjenesteydelser er erhvervet på en økonomisk hensigtsmæssig måde under hensyn til pris, kvalitet, kvantitet m.m.

Grundlaget for revisionen af sparsommelighed omfatter blandt andet vurdering af forretningsgange, test af kontroller og enkelttransaktioner, gennemgang af sagsdokumentation, mødereferater mv.

6.2.2 Produktivitet

Produktivitet forstås her som sammenhængen mellem aktivitet og ressourceforbrug. Vurdering af produktiviteten kræver en grundig sammenligning i form af en tidsserieanalyse eller en sammenligning af produktiviteten af tilsvarende ydelser inden for eller uden for kommunen.

Vores revision af produktivitet omfatter primært en vurdering af kommunens økonomistyring og budgetopfølgning, herunder hvorvidt kommunen løbende foretager analyser af ressourceforbrug, sammenligninger til andre kommuner, benchmarkanalyser mv.

6.2.3 Effektivitet

Effektivitet forstås her som målopfyldelse/realisering af de definerede effektmål, hvoraf en del af disse er defineret i den lovgivning, som kommunerne agerer efter.

Revisionen omfatter primært en vurdering af, hvorvidt kommunen i de løbende ledelsestilsyn, kvalitets sikring samt økonomistyring og budgetopfølgning sikrer, at politisk fastsatte mål opnås og bevillinger overholdes, herunder at lovgivningen overholdes.

6.3 Dyberegående forvaltningsrevision

6.3.1 Administration kommunens Barselsudligningsordning og Intern forsikringsordning

Intern Revision (IR) har gennemført en undersøgelse med det formål at påse, hvorvidt kommunens administration af selvforsikringsordningen i praksis efterlever de regler og retningslinjer, der er udmeldt af Økonomi- og Indenrigsministeriet i Budget- og regnskabssystemer for kommuner.

Det blev i denne forbindelse konstateret, at:

- De to ordninger administreres som én samlet fællesordning, ved at over-/ underskud udlignes mellem ordningerne. Præmien for den enkelte ordning bliver således ikke retvisende i forhold til at sikre, at den enkelte ordning skal hvile i sig selv over en årrække/på længere sigt.
- Der foretages ikke en formaliseret afrapportering (budget/regnskab) der synliggør det akkumulerede over-/ underskud der dokumenterer, at kommunen over tid efterlever ”hvile i sig selv-princippet” for ordningerne hver for sig.
- Det fremgår af prognoserne for præmieberegningen for den interne forsikringsordning, at der som følge af en ekstern forsikringsdækning for skadesudgifter over 100 mio.kr. er indregnet en planlagt opsparring på 100 mio.kr. til dækning af uforudsete udgifter. En opsparring/hensættelse er efter vores opfattelse i strid med bestemmelserne i budget- og regnskabssystemet, da kommuner ikke må hensætte til fremtidige udgifter, og ligeledes vurderes en fast ”buffer” ikke at være i overensstemmelse med ”hvile i sig selv-princippet”.

Forvaltningen har oplyst, at fra den 1. november 2016 er de fælleskommunale ordninger blevet administreret særskilt. Barselsrefusionsordningen vil fortsat blive administreret i KS. Forsikringsordningen, med undtagelse af arbejdsskader, overgår fra KS til KEID.

Det budgetlagte niveau for forsikringspræmien bibeholdes i 2017, hvorefter et eventuelt overskud i ordningen vil blive udlignet ved reduktion af præmien fra 2018 og frem.

Dette efterkommer den rapporterede problemstilling, som dermed anses for lukket.

6.3.2 Kommunens brugeradgange og rettigheder til Digital Tinglysning

Intern Revision (IR) har foretaget en undersøgelse af kommunens brugeradgange og rettigheder i forbindelse med anvendelse af det eksterne system Digital Tinglysning (DT). Anvendelsen af DT er et krav fra Tinglysningsretten under Danmarks Domstole.

Det blev i denne forbindelse konstateret, at:

- For så vidt angår regler for adgange og rettigheder vurderes retningslinjerne i kommunens it-sikkerhedsregulativ at være betryggende. Regulativet beskriver dog ikke de sikkerhedsforhold, der skal være opfyldt, når kommunen anvender eksterne systemer som DT. Endvidere er systemejerskabet for eksterne systemer med værdioplysninger ikke entydigt. Disse forhold kan påvirke it-sikkerheden.

På baggrund af ovenstående oplyser Københavns Kommunes It (KIT), at man i samarbejde med forretningsområderne vil iværksætte en risikovurdering af DT, og at man i samarbejde med relevante forretningsområder vil igangsætte en proces, som sikrer implementering af retningslinjer for adgangsstyring samt definition af evt. rolleprofiler samt undersøge i hvilket omfang, der kan etableres egenkontroller således at nødvendige kontroller kan gennemføres.

Endvidere blev konstateret, at der:

- I DT er registreret 93 medarbejderadgange. Gennemgangen har vist, at disse adgange omfatter en del ophørte medarbejdere, en del medarbejdere, der har for mange rettigheder, og en del medarbejdere som har adgang, hvor der ikke umiddelbart er et behov herfor. Gennemgangen dokumenterer, at de kontroller, som er anført i forretningsgangen for Økonomiske ledelsestilsyn, kun i mindre omfang udføres

De berørte områder har på baggrund af ovenstående oplyst, at der er udarbejdet handleplaner for at rette op på de konstaterede forhold.

6.3.3 Lønfastsættelse af administrative chefer

Som led i revision af Københavns Kommunes regnskab for 2016, har Intern Revision (IR) foretaget en undersøgelse af kommunens rammer for lønfastsættelse af administrative chefer (under direktionsniveau).

Der er identificeret 6 lønsager med resultatlønskontrakter, hvor årlig resultatløn er aftalt til mellem maksimalt 150.000 kr. og 200.000 kr. Aftalerne er indgået i 2014 og 2015 og før 22. september 2015, hvor ØU besluttede en ny lønpolitik, og således har forvaltningerne haft kompetencen til at indgå aftalerne.

Målene i resultatkontrakterne for 2015 og 2016 fremstår generelt målbare og specifikke, og forvaltningerne foretager ultimo året en gennemgang af de specifikke mål opstillet for hver enkelt chef, som danner baggrund for udbetaling af resultatlønnen.

Vi kan konstatere, at målopfyldelsesgrad vedrørende 2015 ligger mellem 60 og 84%. At der ikke udbetales maksimale udbetalinger i alle sagerne hvert år indikerer, efter vores opfattelse, at målene generelt virker ambitiøse.

Ud fra et forvaltningsrevisionsmæssigt synspunkt, hvor det påses hvorvidt der er taget skyldige økonomiske hensyn (det vil sige om kommunens midler anvendes fornuftigt og ansvarligt), er det vores vurdering, at årlige resultatlønsaftaler på mellem 150.000 og 200.000 kr. ligger særdeles højt og uden for normen i den kommunale sektor.

Forvaltningerne oplyser, at de senest ved stillingsledighed bringer lønniveauet for de omhandlede stillinger i overensstemmelse med kommunens lønpolitik.

6.3.4 It-sikkerhedsarbejdet på udvalgte områder i Københavns Kommune

Vi har foretaget opfølgende undersøgelse på de væsentlige it-risici, som er blevet adresseret under sidste års gennemgang, og som relaterer sig til andre områder end regnskabsaflæggelsen, herunder f.eks. at berøre andre områder som f.eks. cybersikkerhed og data privacy med henblik på at identificere, om kommunens prioriteringer og igangværende tiltag inden for de nævnte områder på overordnet niveau anses for tilstrækkelige.

Gennemgangen har givet anledning til bemærkninger på følgende områder:

- Risikovurdering (revisionsbemærkning nr.11.1)
- Datasikkerhed (revisionsbemærkning nr. 11.2)
- Sikkerhed kontinuerlig overvågning (revisionsbemærkning nr. 11.3)

6.3.5 Udviklingen på beskæftigelsesområdet i København 2016

Som led i revision af Københavns Kommunes regnskab for 2016, har vi foretaget en undersøgelse af udviklingen på beskæftigelsesområdet.

Samlet set har der været gode resultater af indsatsen i 2016.

Antallet af fuldtidspersoner på offentlig forsørgelse er reduceret med 1.400 personer, hvilket svarer til resultaterne fra 2015. De sidste 3 års billede, hvor Københavns Kommune har performeret relativt godt, er således fortsat. Sammenholdes denne udvikling med udviklingen i hele landet, så svarer reduktionen af antallet af ydelsesmodtagere i København til godt 20 pct. af faldet i hele landet.

Der er også i forhold til de øvrige af landets fire største byer leveret betydeligt bedre resultater i Københavns Kommune.

Idet 2016 har været et år, hvor de første skridt i omlægningen af beskæftigelsesindsatsen er taget, og mange øvrige faktorer har spillet ind, er det endnu for tidligt at konkludere, at omlægningen har haft det forventede afkast.

Der er dog allerede nogle pejlemærker, som indikerer, at tiltagene har været med til at ruste Københavns Kommune til at afbøde konsekvenserne af refusionsreformen:

- Antallet af virksomhedsbesøg er stigende og samarbejdsgraden er steget med et halvt procentpoint
- Reduktionen af antallet af fuldtidspersoner er på tredje år næsten dobbelt så høj som i landet som helhed
- Halvdelen af de beregnede udgifter som følge af refusionsreformen er indhentet gennem reduktionen i antallet af fuldtidsydelsesmodtagere. Dette skal sammenholdes med, at Københavns Kommune stort set er blevet fuldt kompenseret gennem ændringerne, udligning og beskæftigelsestilskud

6.3.6 Forvaltningsrevision vedrørende solcelleanlæg

Som led i revision af Københavns Kommunes regnskab for 2016, har vi foretaget en opfølgende undersøgelse af, hvorledes kommunen administrerer el-forsyningslovens regler om solcelleanlæg.

Vi konstaterede i 2015, at Københavns Kommune/ØKF havde 9 solcelleanlæg, der ikke opfyldte elforsyningslovens krav om, at kommunen udelukkende må drive solcelleanlæg i selskabsform, med mindre der er givet dispensation.

BR har den 2. februar 2017 besluttet at fortsætte oprettelsen af et solcelleselskab til at håndtere de solcelleanlæg, som ikke forventes at kunne opnå dispensation fra Elforsyningslovens krav om selskabseje.

Vi har fået oplyst at der fortsat arbejdes på etablering af solcelleselskabet, og at dette forventes afsluttet i løbet af 2017. Der henvises til revisionsbemærkning nr. 12.

7. Øvrige oplysninger

7.1 Ledelsens regnskabserklæring

Som led i revisionen af vanskeligt reviderbare områder har forvaltningernes direktioner afgivet regnskabserklæringer over for os for regnskabsåret.

7.2 Ikke-korrigerede fejl i årsregnskabet

I henhold til internationale standarder om revision skal vi informere om forhold, som ikke er korrigeret i årsregnskabet. Denne oplysning skal gives for at sikre, at Borgerrepræsentationen er orienteret herom.

De fejl, der findes efter afslutningen af regnskabet, rettes som hovedregel ikke i regnskabet for det afsluttede år, og det er derfor naturligt, at der vil være enkelte ikke-korrigerede forhold i det endelige årsregnskab.

I forbindelse med regnskabsaflæggelsen er der konstateret følgende forhold, der ikke er indarbejdet i årsregnskabet:

	Udgifts- baseret regnskab mio.kr.	Aktiver mio.kr.	Gæld mio.kr.	Egen- kapital mio.kr.
Lønrefusioner	-40,0	40,0		-40,0
Anlægsudgifter ByK	-31,5		31,5	-31,5
Tilskudsdeklarationsmidler			27,0	-27,0
Ikke korrigerede fejl	-71,5	40,0	58,5	-98,5
Før reguleringer pr. 31.12.2016	-2.060,4	46.137,4	-24.379,6	-16.704,8
Efter reguleringer pr. 31.12.2015	-2.131,9	46.177,4	-24.321,1	-16.803,3

Ovenstående fundne forhold relaterer sig til ”balanceposter – revisionsbemærkning nr. 3”.

ØKF's direktion har over for os bekræftet, at effekten af foranstående ikke-korrigerede forhold enkeltvis og sammenlagt efter direktionens opfattelse er uvæsentlig for årsregnskabet som helhed.

Under hensyntagen til omfang og art af de konstaterede forhold, kan vi tilslutte os denne vurdering.

7.3 Eftersyn af Borgerrepræsentationens beslutningsprotokoller og overholdelse af god bogføringsskik

Til brug for vores revision har vi gennemgået Borgerrepræsentationens og de stående udvalgs beslutningsprotokoller. Vi har endvidere undersøgt, om kommunen på alle væsentlige områder overholder god bogføringsskik, jf. Økonomi- og Indenrigsministeriets Budget- og regnskabssystem for kommuner.

7.4 Andre opgaver

Siden afgivelse af vores revisionsberetning for 2015 vedrørende årsregnskabet har vi udført følgende rådgivningsopgaver for kommunen:

Analyse af SAP forretningsprocesser – ØKF

Rådgivning økonomimodel byfornyelsesområdet – TMF

Analyse af indtægter – KFF

TMF - BI udvikling og support – TMF

Klippekort TMF - BI udvikling og support

ASK Bi udviklingssupport 18 mdr - TMF

Udvikling Pilot DataBank – ØKF

Databank udvikling fase II

Rådgivning om IT Operating Model – ØKF

OPP projekt – ØKF

Analyse - vedr. vækst og beskæftigelse, Mjølner parken - ØKF

SAP project review - Application Integrity – ØKF

Kvantum faseovergangsreview - ØKF

Kvantum styregruppemøder ved review mv. – ØKF

Rådgivning - Implementering ERP - ØKF

NemID erklæring ISAE3000 2016 – ØKF

Robotics-træning – ØKF

Notatudkast afkastkrav på vindmølleinvesteringer - ØKF

Analyse af indkøb og organisering – KFF

Review af Fasit projektet – ØKF

Analyse og rådgivning vedr. model for administrationsbidrag – TMF

Analyse og rådgivning vedr. model for udregning af timetakster på byggesager mv. (3 stk.) - TMF

Rådgivning af placering af økonomiopgaver – SOF

Årshjul for innovationshuset – ØKF

RPA implementering - Lønkørsel Refusion – ØKF

BIF Fortællingen – BIF

Revisorloven stiller skærpede krav til revisors uafhængighed, når der afgives erklæringer for kommuner, idet disse vurderes at have en særlig offentlig interesse. Inden vi accepterer rådgivnings- og assistanceopgaver, har vi i hvert enkelt tilfælde vurderet, om den stillede opgave kan vække tvivl om vores uafhængighed.

Siden afgivelse af vores revisionsberetning for 2015 har vi udarbejdet specifikke revisorerklæringer og revisionspåtegninger mv., jf. bilag 1.

8. Revisionens formål, udførelse og omfang samt ansvarsfordeling

I bilag 2 til vores beretning for 2013 har vi beskrevet revisionens formål, udførelse og omfang, revisors rapportering samt ansvarsfordelingen mellem ledelse og revisor. Vi henviser hertil og kan supplerende oplyse, at beskrivelsen vil blive genoptrykt i revisionsberetningen for det regnskabsår, hvor der er valg til Borgerrepræsentationen.

9. Afslutning

9.1 Erklæring

Ifølge lovgivningen skal vi erklære, at vi opfylder lovgivningens krav til uafhængighed, og at vi under revisionen har modtaget alle de oplysninger, vi har anmodet om.

København, den 1. juni 2017

Deloitte

Statsautoriseret Revisionspartnerselskab

Lars Kronow
statsautoriseret revisor

Keld Østerdal
statsautoriseret revisor

Bilag 1 Oversigt over de i årets løb afgivne revisorerklæringer og revisionspåtegninger mv.

Efter anmodning fra kommunen har vi afgivet erklæring på nedenstående regnskaber, opgørelser, indberetninger mv.:

Beskæftigelses- og Integrationsforvaltningen, BIF

- Fokus på lærepladser for perioden 1. april til 31. december 2014
- Puljen til jobrettet opkvalificering af langtidsledige 2014 for perioden 12. december 2014 til 1. april 2015
- Varlingspuljen – JC København – METRO Cash & Carry Danmark ApS for perioden 17. december 2014 til 30. april 2015
- Fra faglig refleksion til innovation for perioden 15. december 2013 til 31. marts 2015
- Ny i Job og Uddannelse for perioden 1. januar til 31. december 2014
- Varlingspuljen – Jobcenter København – Renesas Mobile for perioden 1. juli 2013 til 31. januar 2014
- Fleksjob født med progression for perioden 1. august 2014 til 31. august 2015
- Jobrotation til særlige grupper med videregående uddannelser, flere bevillinger for perioden 1. januar - 31. december 2016
- Varlingspuljen – Jobcenter København – CSC Danmark (2. runde) for perioden 1. juni 2013 til 1. juni 2014
- Jobrotation til særlige grupper med videregående uddannelser, flere bevillinger for perioden 28. august 2013 til 30. juni 2015
- Intensiv uddannelsesindsats for udfaldstruede unge for perioden 1. november 2014 til 30. juni 2015
- Den regionale uddannelsespulje for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Puljen til uddannelsesløft for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Jobrotation til særlige grupper med videregående uddannelser, flere bevillinger for perioden 3. marts 2014 til 1. august 2015
- Fremskudt iværksætteri og erhvervsfremme i de udsatte boligområder for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Omvendt formidling – Jobparate for perioden 1. oktober 2015 til 31. januar 2016

Børne- og Ungdomsforvaltningen, BUF

- Musikskolen for 2014
- MGK - musikskolen for 2014
- Faglighed i bevægelse og sociale helhedsindsatser 1. marts 2014 til 28. februar 2015
- Strategisk indsats overfor kortuddannede medarbejdere for perioden 1. november 2010 til 30. juni 2014
- Nationalt Netværk af Skoletjenester 1. januar 2013 til 31. december 2015
- Lokalt forankret beskæftigelsesindsats over for unge i boligområderne Stærevej og Degnegården 1. april 2014 til 31. marts 2015
- EGU Indberetning for 2013
- Digitale hjælpemidler for 2015

Kultur- og Fritidsforvaltningen, KFF

- Foreningsguiderne KBH 2012 for perioden 1. januar 2012 til 31. december 2015
- På vej mod et aktivt kultur- og fritidsliv på Sjælør Boulevard og Bavnehøj Skole for perioden 1. maj 2014 til 30. april 2015
- Handicappedes deltagelse i folkeoplysende virksomhed i 2014 (§44, stk. 2)
- No Line Online for perioden 1. april 2012 til 31. oktober 2015
- Børneteaterrefusion 2015
- Handicappedes deltagelse i folkeoplysende virksomhed i 2015 (§44, stk. 2)

Socialforvaltningen, SOF

- Unge, Alkohol og Stoffer for perioden 1. januar 2012 til 23. marts 2015
- Solistboligerne i Arkaderne i Tingbjerg 1. januar til 31. december 2015
- Udvikling og lancering af registreringsapplikation til smartphones for perioden 1. januar til 31. december 2014
- Undersøgelse af narkorelaterede dødsfald i tre kommuner for perioden 1. november 2012 til 1. december 2014
- Portugalsgade for perioden 1. januar til 31. december 2014
- Sct. Annæ Hjemmet for perioden 1. januar til 31. december 2014
- Bocenter Lindegården for perioden 1. januar til 31. december 2014
- Satellitboliger til det socialpsykiatriske bocenter samt 2-rumsboliger blok a for perioden 1. januar til 31. december 2014
- Mette Marie Hjemmet for perioden 1. januar til 31. december 2014
- Anlæg og driften af stofindtagelsesrum "Fixelancen" for perioden 1. januar til 31. december 2014

- Særtog til uddannelse og beskæftigelse for perioden 1. januar til 31. december 2014
- Anonym ambulantbehandling af stofmisbrugere over 18 år 1. januar til 30. juni 2015
- Ny start for udsatte boligområder 1. oktober 2010 til 31. december 2014
- 20 vinterovernatningspladser på Sundholm 1. februar til 31. marts 2015
- Øget kendskab til repatrieringsordningen blandt socialt udsatte udlændinge i Københavns Kommune for perioden for perioden 1. august 2014 til 31. juli 2015
- Styrkelse af den kommunale alkoholbehandling af dobbeltdiagnosticerede 1. januar til 31. december 2015
- Grønlænderstrategien for periode 1. januar til 31. december 2015
- Exit-Prostitution for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Styrkede kompetencer til de instanser der møder de kriminelle og unge for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Anvendelse af kognitive behandlingsprogrammer i de sikrede afdelinger og tilknyttede åbne afdelinger for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Styrket uddannelsesindsats for 17+ årige unge på Sønderbro for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Forbehandling af misbrug for de unge anbragt på de sikrede institutioner for perioden 1. januar til 31. december 2015
- En styrket og sammenhængende og helhedsorienterende indsats til unge med særligt fokus på forebyggende og tidlig indsats for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Stofindtagelsesrummet for perioden 1. januar til 31. december 2015

Sundheds- og Omsorgsforvaltningen, SUF

- Fast tilknyttet læge til plejehjem og plejebolig 1. august 2012 til 31. august 2014
- Mænd og kommunal kræftrehabilitering for perioden 1. januar til 1. august 2015
- Livskvalitet i plejebolig for perioden 1. september 2013 til 31. december 2015
- Rygestop til socialt udsatte grupper 1. november 2008 til 31. oktober 2011
- Snoezel- og sanserum 1. september 2013 til 31. august 2015

Ældrepuljen – Overførte midler fra 2014-puljen:

- Fremtidens hjemmehjælp – Hjælp til selvhjælp (8) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Sund vækst og velfærdsteknologi til ældre (10) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Klippekortsmode med valgfri hjælp (11) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Liv og aktiviteter for ensomme (15) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Idrætsdag for ældre over 65 år for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Kom trygt hjem (18) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Bækkenbundsindsats mod inkontinens (21) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Bedre it-hjælp til ældre (22) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Støtte til bad og toilet (23) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Videreuddannelse af SOSU-medarbejdere (24) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Løft til sygeplejersker, ergo- og fysioterapeuters kompetencer (25) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Pladser og rammer til fællesskab på plejecentre (26) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Sociale aktiviteter på plejecentre (27) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Profilplejecentre – Boliger målrettet beboernes interesser (5/14) for perioden 1. januar til 31. december 2015

Ældrepuljen – 2015-puljen:

- Fokus på ensomhed (1) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Bryd tabuet – Ensomhed kan ramme alle (2) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Ensomhedsindsats i samarbejde med ældreklubber (3) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Appetit på maden (4) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Øget forvaltningssamarbejde og kompetenceudvikling (6) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Pladser til borgere med alkoholrelateret demens (7) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Fremtidens hjemmehjælp – Hjælp til selvhjælp (8) for perioden 1. januar 2015 til 31. december 2015
- Forsøg med helsebrikse i ældreklub (9) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Sund vækst og velfærdsteknologi til ældre – Living lab (10)
- Klippekortsmode med valgfri hjælp (11) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Klippekortsmode med valgfri hjælp (11) for perioden 1. marts til 31. december 2015

- Årlig hovedrengøring til alle der modtager praktisk hjælp (12) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Rådgivning om at flytte i plejebolig (13) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Profillejrecentre – Boliger målrettet beboernes interesser (5/14) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Aktiviteter for ensomme i boligområder med mange ældre (15) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- En meningsfuld hverdag på plejecentre (16) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Idrætsdag for ældre over 65 år (17) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Kom trygt hjem (18) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Genoptræning efter hjerneskade og rehabiliteringspladser (19/20) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Bækkenbundsindsats mod inkontinens på plejecentre (21) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Bedre it-hjælp til ældre (22) for perioden 1. januar til 31. december 2015
- Støtte til bad og toilet – omprioriterede 2015-midler (23) for perioden 1. januar til 31. december 2015

Teknik- og Miljøforvaltningen, TMF

- Den gode historie for perioden 22. januar 2010 til 31. december 2014
- Klimatilpasning fra borger til borger for perioden for perioden 1. januar til 31. december 2013
- ENER/FP7/314396, Transform for perioden 1. januar 2013 til 30. juni 2015
- Byfornyelse 2014
- Forundersøgelser af en højklasset kollektiv trafikterminal ved Nørrebro Station for perioden 1. januar 2012 til 2. juli 2015
- Hy-TEC for perioden 1. september 2011 til 31. august 2015
- Intelligent Trafikstyring (ITS) – OPI og efterfølgende udbud for perioden 1. juni 2013 til 31. september 2015
- Områdefornyelse Sundholmsvejskvarteret for perioden 1. januar 2008 til 31. december 2015
- Fra holdning til handling for perioden 1. januar til 30. oktober 2015
- Bryggerrampen for perioden 1. januar 2009 til 30. oktober 2015
- Supercykelstier i Hovedstadsregionen for perioden 1. januar 2014 til 31. marts 2016
- Betalingsparkeringsopgørelsen for perioden 1. januar til 31. december 2015

Økonomiforvaltningen, ØKF

- Lærerpension 2013
- Feriepengeafregning for optjeningsåret 2012
- Energierklæring 2014
- Børnekulturhus på Amager for perioden 1. januar 2010 til 17. september 2015
- Udvikling af et urbant naturcenter til glæde for lokale såvel som turister for perioden 1. februar 2014 til 3. september 2015
- Multihal og idrætsfaciliteter på Tagensbro Skole for perioden 12. december 2007 til 11. december 2015
- Enhedstimer 2015
- Nørrebrohallen for perioden for perioden 1. april 2010 til 31. januar 2016
- Lærerpension 2014
- Kommunalreform Pension 2015
- Fremskudt iværksætteri og erhvervsfremme i de udsatte boligområder for perioden 1. januar til 31. december 2015

Tilknyttede enheder

I forbindelse med revisionen af kommunen er vi i henhold til separate aftaler med de enkelte enheder valgt som revisor for følgende:

- Metroselskabet I/S
- By og Havn I/S

Bilag 1

Redegørelse til Børne- og Socialministeriets område for 2016

Indholdsfortegnelse

	<u>Side</u>
1. Indledning	1
2. Bemærkninger til refusionsopgørelserne	1
3. Opfølgning på tidligere år	1
3.1 Revisionsberetningen for 2015	1
4. Gennemgang og fravalg i personsager	2
4.1 Omfang og resultat af den stikprøvevise udførte revision af personsager	2
4.2 Kommentarer til sagsgennemgangen	4
4.2.1 Merudgifter efter SEL § 41	4
4.2.2 Merudgifter voksne efter SEL § 100	4
4.3 Fravalg af sager/udgiftsområder	4
5. Ordninger med særlige rapporteringskrav	4

1. Indledning

Nærværende redegørelse er udarbejdet på baggrund af de særlige rapporteringskrav, som ministeriet stiller i bekendtgørelsen om statsrefusion og tilskud samt regnskabsaflæggelse og revision. Den skal ses som et supplement til revisionsberetningen for 2016 vedrørende sociale udgifter, der er omfattet af statsrefusion.

Baseret på den samlede revision, som væsentligst omfatter forretningsgange, interne kontrolprocedurer samt procedurer for sagsbehandling, er det vores opfattelse, at de områder, der henhører under ministeriet, generelt administreres i overensstemmelse med gældende regler således, at kommunen i al væsentlighed er berettiget til de beløb, der fremgår af den årlige refusions- og tilskudsopgørelse. Revisionen har dog givet anledning til revisionsbemærkninger og kommentarer, som efter vores opfattelse ikke har væsentlig betydning for kommunens refusions- og tilskudshjemtagelse. Der henvises til revisionsbemærkningerne i revisionsberetningen vedrørende sociale udgifter, der er omfattet af statsrefusion, samt til kommentarer i nærværende redegørelse.

2. Bemærkninger til refusionsopgørelserne

Revisionen har ikke givet anledning til bemærkninger til refusionshjemtagelsen for 2016.

3. Opfølgning på tidligere år

Afsnittet indeholder bemærkninger til tidligere års decisionsskrivelser fra ministeriet samt opfølgning på tidligere års revisionsbemærkninger på ministeriets område. Endvidere indeholder afsnittet redegørelse for kommunens refusionsmæssige berigtigelse af forhold vedrørende tidligere år.

3.1 Revisionsberetningen for 2015

Vi har modtaget Ankestyrelsens decisionsskrivelse af 8. marts 2017 vedrørende vores revisionsberetning for 2015, hvoraf det fremgår, at Ankestyrelsen ønsker opfølgning på følgende forhold:

1. Merudgiftsydelser til børn SEL § 41

Ad. 1 Merudgiftsydelser til børn SEL § 41

Vi har i forbindelse med vores revision foretaget opfølgning på merudgifter til børn, servicelovens § 41. Der henvises til revisionsbemærkningen nr. 14 i socialberetningen.

4. Gennemgang og fravalg i personsager

Dette afsnit indeholder dels revisors begrundelser for at fravælge områder i sagsgennemgangen, dels en oversigt over fejlbehæftede områder.

4.1 Omfang og resultat af den stikprøvevise udførte revision af personsager

På baggrund af den foretagne sagsrevision kan vi opstille nedenstående oversigt over vores stikprøvevise sagsrevision. I den forbindelse skal det bemærkes:

- at stikprøver er udvalgt bevidst for at afdække fejl i modsætning til tilfældig stikprøveudvælgelse
- at stikprøvernes fejlandel derfor ikke kan tages som et udtryk for den forventede fejlandel i hele sagsmængden
- at en fejlbehæftet sag kun medtages i en af nedenstående kategorier, uagtet at denne kan indeholde flere fejltyper

Funktion	Sagsområde	Regler	Antal udvalgte sager	Væsentlige fejl <u>uden</u> refusionsmæssig betydning	Væsentlige fejl <u>med</u> refusionsmæssig betydning	Systematiske / generelle fejl <u>uden</u> refusionsmæssig betydning	Systematiske / generelle fejl <u>med</u> refusionsmæssig betydning	Kommentarer vedrørende konstaterede fejl	Området fravalgt	Området administreres generelt i overensstemmelse med gældende regler	Revisionsbemærkninger	Forbehold
Funktion 5.22.07	Statsrefusion – Særligt dyre enkeltsager	SEL §§ 176 og 176 a	9	0	0	-	-	-		Ja		
	Hjælp til flygtninge (Udgifter med 100 % statsrefusion)	SEL § 181	-	-	-	-	-	-	Fravalgt	Ja		
Funktion 5.57.72	Merudgiftsydelse	SEL § 41	11	8	0	-	-	4.3.1		Ja	Revisionsbemærkning nr. 14	
Funktion 5.57.72	Tabt arbejdsfortjeneste	SEL § 42	5	0	0	-	-	-		Ja		
Funktion 5.28.20	Advokatbistand, aktindsigt mv.	SEL § 72	2	0	0	-	-	-		Ja		
Funktion 5.57.72	Dækning af nødvendige merudgifter	SEL § 100	6	4	0	-	-	4.3.2		Ja		
Funktion 5.38.42	Botilbud	SEL § 109	3	0	0	-	-	-		Ja		
Funktion 5.38.42	Botilbud	SEL § 110	3	0	0	-	-	-		Ja		
5.25.10	Refusionsberettigede udgifter vedrørende flygtninge	Dagtilbudsloven § 99	-	-	-	-	-	-	Fravalgt	Ja		

SEL - Lov om social service

	Ja	Nej
Er der manglende afstemninger på Børne- og Socialministeriets område		x

4.2 Kommentarer til sags gennemgangen

4.2.1 Merudgifter efter SEL § 41

Vi har i forbindelse med vores revision foretaget gennemgang af 11 sager. Gennemgangen har givet anledning til bemærkninger i 8 sager vedrørende administrative forlængelser, manglende opfølgning og manglende genberegning af ydelsen.

Der henvises til revisionsbemærkning nr. 14 i Socialberetningen.

4.2.2 Merudgifter voksne efter SEL § 100

Vi har i forbindelse med vores revision foretaget gennemgang af 6 sager. Gennemgangen har givet anledning til bemærkning i 4 sager vedrørende manglende opfølgning.

4.3 Fravalg af sager/udgiftsområder

Vi har i 2016 foretaget fravalg på følgende områder:

- Hjælp til flygtninge. Området er senest revideret i 2015
- Refusionsberettigede udgifter vedrørende flygtninge.

Vi har baseret vores revision af 2016 på resultaterne af vores revision for tidligere år, hvor områderne ikke gav anledning til bemærkninger. Herudover har vi baseret os på kommunens velfungerende forretningsgange og interne kontroller, som vi har testet inden for hver transaktionskæde. Endelig har vi opnået overbevisning gennem regnskabsanalyser og stikprøver, der udføres i forbindelse med vores revision af refusionsopgørelserne, der foretages i forbindelse med vores statusrevision.

5. Ordninger med særlige rapporteringskrav

Som led i vores revision af kommunen har vi efter afgivelse af sidste års revisionsberetning særskilt revideret tilskudsregnskaber, jf. vores årsrevisionsberetning for 2016, bilag 1.

Det er vores opfattelse, at tilskuddet er anvendt til det bevilgede formål, og der henvises i øvrigt til den afgivne revisorerklæring.

Bilag 2

Redegørelse til Beskæftigelsesministeriet for 2016

Indholdsfortegnelse

	<u>Side</u>
1. Indledning	1
2. Bemærkninger til refusionsopgørelserne	1
3. Opfølgning på tidligere år	1
3.1 Revisionsberetningen for 2015	1
4. Gennemgang og fravalg i personsager	2
4.1 Omfang og resultat af den stikprøvevise udførte revision af personsager	2
4.2 Generelle anbefalinger til sagsgennemgangen	5
4.2.1 Økonomisk opfølgning i henhold til aktivlovens § 10	5
4.2.2 Min Plan	5
4.3 Kommentarer til sagsgennemgangen	5
4.3.1 Aktivering inkl. vejledning og opfølgning	5
4.3.2 Revalidering inkl. forrevalidering	6
4.3.3 Tilskud til udgifter til hjælpemidler, mentor, befordringsgodtgørelse, jobrotation, voksenlærlinge og løntilskud	7
4.3.4 Ledighedsydelse	7
4.3.5 Sygedagpenge	7
4.3.6 Forsikrede ledige	8
4.3.7 Ressourceforløb	8
4.3.8 Jobafklaringsforløb	8
4.3.9 Kontantydelse	8
4.4 Fravalg af sager/udgiftsområder	9
5. Ordninger med særlige rapporteringskrav	10
5.1 Projektregnskaber	10

1. Indledning

Nærværende redegørelse er udarbejdet på baggrund af de særlige rapporteringskrav, som ministeriet stiller i bekendtgørelsen om statsrefusion og tilskud samt regnskabsaflæggelse og revision. Den skal ses som et supplement til revisionsberetningen for 2016 vedrørende sociale udgifter, der er omfattet af statsrefusion.

Baseret på den samlede revision, som væsentligst omfatter forretningsgange, interne kontrolprocedurer samt procedurer for sagsbehandling, er det vores opfattelse, at de områder, der henhører under ministeriet, generelt administreres i overensstemmelse med gældende regler således, at kommunen i al væsentlighed er berettiget til de beløb, der fremgår af den årlige refusions- og tilskudsopgørelse. Revisionen har dog givet anledning til kommentarer, som efter vores opfattelse ikke har væsentlig betydning for kommunens refusions- og tilskudshjemtagelse. Der henvises til revisionsberetningen vedrørende sociale udgifter, der er omfattet af statsrefusion, samt til kommentarer i nærværende redegørelse.

2. Bemærkninger til refusionsopgørelserne

Revisionen har ikke givet anledning til bemærkninger til refusionshjemtagelsen på Beskæftigelsesministeriets område.

3. Opfølgning på tidligere år

Afsnittet indeholder bemærkninger til decisionsskrivelsen for 2015 fra ministeriet samt opfølgning på tidligere års revisionsbemærkninger på ministeriets område. Endvidere indeholder afsnittet redegørelse for kommunens refusionsmæssige berigtigelse af forhold vedrørende tidligere år.

3.1 Revisionsberetningen for 2015

Vi har modtaget decisionsskrivelsen for 2015 den 17. marts 2017, hvor vi bedes følge op på følgende forhold:

1. Sygedagpenge
2. Jobafklaringsforløb
3. Ressourceforløb

Ad. 1 Sygedagpenge

Vi har foretaget opfølgning på forvaltningens handleplan og har i den forbindelse kunne konstatere, at der er sket en væsentlig forbedring af sagsbehandlingen på sygedagpengeområdet.

Forholdet anses derfor for afsluttet.

Ad. 2 Jobafklaringsforløb

Vi har foretaget opfølgning på forvaltningens handleplan på området vedrørende jobafklaringsforløb og har i den forbindelse konstateret forbedringer i sagsbehandlingen, men der er fortsat væsentlige mangler i forhold til overholdelse af 4 ugers fristen for forelæggelse af sagen for rehabiliteringsteamet.

Der henvises til revisionsbemærkning nr.16 i socialberetningen.

Ad. 3 Ressourceforløb

Vi har foretaget opfølgning på området og de iværksatte initiativer, og har i den forbindelse konstateret, at der i 2. halvår af 2016 er en øget opfølgningsfrekvens i sagerne.

Der henvises til revisionsbemærkning nr. 17 i socialberetningen

4. Gennemgang og fravalg i personsager

Dette afsnit indeholder dels revisors begrundelser for at fravælge områder i sagsgennemgangen, dels en oversigt over fejlbehæftede områder.

4.1 Omfang og resultat af den stikprøvevise udførte revision af personsager

På baggrund af den foretagne sagsrevision kan vi opstille nedenstående oversigt over vores stikprøvevise sagsrevision. I den forbindelse skal det bemærkes:

- at stikprøver er udvalgt bevidst for at afdække fejl i modsætning til tilfældig stikprøveudvælgelse
- at stikprøvernes fejlandel derfor ikke kan tages som et udtryk for den forventede fejlandel i hele sagsmængden
- at anvendelsen af det af ministeriet udarbejdede fejlskema kan betyde, at en fejlbehæftet sag medtages i flere af nedenstående kategorier, såfremt den indeholder ydelsestyper og fejl i disse, der er kategoriseret i forskellige kategorier.

Funktion	Sagsområde	Regler	Antal udvalgte sager	Væsentlige fejl <u>uden</u> refusionsmæssig betydning	Væsentlige fejl <u>med</u> refusionsmæssig betydning	Systematiske / generelle fejl <u>uden</u> refusionsmæssig betydning	Systematiske / generelle fejl <u>med</u> refusionsmæssig betydning	Kommentarer vedrørende konstaterede fejl	Området fravalgt	Området administreres generelt i overensstemmelse med gældende regler	Revisions bemærkninger	Forbehold
Funktion 5.57.73, samt 5.57.75	Kontant-og uddannelseshjælp. Udbetaling, beregning og kontering. Rådighedsvurdering og sanktionering.	LAS	18	0	0	-	-	-		Ja		
Funktion 5.57.75 samt 5.57.73	Aktivering, kontaktførløb, jobplaner mv.	LAB	18	8	0	-	-	4.3.1		Ja		
Funktion 5.57.73., 5.57.75 samt 5.58.80	Revalidering inkl. forrevalidering	LAS kap. 6	11	3	1	-	-	4.3.2		Ja		
Funktion 5.58.80, 5.58.81, 5.68.91 og 5.68.98	Tilskud til udgifter til hjælpemidler, befordringsgodtgørelse m.v. samt tilskud til jobrotation og voksenlærlinge, løntilskud m.v.	LAB kap. 12, 14 og 15 samt kap. 18	7	3	0	-	-	4.3.3		Ja		
Funktion 5.68.90	Driftsudgifter og mentorstøtte	LAB kap. 9 b og 10 m.v.	11	0	0	-	-	-		Ja		
Funktion 5.58.81	Fleksjob	LAB §§ 69 - 75	5	0	0	-	-	-		Ja		
Funktion 5.58.83	Ledighedsydelse og særlig ydelse	LAS kap. 7	10	2	1	-	-	4.3.4		Ja		
Funktion 5.57.71 og 8.51.52	Sygedagpenge	Lov om sygedagpenge	18	4	0	-	-	4.3.5		Ja		
Funktion 5.68.97	Seniorjob	Lov om seniorjob	2	0	0	-	-	-		Ja		
Funktion 5.68.96	Servicejob (løntilskud)	Lov om ophævelse af lov om servicejob	-	-	-	-	-	4.4	Fravalgt	Ja		
Funktion 5.57.78, 5.68.90 og 5.68.91	Forsikrede ledige (medfinansiering af a-dagpenge, opfølgning kontaktførløb og tilbud)	§ 82 a i lov om arbejdsløshedsforsikring mv. og LAB	16	9	0	-	-	4.3.6		Nej	Revisionsbemærkning nr. 15	

Funktion	Sagsområde	Regler	Antal udvalgte sager	Væsentlige fejl uden refusionsmæssig betydning	Væsentlige fejl med refusionsmæssig betydning	Systematiske / generelle fejl uden refusionsmæssig betydning	Systematiske / generelle fejl med refusionsmæssig betydning	Kommentarer vedrørende konstaterede fejl	Området fravalgt	Området administreres generelt i overensstemmelse med gældende regler	Revisionsbemærkninger	Forbehold
Funktion 5.58.82	Forsørgelse og aktivering af personer i ressourceforløb, der modtager ressourceforløbsydelse.	LAB kapital 12 a	18	10	0	-	-	4.3.7		Nej	Revisionsbemærkning nr. 17	
Funktion 5.58.82	Forsørgelse og aktivering af personer i jobafklaringsforløb, der modtager ressourceforløbsydelse.	LAB kapital 12 b.	9	3	0	-	-	4.3.8		Nej	Revisionsbemærkning nr. 16	
Funktion 5.57.78 og 5.57.79	Midlertidig arbejdsmarkedsydelse (medfinansiering af midlertidig arbejdsmarkedsydelse og tilhørende aktiveringsudgifter)	LAB kapitel 13 d og lov om arbejdsløshedsforsikring § 52 o.	-	-	-	-	-	4.4	Fravalgt	Ja		
Funktion 5.57.79	Kontantydelse og dertilhørende aktiveringsudgifter	Lov om kontantydelse	10	6	0	-	-	4.3.9		Ja		
Funktion 5.57.72	Hjælp i særlige tilfælde (enkeltudgifter, sygebehandling, samværsret med børn, flytning)	LAS kap. 10	11	0	0	-	-	-		Ja		
Funktion 5.57.72	Efterlevelseshjælp	LAS kap. 10 a	-	-	-	-	-	4.4	Fravalgt	Ja		
Funktion 8.32.23/8.51.52	Beboerindskudslån	Lov om individuel boligstøtte	5	0	0	-	-	-		Ja		
Funktion 5.48.67	Personlige tillæg til pensionister	Lov om social pension kap. 2 og Bekendtgørelse af lov om højeste, mellemste, forhøjet almindelig og almindelig førtidspension m.v. kap. 2	-	-	-	-	-	-	Fravalgt	Ja		

	Ja	Nej
Er der manglende afstemninger på Beskæftigelsesministeriets område	x	

Socialforvaltningen

Vi har fået oplyst, at der ikke er foretaget afstemning mellem boliglånssystemet og kommunens økonomisystem.

4.2 Generelle anbefalinger til sags gennemgangen

4.2.1 Økonomisk opfølgning i henhold til aktivlovens § 10

Vi har i forbindelse med vores gennemgang af sager konstateret, at der i en række sager ikke er foretaget økonomisk opfølgning hver 3. måned i henhold til aktivlovens §10.

Beskæftigelses- og integrationsforvaltningen har tilrettelagt deres procedure i forbindelse med økonomisk opfølgning således, at der sker opfølgning på alle henvendelser og adviser, der kan have indflydelse på beregning og berettigelsen til ydelser.

Vi har i forbindelse med vores gennemgang af sager ikke konstaterede forhold, hvor der ikke er taget stilling til forhold, der kunne have betydning for beregning og berettigelse til ydelserne.

4.2.2 Min Plan

Vi har i forbindelse med vores gennemgang af sager på områder, hvor Min Plan anvendes, konstateret, at min plan i en række sager først var opdateret efter iværksættelse af de konkrete tilbud, samt at Min Plan i flere tilfælde indeholder forældede oplysninger.

Udarbejdelse af Min Plan har karakter af en garantiforskrift, og manglende udarbejdelse eller ajourføring af planen kan derfor medføre, at eventuelle afgørelser om sanktioner er ugyldige.

Vi skal anbefale, at der etableres procedurer, der sikrer, at der sker korrekt og rettidig udarbejdelse og opdatering af Min Plan. Vi skal endvidere anbefale, at forvaltningen i forbindelse med det risikobaserede ledelsestilsynet på områder, som er omfattet af Min Plan, har fokus på korrekt anvendelse og opdatering af Min Plan.

Vi følger op på forholdet i forbindelse med vores revision for 2017.

4.3 Kommentarer til sags gennemgangen

4.3.1 Aktivering inkl. vejledning og opfølgning

Vi har gennemgået 18 sager, hvor der har været rettet fokus på rettidighed i forhold til afholdelse af jobsamtaler i det individuelle kontaktførelsesforløb og rettidighed i forbindelse med afgivelse af ret- og pligtstilbud.

Vi har i forbindelse med vores gennemgang konstateret fejl i 8 sager. De konstaterede fejl kan henføres til følgende fejltyper:

Generelle bemærkninger

Min Plan ses generelt ikke at være opdateret rettidigt forud for tilbud.

Opdatering af Min Plan

I 3 sager har vi konstateret, at Min Plan ikke er opdateret rettidigt.

Opfølgning

I 3 sager har vi konstateret, at der ikke er foretaget rettidige opfølgningssamtaler.

CV

I 1 sag har vi konstateret, at CV ikke er godkendt inden 21 dage.

Oprettelse af aktivitet

I 3 sager har vi konstateret, at aktiviteten er oprettet bagudrettet.

225-timers-reglen

I 1 sag har vi konstateret, at der ikke fremgår begrundelse for undtagelse af 225-timers-reglen.

4.3.2 Revalidering inkl. forrevalidering

Vi har i forbindelse med vores løbende revision foretaget gennemgang af i alt 11 sager og har konstateret fejl i 4 sager.

Fejlene kan henføres til følgende fejltyper:

Rehabiliteringsplan

I 2 sager har vi konstateret, at rehabiliteringsplanen ikke er opdateret.

I 1 sag har vi konstateret, at rehabiliteringsplanens forberedende del mangler.

Bevilling

I 2 sager har vi konstateret, at bevillingen er givet bagudrettet.

Min Plan

I 1 sag har vi konstateret, at Min Plan ikke er oprettet rettidigt forud for tilbud.

Kontering

I 1 sag har vi konstateret, at udgifter til litteratur er konteret på 5.58.80.3 mod retteligt på 5.68.90.6.

Opfølgning

I 1 sag har vi konstateret, at der ikke er sket rettidig opfølgning.

4.3.3 Tilskud til udgifter til hjælpemidler, mentor, befordringsgodtgørelse, jobrotation, voksenlærlinge og løntilskud

Vi har i forbindelse med vores løbende revision foretaget gennemgang af i alt 7 personsager på området og har i den forbindelse konstateret fejl i 3 sager. De konstaterede fejl kan henføres til nedenstående fejltyper:

Flere løntilskud i samme virksomhed

I 1 sag har vi konstateret, at løntilskuddet er oprettet to gange i samme virksomhed.

Opfølgning

I 2 sager har vi konstateret, at der ikke er foretaget rettidige opfølgningssamtaler.

Min Plan

I 2 sager har vi konstateret, at Min Plan ikke er oprettet forud for tilbudsstart.

Oprettelse af aktivitet

I 1 sag har vi konstateret, at aktiviteten er oprettet bagudrettet.

Tjek af jobopslag

I 1 sag har vi konstateret, at der ikke er fulgt op på manglende tjek af jobopslag.

4.3.4 Ledighedsydelse

Vi har i forbindelse med vores løbende revision foretaget gennemgang af i alt 10 sager og har konstateret fejl i 3 sager.

Fejlene kan henføres til følgende fejltyper:

CV godkendelse

I 1 sag har vi konstateret, at CV ikke er godkendt inden 21 dage.

Opfølgning i henhold til det individuelle kontaktføreløb

I 1 sag har vi konstateret, at der ikke er sket rettidig opfølgning i forbindelse med kontaktføreløbet.

Kontering af ydelse

I en sag har vi konstateret, at udgifterne har været konteret på 5.58.83.4 frem til juni 2016, men derefter er konteret på 5.58.83.1.

4.3.5 Sygedagpenge

Vi har i forbindelse med vores løbende revision foretaget gennemgang af i alt 18 personsager og har konstateret fejl 4 sager.

Vurdering af uarbejdsdygtighed

I 1 sag har vi konstateret, at der er manglende dokumentation for vurdering af borgerens uarbejdsdygtighed.

Opfølgning i henhold til det individuelle opfølgingsforløb

I 1 sag har vi konstateret, at der ikke er afholdt rettidige lovpligtige opfølgningssamtaler.

Arbejdsgiver kontakt

I 1 sag har vi konstateret, at der ikke er taget kontakt til arbejdsgiver trods ønske herom.

Opretholdelse af ydelse

I 1 sag har vi konstateret, at der er manglende grundlag for opretholdelse af ydelse.

4.3.6 Forsikrede ledige

Vi har i forbindelse med vores løbende revision foretaget gennemgang af i alt 16 personsager vedrørende forsikrede ledige. Vi har i den forbindelse konstateret fejl i 9 sager.

Der henvises til revisionsbemærkning nr. 15 i socialberetningen.

4.3.7 Ressourceforløb

Vi har i forbindelse med vores løbende revision foretaget gennemgang af i alt 18 personsager og har konstateret fejl i 10 sager.

Der henvises til revisionsbemærkning nr. 17 i socialberetningen.

4.3.8 Jobafklaringsforløb

Vi har i forbindelse med vores løbende revision foretaget gennemgang af i alt 9 personsager og har konstateret fejl 3 sager.

Der henvises til revisionsbemærkning nr. 16 i socialberetningen.

4.3.9 Kontantydelse

Vi har i forbindelse med vores løbende revision foretaget gennemgang af i alt 10 sager og har konstateret fejl i 6 sager.

Fejlene kan henføres til følgende fejltyper:

Generelle bemærkninger

Ved gennemgangen af sagerne har vi konstateret, at der generelt er konteret udgifter til godtgørelse efter Lov om en aktiv beskæftigelsesindsats § 83 på funktion 5.79. grp. 012 mod rettelig 5.79. grp. 015.

Forvaltningen har oplyst, at det skyldes en generel fejl i opsætningen, og at dette rettes, så der fremadrettet sker korrekt kontering. Forholdet har ikke refusionsmæssig betydning.

Tilbud

I 1 sag har vi konstateret, at første tilbud ikke har en varighed på 13 sammenhængende uger.

I 1 sag har vi konstateret, at borgeren ikke har kontaktet forvaltningen efter tilbud for at bevare retten til kontantydelse.

I 2 sager har vi desuden konstateret, at der ikke er afgivet tilbud fire uger fra henvendelsen.

I 3 sager er bevillingen af tilbud givet bagudrettet.

CV

I 1 sag har vi konstateret, at CV ikke er godkendt inden 21 dage.

Kontering

I 4 sager har vi konstateret, at bevilling af § 83-godtgørelse er konteret på 5.57.79.12 mod retteligt 5.57.79.15.

Min Plan

I 3 sager har vi konstateret, at Min Plan ikke er oprettet rettidigt forud for tilbud.

4.4 Fravalg af sager/udgiftsområder

Vi har foretaget følgende fravalg på ministeriets område for 2016:

- Servicejob, senest revideret i 2012
- Midlertidig arbejdsmarkedsydelse, senest revideret i 2015
- Efterlevelseshjælp, senest revideret i 2015
- Personlige tillæg til pensionister, senest revideret i 2015

Vi har baseret vores revision af 2016 på resultaterne af vores revision for tidligere år. Herudover har vi opnået overbevisning gennem regnskabsanalyser og stikprøver, der udføres i forbindelse med vores revision af refusionsopgørelserne, der foretages i forbindelse med vores statusrevision.

5. Ordninger med særlige rapporteringskrav

I dette afsnit har vi redegjort for revision og påtegning af eventuelle opgørelser efter særlige regler på Beskæftigelsesministeriets område om revision af kommunernes regnskaber.

5.1 Projektregnskaber

Som led i vores revision af kommunen har vi efter afgivelse af sidste års revisionsberetning særskilt revideret tilskudsregnskaber, jf. vores årsrevisionsberetning for 2016, bilag 1.

Det er vores opfattelse, at tilskuddet er anvendt til det bevilgede formål, og der henvises i øvrigt til den afgivne revisorerklæring.

Bilag 3

Redegørelse til Udlændinge- og Integrationsministeriet for 2016

1. Indledning

Nærværende redegørelse er udarbejdet på baggrund af de særlige rapporteringskrav, som ministeriet stiller i bekendtgørelsen om statsrefusion og tilskud samt regnskabsaflæggelse og revision. Det skal ses som et supplement til revisionsberetningen for 2016 vedrørende sociale udgifter, der er omfattet af statsrefusion.

Baseret på den samlede revision, som væsentligst omfatter forretningsgange, interne kontrolprocedurer samt procedurer for sagsbehandling, er det vores opfattelse, at de områder, der henhører under ministeriet, generelt administreres i overensstemmelse med gældende regler således, at kommunen i al væsentlighed er berettiget til de beløb, der fremgår af den årlige refusions- og tilskudsopgørelse. Revisionen har dog givet anledning til revisionsbemærkninger og kommentarer, som efter vores opfattelse ikke har væsentlige betydning for kommunens refusions- og tilskudshjemtagelse. Der henvises til revisionsbemærkningerne i revisionsberetningen vedrørende sociale udgifter, der er omfattet af statsrefusion, samt til kommentarer i nærværende redegørelse.

2. Bemærkninger til refusionsopgørelsen

Gennemgangen af refusionsopgørelsen vedrørende sociale ydelser og integration har ikke givet anledning til bemærkninger.

3. Opfølgning på tidligere år

Afsnittet indeholder bemærkninger til decisionsskrivelsen for 2015 fra ministeriet samt opfølgning på tidligere års revisionsbemærkninger på ministeriets område. Endvidere indeholder afsnittet redegørelse for kommunens refusionsmæssige berigtigelse af forhold vedrørende tidligere år.

3.1 Revisionsberetningen for 2015

Vi har modtaget decisionsskrivelse fra Trafik- Bygge – og Boligstyrelsen for 2015 den 24. april 2017. Der er ikke opfølgningspunkter vedrørende tidligere år.

4. Gennemgang og fravalg af personsager

Dette afsnit indeholder dels revisors begrundelse for at fravælge områder i sagsgennemgangen, dels en oversigt over fejlbehæftede områder.

4.1 Omfang og resultat af den stikprøvevise udførte revision af personsager

På baggrund af den foretagne sagsrevision kan vi opstille nedenstående oversigt over vores stikprøvevise sagsrevision. I den forbindelse skal det bemærkes, at anvendelsen af det af ministeriet udarbejdede fejlskema kan betyde, at en fejlbehæftet sag medtages i flere af nedenstående kategorier, såfremt den indeholder ydelsestyper og fejl, der er kategoriseret i forskellige kategorier.

Funktion	Sagsområde	Regler	Antal udvalgte sager	Væsentlige fejl uden refusionsmæssig betydning	Væsentlige fejl med refusionsmæssig betydning	Systematiske / generelle fejl uden refusionsmæssig betydning	Systematiske / generelle fejl med refusionsmæssig betydning	Kommentarer vedrørende konstaterede fejl	Området fravalgt	Området administreres generelt i overensstemmelse med gældende regler	Revisions bemærkninger	Forbehold
	Udarbejdelse af integrationskontrakt inden for 1 måned	IL § 19	6	0	0	-	-	-		Ja		
	Løbende opfølgning på integrationskontrakten	IL § 20	6	3	0	-	-	4.2.1		Ja		
Funktion 5.46.60	Tilbud om integrationsprogram, herunder aktive beskæftigelsesrettede tilbud og tilbud om ordinær danskuddannelse	IL Kapitel 4	6	0	0	-	-	-		Ja		
Funktion 5.46.60	Tilbud om introduktionsforløb, herunder aktive beskæftigelsesrettede tilbud, tilbud om arbejdsmarkedsrettet danskundervisning og ordinær danskuddannelse	IL Kapitel 4a	1	0	0	-	-	-		Ja		
Funktion 5.46.61	Udbetaling af kontanthjælp og integrationsydelse til udlændinge omfattet af integrationsprogrammet og udbetaling af integrationsydelse til øvrige	LAS kapitel 4	7	0	0	-	-	-		Ja		
Funktion 5.46.60 og 5.46.61	Resultattilskud og refusion	IL § 45 og LAS kapitel 14 § 100, stk. 2	4	0	0	-	-	-		Ja		
Funktion 5.46.60	Henvisning til danskuddannelse efter danskuddannelsesloven	Danskuddannelseslovens §§ 2, 2a og 2b	7	0	0	-	-	-		Ja		

Funktion	Sagsområde	Regler	Antal udvalgte sager	Væsentlige fejl <u>uden</u> refusionsmæssig betydning	Væsentlige fejl <u>med</u> refusionsmæssig betydning	Systematiske / generelle fejl <u>uden</u> refusionsmæssig betydning	Systematiske / generelle fejl <u>med</u> refusionsmæssig betydning	Kommentarer vedrørende konstaterede fejl	Området fravalgt	Området administreres generelt i overensstemmelse med gældende regler	Revisions bemærkninger	Forbehold
Funktion 5.46.61	Hjælp i særlige tilfælde	IL kapitel 6	5	0	0	-	-	-		Ja		
Funktion 5.46.60	Grundtilskud, tilskud til uledsagede mindreårige	IL § 45	7	0	0	-	-	-		Ja		
Funktion 5.46.65	Udbetaling af repatrieringsstøtte m.v.	Repatrieringslovens §§ 7-8	2	0	0	-	-	-		Ja		
Funktion 8.21.22	Udbetaling af godtgørelse for deltagelse i IGU-skoleforløb	Lov om integrationsgrunduddannelse § 10	-	-	-	-	-	4.3	Fravalgt	Ja		
Funktion 0.25.11	Refusion af nettoudgifter til midlertidig boligplacering af flygtninge	IL § 45 a	-	-	-	-	-	4.3	Fravalgt	Ja		

	Ja	Nej
Er der manglende afstemninger på Udlændinge- og Integrationsministeriets område		x

4.2 Kommentarer til sags gennemgangen

4.2.1 Løbende opfølgning

Vi har i forbindelse med vores gennemgang af personsager foretaget gennemgang af i alt 7 sager, og har konstateret fejl i 3 sager. De konstaterede fejl kan henføres til nedenstående fejltyper:

Opfølgning

I 2 sager har vi konstateret, at der ikke er foretaget rettidig opfølgning.

Stillingtagen til fravær

I 1 sag har vi konstateret, at der ikke ses at være taget stilling til borgerens hyppige fravær.

4.3 Fravalg på ministeriets område

Vi har foretaget følgende fravalg på ministeriets område for 2016:

- Udbetaling af godtgørelse for deltagelse i IGU-skoleforløb
- Refusion af nettoudgifter til midlertidig boligplacering af flygtninge

4.3.1 Udbetaling af godtgørelse for deltagelse i IGU-skoleforløb, refusion af nettoudgifter til midlertidig boligplacering af flygtninge

Vi har baseret vores revision af 2016 på resultaterne af vores revision for tidligere år. Herudover har vi opnået overbevisning gennem regnskabsanalyser og stikprøver, der udføres i forbindelse med vores revision af refusionsopgørelserne, der foretages i forbindelse med vores statusrevision.

Københavns Kommune

Revisionsberetning for 2016 vedrørende kommunens administration af byfornyel- sesområdet

1. juni 2016

Indholdsfortegnelse

	<u>Side</u>
1. Indledning	1
2. Konklusion	1
3. Revisionsbemærkninger afgivet i hovedberetningen for 2016	1
3.1 Administration af anlægsudgifter/-regnskaber	1
3.2 Byfornyelse	1
4. Redegørelse for foreløbig revisionsindsats	2
4.1 Friarealer og områdefornyelse	2
4.2 Byfornyelse	2
5. Afslutning	3

1. Indledning

Vi udfører revisionen af kommunens forvaltning i henhold til lov om byfornyelse og udvikling af byer (LBK nr. 1228 af 03/10/2016)

Revisionen foretages i henhold til BEK nr. 811 af 23/06/2016 om regnskab og revision efter lov om byfornyelse og udvikling af byer (revisionsbekendtgørelsen).

Vi har påbegyndt revisionen af byfornyelsesområdet, men revisionen er ikke afsluttet.

2. Konklusion

Vi har påbegyndt revisionen af byfornyelsesområdet med udgangspunkt i den oversigt over de godkendte byggregnskaber samt mappe med regnskabsgodkendelser i forbindelse med bygningsfornyelsen, som vi har modtaget primo maj måned 2017.

Endvidere har vi den 12. december 2016 udarbejdet erklæring på projektregnskab for områdefornyelse i Husum, jf. journal nr. 2009-1808. Vedrørende områdefornyelse i Gl. Valby er fristen rykket til 1. juli 2017 og er ikke færdigmeldt fra forvaltningens side.

Vi har ikke på nuværende tidspunkt modtaget udkast til refusionsopgørelse, afstemninger mv. på byfornyelsesområdet og har derfor ikke afsluttet revisionen på nuværende tidspunkt. Fristen for revisionserklæring om statsrefusion på byfornyelsesområdet er den 15. august 2017, og vi fortsætter derfor revisionsarbejdet i den kommende periode frem til 15. august.

3. Revisionsbemærkninger afgivet i hovedberetningen for 2016

3.1 Administration af anlægsudgifter/-regnskaber

Revisionsbemærkning 2015 nr. 2 vedrørende manglende rettidig aflevering af anlægsregnskaber som foreskrevet i kommunens retningslinjer, er lukket i løbet af 2016.

3.2 Byfornyelse

I medfør af bekendtgørelse om tilbagebetaling af tilskud i henhold til lov om byfornyelse og udvikling af byer skal der i visse situationer ske tilbagebetaling af modtaget tilskud fra staten. Eksempelvis hvis status ændres i støttede udlejningsboliger eller ved afhændelse af ejendommen. Tilbagebetalte tilskud tilfalder kommunen og staten med halvdelen til hver.

Vi henviser til omtalen i hovedberetningen for 2016, jf. revisionsbemærkning nr.2, hvori vi anfører, at i forbindelse med byfornyelsesprojekter har kommunen erhvervet en række ejendomme (råde-over ejendomme) og nogle af disse er efterfølgende blevet solgt.

Organisationsområde		Teknik- og Miljøforvaltningen (TMF)	Revisionsområde/ emne	Byfornyelse
Reference	Observationer og risici		Revisionsbemærkning	Omtalt år
Tilbagebetaling af tilskud	<p>I forbindelse med byfornyelsesprojekter har kommunen erhvervet en række ejendomme (råde-over ejendomme) og nogle af disse er efterfølgende solgt.</p> <p>Kommunen har identificeret, at der mangler at blive tilbagebetalt byfornyelsestilskud til staten af de solgte ejendomme i perioden 1999-2016. Kommunen har imidlertid ikke kunnet opgøre beløbet, hvorfor forholdet er medtaget som en eventualforpligtelse i årsregnskabet for 2016.</p> <p>Den beløbsmæssige risiko kan ikke opgøres, før aftale er indgået med Staten.</p>		<p>Kommunens administration af tilbagebetaling af tilskud har ikke i tilstrækkeligt omfang sikret en dokumenteret og løbende tilbagebetaling af tilskud.</p> <p>Vi skal henstille, at der udarbejdes en forretningsgang samt etablering af ledelsestilsyn som sikrer, at tilbagebetaling af tilskud administreres i overensstemmelse med lov om byfornyelse og udvikling af byer.</p>	2014 2015 2016
Forvaltningens iværksatte tiltag				

4. Redegørelse for foreløbig revisionsindsats

4.1 Friarealer og områdefornyelse

Vi har den 12. december 2016 afgivet erklæring på projektrejskab for "Områdefornyelse i Husum" jf. journal nr. 2009-1808 uden forbehold, men med supplerende oplysninger om tilskud i regnskabet på 600.000 kr. der modsvares af udgifter på ca. 800.000 kr. samt anvendt regnskabspraksis har som formål at overholde tilskudsgivers regnskabsbestemmelser, og derfor kan være uegnet til andre formål.

Oprindelig skulle regnskab for projektet "Områdefornyelse i Gl. Valby" være afleveret senest den 26. februar 2016 men denne frist er pt. Rykket til 1. juli 2017 og revisionen heraf er ikke påbegyndt.

4.2 Byfornyelse

På byfornyelsesområdet er vi på nuværende tidspunkt ved at gennemgå og sammenholde kommunens godkendelsesskrivelser til de pågældende ejendomme mv. med indtastning i BFO-systemet for de 28 projekter som forvaltningen har angivet som afsluttet i 2016.

Da vi har ikke har modtaget den nødvendige regnskabsdokumentation vedrørende byfornyelsesområdet, herunder afstemninger til kommunens økonomisystem mv. har vi ikke kunnet afslutte revisionen.

5. Afslutning

Der udestår fortsat forhold vedrørende færdiggørelsen af revisionen. Vi vil derfor fortsætte revisionsarbejdet i den kommende periode frem til 15. august, hvor vi skal afgive revisionserklæring om statsrefusion på byfornyelsesområdet.

København, den 1. juni 2017

Deloitte
Statsautoriseret Revisionspartnerselskab

Lars Kronow
statsautoriseret revisor

Keld Østerdal
statsautoriseret revisor

Københavns Kommune

Revisionsberetning for 2016 vedrørende sociale og beskæftigelsesrettede udgifter, der er omfattet af statsrefusion

1. juni 2017

Indholdsfortegnelse

	<u>Side</u>
1. Indledning	1
2. Generelt om revisionens udførelse	1
2.1 Revisionens formål og omfang samt ansvarsfordeling	1
2.2 Almindelige revisionshandlinger	1
2.3 Forretningsgange	2
2.4 Revision af bilagsmaterialet	2
2.5 Revision af personsager	2
2.6 Afsluttende revision af det sociale og beskæftigelsesrettede område	2
2.7 Revision af edb-systemer	3
2.8 Revision af internt kontrolsystem, herunder indsats mod socialt snyd	3
3. Revisors overordnede konklusion og revisionsbemærkninger	4
3.1 Socialforvaltningen – bemærkninger vedrørende Børne- og socialministeriet	5
3.1.1 Revisionsbemærkning nr. 14, Merudgifter til børn, Servicelovens § 41	5
3.2 Beskæftigelses- og Integrationsforvaltningen – bemærkninger vedrørende Beskæftigelsesministeriet	6
3.2.1 Revisionsbemærkning nr. 15, Forsikrede ledige	6
3.2.2 Revisionsbemærkning nr. 16, Jobafklaringsforløb	6
3.2.3 Revisionsbemærkning nr. 17, Ressourceforløb	8
4. Resultatet af revisionen	9
4.1 Revisors kommentarer til resultatet af den gennemførte revision	9
4.1.1 Kommentarer vedrørende personsager og øvrige specifikke forhold	9
4.2 Opfølgning på tidligere års revisionsbemærkninger	9
5. Afslutning	10

1. Indledning

Vi har afsluttet revisionen af kommunens regnskab for 2016 vedrørende sociale udgifter, der er omfattet af statsrefusion, og har i tilknytning hertil afgivet erklæring på de af kommunen udarbejdede refusions- og tilskudsopgørelser.

Revisionen er udført i overensstemmelse med internationale standarder om revision og yderligere krav ifølge dansk revisorlovgivning, revisionsaftalen med kommunen, kommunens revisionsregulativ samt:

- Bekendtgørelse nr. 998 af 29. juni 2016 om statsrefusion og tilskud samt regnskabsaflæggelse og revision på visse områder inden for Social- og Indenrigsministeriets, Beskæftigelsesministeriets, Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriets og Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestillings ressortområder
- Bekendtgørelse nr. 1513 af 23. december 2014 om kommunernes medfinansiering af arbejdsløshedsdagpenge, midlertidig arbejdsmarkedsydelse og befordringsgodtgørelse til de forsikrede ledige

Beretningen omfatter alene de sociale og beskæftigelsesrettede udgifter, som er omfattet af refusion og tilskud, jf. ovennævnte bekendtgørelser.

2. Generelt om revisionens udførelse

2.1 Revisionens formål og omfang samt ansvarsfordeling

Vi henviser til revisionsberetningen for 2013 vedrørende årsregnskabet bilag 2, hvor revisionens formål, udførelse og omfang, revisors rapportering samt ansvarsfordelingen mellem ledelse og revisor er beskrevet.

2.2 Almindelige revisionshandling

Vi har efterprøvet, hvorvidt regnskabet er rigtigt, det vil sige uden væsentlige fejl eller mangler, og om de dispositioner, der er omfattet af regnskabsaflæggelsen, er i overensstemmelse med meddelte bevillinger, love og andre forskrifter, samt indgåede aftaler og sædvanlig praksis. Vi har endvidere vurderet, om der er taget skyldige økonomiske hensyn ved forvaltningen af de midler, der er omfattet af regnskabet.

Revisionen er således udført i overensstemmelse med god offentlig revisionsskik, som det er fastlagt i § 3 i lov om revisionen af statens regnskaber m.m. (rigsrevisorloven).

2.3 Forretningsgange

Ved revisionen af de enkelte områder har vi testet, om de eksisterende forretningsgange med tilhørende kompetencefordelingsplaner og interne instrukser samt sagsbehandling, herunder anvendelse af edb-systemer, er hensigtsmæssige og betryggende i kontrolmæssig henseende.

2.4 Revision af bilagsmaterialet

Bilagsmaterialet er gennemgået ved stikprøver afhængig af de forskellige områders karakter. Det er påset, om bogføringen er behørigt dokumenteret gennem indtægts- og udgiftsbilag, herunder uddata fra systemer, samt om beløbene er korrekt bogført. Det er ligeledes påset, om bilagene er forsynet med korrekte godkendelser, og om udgiftsbilag er kvitterede.

2.5 Revision af personsager

Revisionen af personsager er tilrettelagt efter bestemmelserne i regnskabs- og revisionsbekendtgørelserne.

Vi har ved udvælgelsen af sager lagt vægt på følgende kriterier:

- Nyetablerede sager
- Sager af væsentlig økonomisk karakter
- Sager af væsentlig sagsbehandlingsmæssig, principiel og lokal karakter
- Sager efter revisionens vurdering

Det er under vores sagsrevision påset, om bevilgede ydelser mv. har været i overensstemmelse med gældende love og bestemmelser. Vi har efterprøvet, om der ved sagsetableringen, og i fornødent omfang ved sagsopfølgning, er indhentet oplysninger fra andre offentlige myndigheder samt arbejdsløshedskasser mv. Det er endvidere vurderet, hvorvidt der har fundet en hensigtsmæssig sagsbehandling sted, herunder om der er taget hensyn til principielle afgørelser truffet af ankeinstanser. I sager, hvor der er ydet hjælp med tilbagebetalingspligt, udlagt underholdsbidrag mv., er det påset, om de derved opståede tilgodehavender er underkastet betryggende administration.

Omfang og konklusion på sagsgennemgangen fremgår af bilag 1–3.

2.6 Afsluttende revision af det sociale og beskæftigelsesrettede område

I forbindelse med årsafslutningen har vi påset, om de i årets løb truffne dispositioner er kommet rigtigt til udtryk i regnskabet. Vi har foretaget afsluttende revisionshandlinger, herunder afstemninger og analyser i det omfang, vi har anset det for nødvendigt for at få bekræftet regnskabets rigtighed. Samtlige konti, hvis enkelte beløb er genstand for personbogføring, er afstemt med det foreliggende registrantmateriale. Vi har påset, at der er afgivet oplysninger til SKAT om de udbetalte skattepligtige ydelser, og at den tilbageholdte skat er afregnet rettidigt.

2.7 Revision af edb-systemer

Af gældende regnskabs- og revisionsbekendtgørelse fremgår det, at "... *kommunen skal sikre, at der foreligger en uafhængig revisorerklæring om, at det pågældende system fungerer i et edb-miljø med en tilfredsstillende system- og datasikkerhed, og at de interne kontroller i systemerne sikrer en fuldstændig og nøjagtig behandling af godkendte transaktioner...*"

De væsentligste fagsystemer på de sociale- og beskæftigelsesrettede områder omfattet af statsrefusion er outsourcet til KMD. Som led i revisionen har vi påset, at der foreligger sådanne erklæringer fra KMD for følgende edb-systemer, som kommunen har anvendt i regnskabsåret:

- Boliglån (Kultur og Fritidsforvaltningen)
- KMD Dagpenge
- KMD social pension
- KMD-aktiv
- NemRefusion (Beskæftigelses- og Integrationsforvaltningen)

På tidspunktet for revisionens afslutning havde kommunen – efter rykning af KMD – alene modtaget revisionserklæring for KMD Dagpenge, KMD social pension og KMD-aktiv, hvorfor vi ikke har haft mulighed for at påse, at regnskabsbekendtgørelsens krav er opfyldt for de øvrige IT-systemer. Vi skal anbefale, at ledelsen har fokus på, at de manglende erklæringer indhentes rettidigt fremadrettet.

2.8 Revision af internt kontrolsystem, herunder indsats mod socialt snyd

Vi har i forbindelse med vores revision foretaget en gennemgang af Københavns Kommunes strategi mod fejludbetalinger og socialsnyd "*Et fælles grundlag for den borgerrettede kontrolindsats*".

Københavns Kommunes helhedsorienterede kontrolindsats dækker ud over forebyggende indsatser over:

- Kontroltrin 1, ansøgningsfasen
- Kontroltrin 2, løbende opfølgning og kontrol
- Kontroltrin 3, efterfølgende kontrol – CPR-kontrol

Kontroltrin 1 og 2 er primært forankret i de enkelte fagforvaltninger, mens kontroltrin 3 primært er forankret i kontrolenheden Betaling og Kontrol.

Københavns Kommunes borgerrettede kontrolindsats bygger på fire overordnede hensyn, jf. nedenstående:

- Kontrollen skal være lovlig og følge de forvaltningsretlige regler
- Kontrollen skal være økonomisk meningsfuld

- Kontrollen skal gennemføres med respekt for og under hensyntagen til den enkelte borger og dennes situation
- Kontrollen skal nyde politisk opbakning i borgerrepræsentationen

Københavns Kommunes kontrolenhed, Betaling og Kontrol, har udarbejdet nedenstående oversigt over sager og besparelser i forbindelse med kontrolindsatsen for perioden 2014 til 2016.

Sager	2014	2015	2016
Afsluttede sager	551	759	806
Oprettede sager	518	656	813
Samlede kommunal besparelse	8,5 mio.kr.	5,8 mio.kr.	8,5 mio. kr.
Statslig besparelse	3,9 mio.kr.	2,7 mio.kr.	4,8 mio. kr.
Samlet besparelse	12,4 mio.kr.	8,5 mio.kr.	13,3 mio. kr.

Vi har drøftet kommunens kontrolindsats med Betaling og Kontrol samt foretaget en gennemgang af arbejdsgangene vedrørende kontrolindsatsen, og det er vores opfattelse, at Københavns Kommunes helhedsorienterede kontrolindsats fungerer på betryggende vis. Vi har ikke foretaget revision af de i skemaet angivne tal.

3. Revisors overordnede konklusion og revisionsbemærkninger

Overordnede konklusion

Baseret på den samlede revision, som væsentligst omfatter forretningsgange, interne kontrolprocedurer samt procedurer for sagsbehandling, er det vores opfattelse, at de områder, der henhører under ministerierne, generelt administreres i overensstemmelse med gældende regler, således at kommunen i al væsentlighed er berettiget til de beløb, der fremgår af de årlige refusions- og tilskudsopgørelser. Revisionen har givet anledning til revisionsbemærkninger og kommentarer. Der henvises til efterfølgende revisionsbemærkninger samt kommentarer i bilagene til nærværende beretning.

Vi har på baggrund af vores revision for 2016 påtegnet følgende opgørelser uden forbehold:

- Anmodning om endelig restafregning af statsrefusion af sociale ydelser
- Anmodning om endelig restafregning af statsrefusion vedrørende integration
- Anmodning om endelig restafregning vedrørende Særligt Dyr Enkeltsager
- Anmodning om endelig restafregning vedrørende boliglån for 2. halvår 2016

Revisionsbemærkninger

Revisionen har givet anledning til nedenstående revisionsbemærkninger:

Revisionsbemærkninger	Afsnit
Socialforvaltningen – bemærkninger vedrørende Børne- og Socialministeriet	
Nr. 14 Merudgifter til børn i henhold til servicelovens § 41	3.1.1
Beskæftigelses- og Integrationsforvaltningen – bemærkninger vedrørende Beskæftigelsesministeriet	
Nr. 15 Forsikrede ledige	3.2.1
Nr. 16 Jobafklaringsforløb	3.2.2
Nr. 17 Ressourceforløb	3.2.3

3.1 Socialforvaltningen – bemærkninger vedrørende Børne- og socialministeriet

3.1.1 Revisionsbemærkning nr. 14, Merudgifter til børn, Servicelovens § 41

Manglende genberegning

Vi har i forbindelse med vores revision og analyser af området vedrørende merudgifter til børn i henhold til servicelovens § 41 konstateret væsentlige fejl vedrørende manglende genberegning af sagerne og administrativ forlængelse af sagerne.

Det fremgår af Lov Nr. 1526 af 27. december 2014, om ændring af lov om social service, at kommunen senest den 1. januar 2016 skal have genberegnet alle sager om merudgiftsydelser til børn, hvor der udbetales tilskud efter de hidtil gældende regler.

Pr. 1. januar 2016 fastsættes ydelsen ud fra de skønnede merudgifter pr. måned og afrundes til nærmeste kronebeløb, der er deleligt med 100.

Vi har i forbindelse med vores gennemgang og analyse af området konstateret, at der primo 2016 var ca. 30% af sagerne, hvor der ikke var foretaget genberegning af ydelsen, og at der pr. juli 2016 fortsat er ca. 17% af sagerne, hvor der endnu ikke er foretaget genberegning.

Administrative forlængelser

På baggrund af ovenstående observation vedrørende manglende genberegning af sagerne har vi udtaget 7 ekstra sager til revision, hvor der ikke er sket genberegning.

Gennemgangen viser, at alle disse sager er administrativt forlænget og har senest været revurderet i 2013 eller 2014.

Forholdet er drøftet med forvaltningen, der har iværksat en handleplan med henblik på genberegning af sagerne. Forvaltningen har oplyst, at alle sager forventes behandlet medio 2017.

Vi følger op på forholdet i forbindelse med vores revision af 2017.

3.2 Beskæftigelses- og Integrationsforvaltningen – bemærkninger vedrørende Beskæftigelsesministeriet

3.2.1 Revisionsbemærkning nr. 15, Forsikrede ledige

Vi har konstateret væsentlige fejl og mangler i forhold til kvaliteten af sagsbehandlingen på området vedrørende forsikrede ledige.

Fejlene omfatter:

- Manglende rettidighed i forbindelse med opfølgningen
- Manglende rettidighed i forbindelse med opdatering af Min Plan
- Manglende rettidighed i forbindelse med tilbud

Vi har i forbindelse med vores test af forvaltningens risikobaserede ledelsestilsyn på personsagsniveau konstateret, at ledelsestilsynet ikke i alle tilfælde har fanget ovenstående fejl og mangler.

Vi skal anbefale, at der etableres procedurer, der fremadrettet sikrer korrekt og rettidig sagsbehandling på området, samt at forvaltningens risikobaserede ledelsestilsyn, herunder både det databaserede tilsyn og tilsynet på personsagsniveau samlet set tilrettelægges således, at det fremadrettet fanger væsentlige fejl i sagsbehandlingen.

Forvaltningen har oplyst, at der er iværksat en handleplan med henblik på at øge kvaliteten i sagsbehandlingen.

Vi følger op på området i forbindelse med vores revision for 2017.

3.2.2 Revisionsbemærkning nr. 16, Jobafklaringsforløb

Revisionsbemærkningen fra 2015, vedrørende væsentlige fejl og mangler i forhold til kvaliteten i sagsbehandlingen på området vedrørende jobafklaring, videreføres i 2016 for så vidt angår rettidig forelæggelse af sager for rehabiliteringsteam.

I 2015 afgav vi nedenstående revisionsbemærkning:

"Vi har i forbindelse med vores revision konstateret væsentlige fejl og mangler i forhold til kvaliteten i sagsbehandlingen på området for jobafklaring. Observationerne er i overensstemmelse med observationerne i forvaltningens eget ledelsestilsyn på området.

Både forvaltningens ledelsestilsyn, og vores observationer i forbindelse med sagsgennemgangen, viser, at der er væsentlige mangler i kvaliteten i sagsbehandlingen i forhold til:

- *Løbende vurdering af uarbejdsdygtighed på grund af egen sygdom*
- *At der i flere sager er gået mere end 8 måneder efter overgangen til jobafklaringsforløb, før der er igangsat udarbejdelse af rehabiliteringsplanens forberedende del*
- *At der ikke sker en overholdelse af tidsfristen på 4 uger for møde i rehabiliteringsteamet efter skiftet til jobafklaringsforløb*

Forholdet er drøftet med forvaltningen, der på baggrund af observationerne har iværksat en handleplan med henblik på at øge kvaliteten i sagsbehandlingen på følgende punkter:

- *Konkret uarbejdsdygtighedsvurdering ved samtlige samtaler*
- *Korrekt partshøring af borgere ved afgørelser*
- *Rettidig forelæggelse af sager for rehabiliteringsteamet og udarbejdelse af rehabiliteringsplanens indsatsdel*

Det er forvaltningens forventning, at der på baggrund af den iværksatte handleplan vil være sket væsentlige forbedringer i kvaliteten i sagsbehandlingen inden udgangen af 2016.

Vi følger op på den iværksatte handleplan og kvaliteten i sagsbehandlingen i forbindelse med vores revision for 2016”.

Vi har foretaget opfølgning på forvaltningens handleplan og ledelsestilsyn på området. Vi har, i lighed med observationerne fra forvaltningens ledelsestilsyn, konstateret en væsentlig forbedring i kvaliteten i sagsbehandlingen på området.

Vi har således, i modsætning til 2015, ikke fundet væsentlige fejl i forhold til handleplanens punkter vedrørende:

- *Konkret uarbejdsdygtighedsvurdering ved samtlige samtaler*
- *Korrekt partshøring af borgere ved afgørelser*

Der er dog fortsat væsentlige udfordringer i forhold til overholdelse af fristen på 4 uger i forhold til forelæggelse af sagerne for rehabiliteringsteamet.

Forvaltningen har oplyst, at den væsentligste udfordring, i forhold til overholdelse af fristen på 4 uger, er knaphed på møder i rehabiliteringsteamet, hvor Regionen obligatorisk skal deltage.

Forvaltningen har endvidere oplyst, at arbejdet med den iværksatte handleplan, med henblik på at forbedre kvaliteten yderligere og fastholde et stabilt kvalitetsniveau i sagsbehandlingen, forsætter.

Vi følger op på området i forbindelse med vores revision for 2017.

3.2.3 Revisionsbemærkning nr. 17, Ressourceforløb

Revisionsbemærkningen fra 2015 vedrørende manglende opfølgning i sagerne vedrørende ressourceforløb videreføres i 2016.

I 2015 afgav vi nedenstående revisionsbemærkning:

”Vi har i forbindelse med gennemgang af personsager på området endvidere konstateret, at der i sagerne langt fra sker opfølgning i det omfang som lovgivningen tilskriver. Der er således en risiko for, at forløbene på ressourceforløb bliver unødvendig lange.

Forholdet er drøftet med forvaltningen, der er opmærksom på problemstillingen. Forvaltningen oplyser, at området i efteråret 2015 er tilført yderligere ressourcer. Herudover er der i 2016 iværksat en særlig indsats for at øge rettidigheden i opfølgningssamtalerne gennem effektiviseringstiltag og samtalestyring. Der følges løbende op på rettidigheden på medarbejderniveau.

Vi skal anbefale, at området og udviklingen i kvaliteten i sagsbehandlingen følges tæt i forvaltningens ledelsestilsyn”.

Vi har foretaget opfølgning på de af forvaltningen iværksatte initiativer i forhold til at sikre rettidig opfølgning i sagerne vedrørende ressourceforløb.

Vi har i forbindelse med gennemgangen på området konstateret en væsentlig stigning i opfølgingsfrekvensen i sagerne i løbet af 2016. Der er dog fortsat væsentlige fejl i forhold til rettidigheden på opfølgningen. Revisionsbemærkningen videreføres således i 2016 for så vidt angår rettidig opfølgning i sagerne.

Rettidigheden i forhold til opfølgningen på ressourceforløb måles som 6 samtaler inden for en periode på 12 måneder, hvilket betyder, at det på tidspunktet for revisionen ikke har været muligt at måle den fulde effekt af forvaltningens initiativer.

Forvaltningen har oplyst, at arbejdet med den iværksatte handleplan, med henblik på at øge samtalerettidigheden, fortsætter.

Forvaltningen har endvidere oplyst, at en af udfordringerne ved at overholde rettidigheden i ressourceforløbet er, at der kan konstateres et ikke ubetydeligt antal udeblivelser fra samtaler. Dette hænger naturligt sammen med definitionen af personkredsen omfattet af målgruppen for ressourceforløb. Forvaltningen arbejder målrettet med at højne borgernes fremmøde.

Vi følger op på området i forbindelse med vores revision for 2017.

4. Resultatet af revisionen

4.1 Revisors kommentarer til resultatet af den gennemførte revision

I henhold til gældende bestemmelser for revision af områder med statsrefusion skal vi fremdrage forhold af principiel eller økonomisk betydning samt tilfælde, hvor fortolkning af gældende regler giver anledning til tvivl. I det følgende anfører vi de kommentarer, som vores revisionsarbejde har givet anledning til. Kommentarerne kan virke detaljerede, da de enkelte ressortministerier stiller krav til rapporteringen.

4.1.1 Kommentarer vedrørende personsager og øvrige specifikke forhold

Der henvises til bilag 1–3.

4.2 Opfølgning på tidligere års revisionsbemærkninger

Vi har gennemgået kommunens besvarelser af tidligere års fremsatte revisionsbemærkninger til de sociale regnskaber. Det er påset, at Borgerrepræsentationens afgørelse med hensyn til de fremkomne bemærkninger er iagttaget, og at eventuelle berigtigelser er foretaget. Med hensyn til opfølgning på ministeriernes decisionskrivelser henvises til bilag 1–3.

Beskæftigelses- og Integrationsforvaltningen 2015	
Nr. 17 Sygedagpenge	Der henvises til socialberetningens bilag 2 afsnit 3.1
Nr. 18 Jobafklaringsforløb	Der henvises til revisionsbemærkning nr. 16
Nr. 19 Ressourceforløb	Der henvises til revisionsbemærkning nr. 17

5. Afslutning

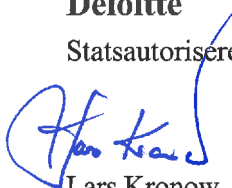
Som afslutning på den udførte revision har vi påtegnet følgende opgørelser uden forbehold:

- Anmodning om endelig restafregning af statsrefusion af sociale ydelser
- Anmodning om endelig restafregning af statsrefusion vedrørende integration
- Anmodning om endelig restafregning vedrørende Særligt Dyre Enkeltsager
- Anmodning om endelig restafregning vedrørende boliglån for 2. halvår 2016

København, den 1. juni 2017

Deloitte

Statsautoriseret Revisionspartnerselskab

Lars Kronow
statsautoriseret revisor

Keld Østerdal
statsautoriseret revisor

Københavns Kommune
Økonomiforvaltningen
Att.: Direktionen
Rådhuspladsen 1
1550 København V

It-sikkerhedsarbejdet på udvalgte områder i Københavns Kommune

Indledning

Deloitte har i 2016 efter aftale med Københavns Kommune foretaget en opfølgning på sidste års observationer, baseret på følgende:

- Overordnet interview med kommunens it-sikkerhedsansvarlige kontorchef og gennemgang af enkelte udvalgte kontroller i KIT som opfølgning på vores notat af 19. januar 2016 vedrørende cybersikkerhed og compliance med persondataloven (data privacy) samt
- Indhentet, opdateret status på vurdering af kommunens modenhedsniveau inden for informationssikkerhed, jf. de områder, der er defineret i ISO/IEC 27001. Kommunen har i 2016 iværksat en opdatering af den i 2014 gennemførte modenhedsmåling på informationssikkerhedsområdet, gennemført af et eksternt sikkerhedskonsulentfirma.

Rapporteringen er opbygget på følgende måde:

1. Formål og omfang mv.
2. Ledelsesresume og konklusion
3. Observationer, risikovurdering og anbefaling
4. Organisatoriske forhold omkring it-sikkerhed mv.
5. Formidling af risiko og væsentlighed mv.

1. Formål, omfang mv.

1.1 Undersøgelsens formål

Formålet med nærværende undersøgelse har været at følge op på de væsentlige it-risici, som er blevet adresseret under sidste års gennemgang, og som relaterer sig til andre områder end regnskabsaflæggelsen, herunder f.eks. at berøre andre områder som f.eks. cybersikkerhed og data privacy med henblik på at identificere, om kommunens prioriteringer og igangværende tiltag inden for de nævnte områder på overordnet niveau anses for tilstrækkelige.

1.2 Undersøgelsens omfang og afgrænsning

Vi har ifølge aftale med Københavns Kommune tidligere udvalgt 10 nøglekontroller, alle fokuseret omkring it-sikkerhed og beskyttelse af persondata i forretningsprocesserne, og forespurgt til Københavns Kommunes arbejde med opretholdelsen af disse kontroller, herunder kontroller ift. anvendelse af serviceleverandører og generel ledelsesmæssig styring og opfølgning, som vi i 2016 har foretaget en opfølgning på.

Vi har i nærværende rapport opsummeret de forhold, som har givet anledning til bemærkninger, og som vi har fået oplyst i forbindelse med ovenstående gennemgang.

1.3 Undersøgelsens udførelse

Opfølgningen på de udvalgte kontroller samt på risikovurderingsprojektet er gennemført som interviews og gennemgang af modtaget materiale. Vi har ikke foretaget revision.

Vores opfølgning er i udstrakt grad baseret på den modenhedsvurdering af informationssikkerhed, som Københavns Kommune har foranlediget gennemført i 2016 ved brug af eksterne sikkerhedskonsulenter. Modenhedsvurderingen er foretaget af de 15 områder inden for informationssikkerhed, der er fastlagt i ISO 27001.

2. Ledelsesresume og konklusion

2.1 Persondataloven

På baggrund af vores opfølgning på sidste års gennemgang er det vores vurdering, at der i al væsentlighed fortsat er designet retningslinjer for sikring af persondata i KIT, herunder, at data er klassificeret. Vi har ikke haft mulighed for at verificere, om disse er implementeret i de enkelte forvaltninger.

Vi er bekendt med at kommunen har bevilliget betragtelige midler og nedsat flere organer med henblik på at opnå samlet compliance med den kommende persondataforordning.

2.2 Cybersikkerhed

Det er vores opfattelse, at arbejdet med implementering af en fælles risikostyringsmodel også i 2016 fortsat er i fokus og i fremdrift. Det konstateres i den eksterne modenhedsvurdering, at der er sket en

lille stigning i modenhedsniveauet med 0,6. En væsentlig forklaring herpå bunder i, at der nu er implementeret en risikovurderingsmetodik i KIT, som benyttes ved risikovurdering af it-infrastruktur. Metodikken er dog ikke operationaliseret og endnu ikke implementeret i hele KK, f.eks. i de enkelte forvaltninger. Der er konstateret et væsentligt øget fokus på metode, hvilket var et væsentligt kritikpunkt i 2015.

Københavns Kommune har igangsat tiltag ved at implementere en "end-to-end process" som skal sikre, at stillingtagen til risikovurderingerne bliver taget med i et årshjul. Der vil endvidere blive udarbejdet en klar opgave-/ansvarsplacering. Målet med disse tiltag er, at der i fremtiden skal kunne opstilles et samlet risikobillede for hele Københavns Kommune.

Den i 2015-rapporten omtalte logovervågningsløsning (SIEM) er fortsat ikke fuldt implementeret for basissystemer. Vi har dog fået oplyst, at der er implementeret en procedure, hvor væsentlige sikkerhedshændelser behandles i "ledelsesforum for it-sikkerhed", som bl.a. indeholder afrapporteringsmøder, hvor drøftelser skal foregå ud fra en konkret oversigt over de hændelser, der har været. På baggrund heraf vil der ske en konsolideret rapportering.

I forhold til oplysninger på bærbare pc'er har vi konstateret, at der er implementeret en procedure for bortskaffelse af harddiske, samt at der er igangsat et projekt, hvor operativsystemer opgraderes, og i den forbindelse vil harddiske blive krypteret. For retningslinjer for brug af de mobile enheder såsom smartphones og tablets er dette forhold udbedret ultimo august 2016.

2.3 ISO 27001 modenhedsanalyse

Status på forholdet omkring manglende central styring af leverandørudgange er, at der nu er etableret konkrete retningslinjer for tildeling og styring på leverandørudgange, men processen i forhold til en løbende ledelsesmæssig opfølgning på, hvorvidt leverandørerne overholder de sikkerhedskrav, som er stillet af Københavns Kommune, er endnu ikke på plads. Der er etableret et formelt ledelsestilsynskommissorium og forum for it-sikkerhed inden for området.

2.4 Status på it-risikostyring

Ledelses- og styringselementerne er efter vores vurdering det vigtigste at få designet og implementeret forud for implementering af de tekniske it-sikkerhedsløsninger, for ellers er der risiko for, at de tekniske it-sikkerhedsløsninger ikke implementeres effektivt i organisationen. Vi har i 2015 påpeget, at korrekt placering af roller og ansvar for it-sikkerhedsarbejdet i kommunen ville være afgørende for at kunne designe og implementere tilfredsstillende kontrolforanstaltninger i den videre proces. Kommunen har set på dette forhold med stor alvor og i løbet af 2016 investeret et stort antal ressourcer i at etablere det fornødne "ledelsesrum" for at kunne eksekvere den ønskede plan, ligesom der er søgt til-lægsbevillinger til området. Dette kan efter vores opfattelse ikke direkte måles direkte i den kvantitative tilgang, hvormed den gennemførte modenhedsmåling på informationssikkerhedsområdet fra det eksterne sikkerhedskonsulentfirma er udført. Det ønskede modenhedsniveau er 4 på en skala fra 1 – 5, hvor det nuværende modenhedsniveau i målingen vurderes at være 2,3 mod tidligere 1,7.

Endvidere er der i forbindelse med vores gennemgang, jf. afsnit 3, konstateret en række svagheder omkring opbevaring af persondata samt styring og opfølgning på leverandørens systemadgange, hvor der fortsat ikke fuldt er implementerede løsninger herfor.

Efter det oplyste skal der for begge områder udføres yderligere tiltag for at højne sikkerheden på områderne. Vi har konstateret, at der i budgettet for 2017 er ansøgt om yderligere bevillinger til området.

Forvaltningens iværksatte tiltag	<p>Vi har efter aftale ikke foretaget gennemgang af de af forvaltningen beskrevne tiltag, jf. nedenstående, men vil følge op herpå i forbindelse med revision af 2017.</p>
	<p>2015 - Ny handlingsplan og forslag om ny tilsynsfunktion</p> <p>På baggrund af revisors observationer og anbefalinger vil Økonomiforvaltningen (1) fremlægge en indstilling for Økonomiudvalget om en handlingsplan for øget rådgivning og støtte til forvaltningernes arbejde med it-sikkerhed og (2) herudover fremlægge en indstilling om, at der (jf. kommentar til pkt. 2.4. ovenfor) i forbindelse med implementering af den nye EU-forordning om persondata etableres en særlig ny tilsynsfunktion, placeret i Intern Revision.</p> <p>Ad (1): Handlingsplanen vil blive baseret på, at arbejdsdeling i den gældende it-sikkerhedspolitik videreføres, dvs. at forvaltningerne fortsat har ansvaret for, at der gennemføres risikovurderinger og ledelsestilsyn inden for forvaltningernes ansvarsområder, men KIT vil levere yderligere complianceredskaber og udbygget, konkret rådgivning til forvaltningerne. Handlingsplanen vil indeholde forslag om, at It-sikkerhedsfunktionen i KIT udbygges med yderligere ressourcer til at varetage disse opgaver.</p> <p>Handlingsplanen vil blive foreslået iværksat snarest muligt.</p> <p>Ad (2): Økonomiforvaltningen forventer, at det i løbet af 1. halvår 2016 bliver afklaret, præcis hvordan den nye EU-forordning skal implementeres i Danmark. Det er dog allerede klart, at der vil være krav om, at der etableres en ny funktion som databeskyttelsesansvarlig, der skal sikre, at organisationen lever op til lovgivningen på området. Økonomiforvaltningen vil fremlægge indstilling til Økonomiudvalget om etablering af en sådan ny funktion med virkning fra 2017.</p> <p>2016</p> <p>Ad 1. BR besluttede i forbindelse med Budget 2017 på baggrund af indstilling fra ØKF, at de beskrevne tiltag gennemføres.</p> <p>Ad 2. BR besluttede i forbindelse med Budget 2017 på baggrund af indstilling fra ØKF, at de beskrevne tiltag gennemføres.</p>

3. Observationer, risikovurdering og anbefaling

3.1 Oversigt over observationer

Vi har som opfølgning på tidligere års observationer gennemgået de udvalgte ISO27001-kontroller og anført de detaljerede observationer og anbefalinger, som gennemgangen har givet anledning til, samt en status på risikostyringsprojektet. Vi har for de områder, der er relevante i forbindelse med vores gennemgang, tillige anført kommunens egne observationer.

Organisationsområde i Københavns Kommune		KIT	Område/ emne	Kontroller relateret til persondataloven	
Ref.	Observation	Kontrolområde og kontrolspørgsmål/risikobeskrivelse		Anbefaling/vurdering	Risiko og Væsentlighed
Gennemgang af kontroller relateret til persondataloven					
A.1 Retningslinjer for sikkerhedsorganisationen	<p>Vi har fået oplyst, at Københavns Kommune i samarbejde med PWC har foretaget en modenhedsanalyse, som har resulteret i en risikostyringsmodel, der beskriver de aktiviteter, som skal udføres for at skabe et samlet risikobillede.</p> <p>Vi har fået oplyst, at risici i forhold til kritiske aktiver i netværket, hvor KIT har ansvaret, er identificeret, og at næste step er at identificere risici i forhold til de enkelte forvaltninger. Projektet forventes afsluttet ultimo 2015.</p> <p>Vi har endvidere gennemgået den udleverede status på projektet inkl. aktuel tidsplan og har konstateret, at projektet er forsinket.</p> <p>Status november 2016</p> <p>Projektet kører fortsat og er i fremdrift, men ikke afsluttet på nuværende tidspunkt. KIT har fået tilført yderligere ressourcer.</p>	<p>A.1 Retningslinjer sikkerhedsorganisation</p> <p>Målsætning: At der foreligger en ledelsesgodkendt it-risikovurdering.</p> <p>Kontrolspørgsmål:</p> <p>Er følgende defineret:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er trusler, der kan påvirke kommunens data og IT-systemer, vurderet? • Hvor ofte og af hvem opdateres risikovurderingen? • Hvordan indføres opdateringer og godkendelser? 	<p>Vi anbefaler, at risici i forhold til de enkelte forvaltninger identificeres, samt at der udarbejdes handlingsplaner for de identificerede risici.</p> <p>Endvidere skal vi anbefale, at der i forvaltningerne løbende allokeres tilstrækkelige ressourcer til projektet, såvel ledelsesmæssigt som udførende, for at sikre den videre fremdrift.</p>		
A. 12 Retningslinjer for sikring af eksterne kommunikationslinjer er udarbejdet	<p>Vi har fået oplyst, at al kommunikation ud af huset, herunder datalinjer samt eksterne linjer til leverandører, er krypteret.</p> <p>Der er udarbejdet instrukser til brugen af sikre linjer, og vi har fået oplyst, at it-sikkerhedsafdelingen har medvirket i udarbejdelsen som led i det generelle it-sikkerhedsarbejde.</p>	<p>A. 12 Retningslinjer kommunikation</p> <p>Målsætning: At sikre, at ekstern kommunikation følger retningslinjer.</p> <p>Kontrolspørgsmål: Er der defineret og dokumenteret retningslinjer for ekstern kommunikation, herunder kommunikation mellem afdelinger og kommunikation med eksterne parter, eksempelvis via mail?</p>	Ingen bemærkninger.		

Organisationsområde i Københavns Kommune	KIT	Område/ emne	Kontroller relateret til persondataloven	
Ref.	Observation	Kontrolområde og kontrolspørgsmål/risikobeskrivelse	Anbefaling/vurdering	Risiko og Væsentlighed
A. 14 Medarbejdere instrueres om, hvorledes behandling af data skal ske	<p>Vi har fået oplyst, at alle medarbejdere er omfattet af tavshedspligt.</p> <p>I forbindelse med ansættelser instrueres medarbejderne i og gøres opmærksomme på relevante forhold vedrørende kommunens sikkerhedspolitikker, som er tilgængelige på kommunens intranet.</p> <p>Derudover gøres brugere løbende opmærksomme på, at de er med til at sikre datasikkerhed. Dette gøres løbende via interne kampagner.</p>	<p>A. 14 Behandling af data</p> <p>Målsætning: At der foreligger godkendte retningslinjer for medarbejdernes håndtering af persondata.</p> <p>Kontrolspørgsmål: Er der defineret og dokumenteret retningslinjer for, at alle medarbejdere, der skal arbejde med jobformidling, instrueres om gældende retningslinjer?</p>	Ingen bemærkninger.	
Forvaltningens iværksatte tiltag	<p>Vi har ikke foretaget revision af de af forvaltningen beskrevne tiltag, jf. nedenstående, men vil følge op herpå i forbindelse med revision af 2017.</p> <p>2015 - Ad A1. Retningslinjer for sikkerhedsorganisationen.</p> <p>KS er enig i anbefalingerne og har allerede tidligere i 2015 afsat de nødvendige ressourcer til opfølgning på opgaven. Jf. It-sikkerhedsregulativet er det forvaltningernes ansvar at foretage en risikovurdering inden for forvaltningens område, og det er KS' ansvar at stille de rette værktøjer og processer til rådighed for forvaltningerne. Implementering af opgaven i forvaltningerne forudsætter, at der også her afsættes de nødvendige ledelsesmæssige og personalemæssige ressourcer.</p> <p>KS vurderer, at processen i forhold til forvaltningerne kan gennemføres inden udgangen af 1. halvår 2016, såfremt forvaltningerne også afsætter de nødvendige ressourcer til opgaven.</p> <p>2016</p> <p>Ad 1 risikovurdering.</p> <p>BR vedtog i forbindelse med budgetforhandling 2017, at KIT overtager ansvaret for at gennemføre risikostyringsprocesser i forvaltningerne pr. 1. januar 2017 og sikrer, at der løbende foretages opfølgning på baggrund af et årshjul.</p> <p>KIT IT-sikkerhed har i samarbejde med forvaltningerne udarbejdet End-to-end process, herunder værktøjer og årshjul samt model for risikovurderinger i KK. Endvidere risikovurderingsmodel i forbindelse med ad hoc-vurderinger, f.eks. i forbindelse med it-anskaffelser mv.</p> <p>Proces iværksættes primo 2017 i nyt centralt it-risikoanalyseteam, så snart ansættelse af medarbejdere til risikoteam er tilendebragt.</p> <p>Der iværksættes i februar en betatest af proces og værktøjer i samarbejde med BIF med efterfølgende udrulning af proces til resterende forvaltninger.</p> <p>Erfaringer i forbindelse med implementering af risikovurderingsproces vil løbende blive indarbejdet med henblik på løbende forbedring og optimering af proces og tilhørende værktøjer.</p>			

Organisationsområde i Københavns Kommune		KIT	Område/emne	Kontroller relateret til cybersecurity	
Ref.	Observation	Kontrolområde og kontrolspørgsmål/risikobeskrivelse		Anbefaling/vurdering	Risiko og Væsentlighed
Gennemgang af kontroller relateret til cybersecurity					
1. Risikovurdering	<p>Vi har fået oplyst, at Københavns Kommune i samarbejde med PWC har foretaget en modenhedsanalyse, som har resulteret i en risikostyringsmodel, der beskriver de aktiviteter, som skal udføres for at skabe et samlet risikobil-ede.</p> <p>Vi har endvidere fået oplyst, at risici i forhold til kritiske aktiver i netværket, hvor KIT har ansvaret, er identificeret, og at næste step er at identificere risici i forhold til de enkelte forvaltninger. Projektet forventes afsluttet ultimo 2015.</p> <p>Status november 2016</p> <p>Projektet er i fortsat fremdrift, og den eksterne rapport påpeger, at der er målt en stigning i modenhedsniveauet med 0,6.</p> <p>Det er samtidig oplyst, at der er tilført yderligere ressourcer i form af 5 nye medarbejdere i KIT.</p>	<p>Risikovurdering:</p> <p>Målsætning: At sikre, at trusler er identificeret</p> <p>Kontrolspørgsmål: Er der defineret og dokumenteret retningslinjer for alle medarbejdere, der skal arbejde?</p>	<p>Vi henstiller til, at risici i forhold til de enkelte forvaltninger identificeres, samt at der udarbejdes handlingsplaner for de identificerede risici. Disse handlingsplaner bør forankres på et så tilstrækkeligt niveau i hver forvaltning, at der kan gennemføres en løbende ledelsesmæssig opfølgning på fremdriften. Endvidere skal vi anbefale, at der i forvaltningerne løbende allokere tilstrækkelige ressourcer til projektet, såvel ledelsesmæssigt som udførende, for at sikre den videre fremdrift.</p>		
2. Oplysning og uddannelse	<p>Vi har fået oplyst, at roller og ansvar i forbindelse med kriseberedskab er defineret og kommunikeret til ledende medarbejdere. Vi har konstateret, at KIT har etableret et samlet It-beredskab, der også håndterer hændelser i forhold til cybersecurity, og at der løbende sker en revidering af processer og instrukser på baggrund af opsamling af erfaringer fra konkrete hændelser og øvelser.</p>	<p>Oplysning og uddannelse:</p> <p>Målsætning: At sikre den korrekte oplysning og uddannelse.</p> <p>Kontrolspørgsmål: Forstår ledende medarbejdere deres roller og ansvarsområder?</p>	Ingen bemærkninger.		

Organisationsområde i Københavns Kommune		KIT	Område/emne	Kontroller relateret til cybersecurity	
Ref.	Observation	Kontrolområde og kontrolspørgsmål/risikobeskrivelse		Anbefaling/vurdering	Risiko og Væsentlighed
Gennemgang af kontroller relateret til cybersecurity					
3. Datasikkerhed	<p>Vi har fået oplyst, at datatransport for så vidt angår persondata og værdidata altid skal foregå ved krypteret trafik, og at data på fysiske diske og USB (beskyttet med password) sendes med personlig overdragelse, og der indhentes kvittering for modtagelse.</p> <p>Endvidere har vi observeret, at der ikke sker nogen systematisk opfølgning på, om medarbejdere i modstrid med reglerne opbevarer persondata på bærbare computere, og at data på disse computere ikke er krypteret.</p> <p>Endelig er det konstateret, at der hidtil ikke har foreligget retningslinjer for styring af mobile enheder (telefoner og tablet), men at sådanne retningslinjer, startende i oktober 2015, er under indførelse i forbindelse med det såkaldte "AirWatch-projekt".</p> <p>Status november 2016</p> <p>Vi har endvidere konstateret, at der er implementeret en procedure for bortskaffelse af informationsbærende medier, samt at der er igangsat et projekt, hvor Windows 7 skal udskiftes med Windows 10, og i den forbindelse vil harddiske blive krypteret ved hjælp af bitlocker.</p> <p>For mobile enheder er AirWatch etableret, og der er udarbejdet formelle retningslinjer.</p>	<p>Data sikkerhed: Målsætning: At sikre datasikkerhed for data i transit?</p> <p>Kontrolspørgsmål: Er data i transit beskyttet?</p>	<p>Vi har fået oplyst, at der arbejdes med etablering af tilsyn med, om der opbevares persondata på bærbare computere, og at det sikres, at alle data er hensigtsmæssigt beskyttet.</p> <p>Vi har dog fået oplyst, at IT-sikkerhedsfunktionen ikke har registreret sikkerhedshændelser, hvor data på bortkomne eller stjålne pc'er er blevet kompromitteret, men for at imødegå den potentielle risiko vil kommunen kryptere pc'er fremadrettet. Ligeledes oplyser kommunen, at alle udtjente pc'er destrueres for at sikre, at eventuelle data ikke kommer til uvedkommendes kendskab.</p>		

Organisationsområde i Københavns Kommune		KIT	Område/emne	Kontroller relateret til cybersecurity	
Ref.	Observation	Kontrolområde og kontrolspørgsmål/risikobeskrivelse		Anbefaling/vurdering	Risiko og Væsentlighed
Gennemgang af kontroller relateret til cybersecurity					
6. Sikkerhed kontinuerlig overvågning	<p>Der er indgået kontrakt med eksterne leverandører, som løbende holder øje med netværkstrafikken og måler datamængder/trafikmængder. Vi har efterfølgende ved interview konstateret, at it-sikkerhedsafdelingen ikke hidtil har fulgt op på hændelser mv., idet processerne med overvågning har ligget uden for it-sikkerhedsafdelingen.</p> <p>Vi konstaterer, at der i oktober 2015 er indført rutiner, der skal sikre, at IT-sikkerhedsfunktionen får kendskab til alle it-sikkerhedshændelser, og at disse løbende afrapporteres til et nyetableret ledelsesforum for IT-Sikkerhed i KIT.</p> <p>Derudover har vi fået oplyst, at Københavns Kommune pt. er i gang med at implementere et logovervågningssystem på netværket.</p> <p>Status november 2016 Københavns Kommune er fortsat i gang med implementeringen af en SIEM-løsning, som skal sikre en centraliseret logning for basissystemer og alarmering. Denne løsning er dog ikke fuldt implementeret endnu og omfatter kun udvalgte basissystemer.</p> <p>Det er endvidere oplyst, at sikkerhedsmæssige hændelser tages op i it-ledelsesforum.</p>	<p>Sikkerhed kontinuerlig overvågning:</p> <p>Målsætning: At sikre overvågning af netværk og fysisk miljø.</p> <p>Kontrolspørgsmål: Bliver eksterne serviceleverandørers aktiviteter overvåget for at afsløre potentielle hændelser relateret til cybersecurity?</p>		Vi henstiller til, at KIT sikrer en fortsat udrulning af SIEM-løsningen til at omfatte basissystemer og øvrige systemer, hvor dette skønnes nødvendigt ud fra en risikobetragtning.	
Forvaltningens iværksatte tiltag	Vi har ikke foretaget revision af de af forvaltningen beskrevne tiltag, jf. nedenstående, men vil følge op herpå i forbindelse med revision af 2017.				

Organisationsområde i Københavns Kommune		KIT	Område/emne	Kontroller relateret til cybersecurity	
Ref.	Observation	Kontrolområde og kontrolspørgsmål/risikobeskrivelse		Anbefaling/vurdering	Risiko og Væsentlighed
Gennemgang af kontroller relateret til cybersecurity					
	<p>Ad 1 Risikovurdering.</p> <p>KS er enig i anbefalingerne og har allerede tidligere i 2015 afsat de nødvendige ressourcer til opfølgning på opgaven. Jf. It-sikkerhedsregulativet er det forvaltningernes ansvar at foretage en risikovurdering inden for forvaltningens område, og det er KS' ansvar at stille de rette værktøjer og processer til rådighed for forvaltningerne. Implementering af opgaven i forvaltningerne forudsætter, at der også her afsættes de nødvendige ledelsesmæssige og personalemæssige ressourcer. KS vurderer, at processen i forhold til forvaltningerne kan gennemføres inden udgangen af 1. halvår 2016, såfremt forvaltningerne også afsætter de nødvendige ressourcer til opgaven.</p> <p>Ad 3 Datasikkerhed.</p> <p>KS er enig i anbefalingen. Det fremgår af de generelle instrukser vedr. IT-Sikkerhed, at der ikke må opbevares persondata på mobile enheder, og KS vil snarest udarbejde supplerende vejledning til forvaltningerne om, hvordan de kan opfylde deres driftsansvar på området. KS vil indarbejde tilsyn med forvaltningernes indsats på dette område i årsplan for tilsyn for 2016.</p> <p>Mht. kryptering af data på bærbare pc'er har KS tidligere i 2015 anskaffet et produkt, som vil muliggøre kryptering på særligt udvalgte pc'er efter konkret bestilling. Yderligere vil data på alle bærbare pc'er blive krypteret i forbindelse med udrulning af nyt operativsystem (Windows 10).</p> <p>IT-sikkerhedsfunktionen har ikke registreret sikkerhedshændelser, hvor data på bortkomne/stjålne pc'er er blevet kompromitteret, men for at imødegå den potentielle risiko tilbyder KS de omtalte løsninger vedr. kryptering. Det er tidligere besluttet, at IT-sikkerhedsfunktionen skal gennemføre en ny awarenesskampagne, særligt om, hvilke data der må opbevares på mobile enheder.</p> <p>Alle udtjente pc'er destrueres for at sikre, at eventuelle data ikke kommer til uvedkommendes kendskab.</p> <p>Økonomiforvaltningen anbefaler, at disse faktuelle informationer medtages i den endelige udgave af rapporten fra ekstern revision.</p> <p>6 Sikkerhed kontinuerlig overvågning.</p> <p>KS er enig i anbefalingen, og Økonomiforvaltningen anbefaler, at det indarbejdes, at anbefalingen om forankring af opfølgningen i It-sikkerhedsafdelingen er implementeret i oktober 2015, jf. den beskrevne observation.</p> <p>2016</p> <p>Ad 1 risikovurdering. - BR vedtog i forbindelse med budgetforhandling 2017, at KIT overtager ansvaret for at gennemføre risikostyringsprocesser i forvaltningerne pr. 1. januar 2017 og sikrer, at der løbende foretages opfølgning på baggrund af et årshjul.</p> <p>KIT IT-sikkerhed har i samarbejde med forvaltningerne udarbejdet End-to-end process, herunder værktøjer og årshjul samt model for risikovurderinger i KK. Endvidere risikovurderingsmodel i forbindelse med ad hoc-vurderinger, f.eks. i forbindelse med it-anskaffelser mv.</p> <p>Proces iværksættes primo 2017 i nyt centralt it-risikoanalyseteam, så snart ansættelse af medarbejdere til risikoteam er tilendebragt.</p> <p>Der iværksættes i februar en betatest af proces og værktøjer i samarbejde med BIF med efterfølgende udrulning af proces til resterende forvaltninger.</p> <p>Erfaringer i forbindelse med implementering af risikovurderingsproces vil løbende blive indarbejdet med henblik på løbende forbedring og optimering af proces og tilhørende værktøjer.</p> <p>KIT vil i forbindelse med gennemførelse af årshjul samt ad hoc-risikoanalyser ligeledes sikre, at der udarbejdes handlingsplaner for de identificerede risici, og forelægge disse for forvaltningsledelsen.</p> <p>Ad 3 Datasikkerhed - KIT har i forbindelse med afklaringsmøder med Deloitte angivet, at KIT vil anbefale Intern revision, at der gennemføres tilsyn med, om der opbevares persondata på bærbare computere i forbindelse med it-tilsynsopgaven 2017.</p> <p>Ad 6 Sikkerhed kontinuerlig overvågning - KIT arbejder målrettet for, at SIEM omfatter basissystemer og øvrige relevante systemer. Der arbejdes ud fra en liste af særligt kritiske fagsystemer, etableret i forbindelse med Legal Compliance, samt en række infrastrukturelementer.</p> <p>Yderligere er der udarbejdet særlig "End-to-end process" for implementering af SIEM, som er under implementering februar 2017.</p> <p>Implementering af SIEM er ligeledes i fokus i forbindelse med KIT's nye End-to-end process om risikostyring, ligesom SIEM altid indgår i overvejelser i forbindelse med anskaffelse af nye it-systemer.</p>				

Organisationsområde i Københavns Kommune		KIT	Område/emne	ISO 27001-kontroller	
Ref.	Observation	Kontrolområde og kontrolspørgsmål/risikobeskrivelse		Anbefaling/vurdering	Risiko og Væsentlighed
Gennemgang af udvalgte kontroller vedr. ISO 27001-kontroller					
A8. Styring af informationer	<p>Vi har fået oplyst, at information og data er klassificeret efter lovmæssige krav, der er gældende for personoplysninger og Justitsministeriets bekendtgørelse om it-sikkerhed nr. 528.</p> <p>Derudover har vi fået oplyst, at data og information er klassificeret i 5 forskellige datatyper:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Personoplysninger, fortrolige/følsomme • Personoplysninger, almindelige • Værdioplysninger • Interne data • Åbne data 	<p>A.8.2 Klassifikation af information</p> <p>Målsætning: At sikre passende beskyttelse af information, der står i forhold til informationens betydning for organisationen.</p> <p>Kontrolspørgsmål: Er information klassificeret efter lovmæssige krav, værdi og efter, hvor følsom og kritisk informationen er i forhold til uautoriseret offentliggørelse eller ændring?</p>		Ingen bemærkninger	

Organisationsområde i Københavns Kommune		KIT	Område/emne	Kontroller relateret til cybersecurity	
Ref.	Observation	Kontrolområde og kontrolspørgsmål/risikobeskrivelse		Anbefaling/vurdering	Risiko og Væsentlighed
Gennemgang af kontroller relateret til cybersecurity					
A.15 Leverandørforhold	<p>Vi har fået oplyst, at der foretages overvågning af leverandørydelser på flere niveauer.</p> <p>Der indhentes årlige revisionserklæringer som en del af den kontrol, som Københavns Kommune selv gennemfører. Derudover har systemejere ansvaret for løbende at kontrollere de leverede ydelser. Ydermere er Contract Management pålagt ansvaret for en kontinuerlig opfølgning af service level agreements.</p> <p>Endvidere har vi observeret, baseret på Københavns Kommunes egen erfaring, at proceduren for tildeling af adgange til eksterne konsulenter ikke følges konsekvent, og at der ikke laves løbende opfølgning på de eksterne konsulents handlinger på det administrative netværk. Vi har dog fået oplyst, at implementeringen af et system til monitorering af eksterne konsulents handlinger er startet i november 2015. Endelig er det konstateret, at der grundet manglende central styring af leverandør radgange ofte anvendes fællesbrugere af de af leverandørens medarbejdere, der tilgår kommunens systemer. Området er af Københavns Kommune identificeret som særligt fokusområde.</p> <p>Vi har fået oplyst, at KIT efter beslutning i Borgerrepræsentationen den 30. april 2015 har gennemført et omfattende analysearbejde, der har ført til forslag om anskaffelse af en samlet IDM-løsning, der muliggør både samlet styring af eksterne leverandørers adgange og løbende ledelsesmæssig opfølgning på disse.</p> <p>Status november 2016 Vi har fået oplyst, at der i forbindelse med implementeringen af SIEM-løsningen vil være en logning af eksterne leverandørers adgange samt opfølgning herpå. Endvidere er det oplyst, at der er etableret konkrete retningslinjer for tildeling og styring af leverandør radgange, men at processen endnu ikke sikrer, at der gennemføres en løbende ledelsesmæssig opfølgning på, hvorvidt leverandørerne overholder de sikkerhedskrav, som er stillet af Københavns Kommune.</p>	<p>A.15.2 Styring af leverandørydelser Målsætning: At opretholde et aftalt niveau af informationssikkerhed og levering af ydelser i henhold til leverandøraftalerne.</p> <p>Kontrolspørgsmål: Overvåges, auditeres og gennemgås leverandørydelserne løbende?</p>		<p>Vi henstiller til, at der etableres konkrete retningslinjer for tildeling, styring og opfølgning på leverandør radgange, samt at denne proces forankres på et så tilstrækkeligt niveau, at der kan gennemføres en løbende ledelsesmæssig opfølgning.</p>	

Organisationsområde i Københavns Kommune		KIT	Område/emne	Kontroller relateret til cybersecurity	
Ref.	Observation	Kontrolområde og kontrolspørgsmål/risikobeskrivelse		Anbefaling/vurdering	Risiko og Væsentlighed
Gennemgang af kontroller relateret til cybersecurity					
A.18 Overensstemmelse	<p>Der er udarbejdet flere politikker, der beskriver beskyttelse af privatliv og personoplysninger:</p> <ul style="list-style-type: none"> • it-sikkerhedspolitik • it-sikkerhedsregulativ • Uddybende it-sikkerhedsregler, herunder sikkerhedshåndbog. <p>Det er oplyst, at it-sikkerhedsregulativet og de uddybende it-sikkerhedsregler tager udgangspunkt i ISO 27001-2, og at it-sikkerhedsniveauet lever op til lovgivningens krav, herunder kravene i persondataloven.</p> <p>Derudover har vi fået oplyst, at tildeling af adgange til personfølsomme data skal godkendes af autorisationsansvarlige. Der er udarbejdet vejledninger til, hvorledes personfølsomme data skal behandles.</p> <p>Ydermere foretages som noget nyt en systematisk scanning af Københavns Kommunes websites med henblik på at gennemgå filer, der kunne være tilgængelige for alle, og som indeholder personfølsomme data.</p>	<p>A.18 Overensstemmelse med lov- og kontraktkrav</p> <p>Målsætning: At forhindre overtrædelse af lov-, myndigheds- eller kontraktkrav i relation til informationssikkerhed og andre sikkerhedskrav.</p> <p>Kontrolspørgsmål: Er privatliv og personoplysninger beskyttet?</p>		Ingen bemærkninger	
Forvaltningens iværksatte tiltag	Vi har ikke foretaget revision af de af forvaltningen beskrevne tiltag, jf. nedenstående, men vil følge op herpå i forbindelse med revision af 2017.				
	<p>2015 -A15.2. Styring af leverandørydelser.</p> <p>KS er enig i, at styringen på området hidtil ikke har været tilstrækkelig. Risikoen er identificeret i KS' baselinerisikovurdering pr. 30.6.2015, og KS har i september 2015 anskaffet et produkt, som vil muliggøre en standardiseret og logbar adgang for eksterne leverandører. Der etableres kontrol- og logningsspør i forbindelse med etablering af central logningsløsning (SIEM).</p> <p>Dermed vil KS kunne sikre en forbedret styring af leverandøradgange fra primo 2016.</p> <p>KS har efter beslutning i Borgerrepræsentationen den 30. april 2015 gennemført et omfattende analysearbejde, der har ført til forslag om anskaffelse af en samlet IDM-løsning, der muliggør både samlet styring af eksterne leverandørers adgange og løbende ledelsesmæssig opfølgning på disse. Forslaget rummer andre store sikkerhedsmæssige forbedringer og vil blive fremlagt til politisk behandling i løbet af kort tid.</p> <p>Såfremt det besluttet at bevilge de nødvendige midler til etablering af den foreslåede IDM-løsning, vil det være muligt at etablere en samlet, løbende opfølgning på leverandøradgange fra primo 2017.</p> <p>2016 – A.15</p> <p>KIT arbejder målrettet hen imod, at SIEM muliggør en standardiseret og logbar registrering af eksterne leverandører, således at der kan etableres kontrol- og logningsspør i forbindelse med eksterne leverandøradgange. En sådan løsning er etableret for den centrale brugerstyring (AD) samt for nogle lokale fagsystemer, som der aktuelt arbejdes med.</p> <p>BR har forbindelse med Budget 2017 på forslag af ØKF vedtaget, at KK anskaffer IDM-løsning, som muliggør både samlet styring af eksterne leverandørers adgange og løbende ledelsesmæssig opfølgning på disse. Intern revision deltager som observatør i anskaffelsesprojektets styregruppe. Det påregnes, at første ledelsestilsyn på området vil kunne finde sted ultimo 2017 eller i maj 2018, afhængig af den valgte udbudsform.</p>				

4. Formidling af risiko og væsentlighed mv.

Vi har vurderet graden af risiko og væsentlighed for de enkelte observationer. Risiko og væsentlighed er målrettet den reviderede decentrale enhed, hvor fejl kun ekstraordinært vil kunne give en fejl i det samlede regnskab. I tilknytning til den givne observation har vi påført en prioritet ud fra følgende vurderingsgrundlag:

Prioritet 1 – markeres med

- Prioritet 1-markeringer anvendes for risici, der anses for kritiske. I forbindelse med beretninger kan det observerede forhold efter nærmere vurdering eventuelt give anledning til en revisionsbemærkning.
- En risiko anses for kritisk, såfremt der er en høj grad af sandsynlighed for, at forholdet indtræffer og/eller har en betydelig effekt og/eller har en betydelig udbredelse.
- Observationen medtages i delberetninger og beretninger til Borgerrepræsentationen.

Prioritet 2 – markeres med

- Prioritet 2-markeringer anvendes for risici, der anses for væsentlige. Observationerne må ikke have en karakter, der kan medføre revisionsbemærkninger i årsberetningen.
- En risiko anses for væsentlig, såfremt der er en middel grad af sandsynlighed for, at forholdet indtræffer og/eller har en vis effekt og/eller har en vis udbredelse.
- Observationen medtages ikke i delberetninger og beretninger.

Prioritet 3 – markeres med

- Anvendes for risici, der anses for mindre væsentlige, og som derfor kun rapporteres til ledelsen som opmærksomhedspunkter.
- En risiko anses for mindre væsentlig, såfremt der er en lille grad af sandsynlighed for, at forholdet indtræffer og/eller har en lille effekt og/eller har en lille udbredelse.

5. Afslutning

Nærværende rapport har i udkast været drøftet med relevante personer for afklaring af eventuelle faktuelle fejl.

Vi står naturligvis til disposition, såfremt De måtte have spørgsmål eller kommentarer til rapporten.

København, den 23. maj 2017

Deloitte

Statsautoriseret Revisionspartnerselskab

Lars Kronow
statsautoriseret revisor

Lars Holm Sørensen
partner, CISA

c.c.: Intern Revision

**Udviklingen på
beskæftigelsesområdet i
København 2016**

Notat

Den 29. maj 2017

Indhold

1	Resume	4
1.1	Baggrund	8
1.2	Investeringen i beskæftigelsesindsatsen i København i 2016	9
1.3	Overordnede kommunaløkonomiske konsekvenser i 2016 af refusionsreformen	10
1.4	De økonomiske konsekvenser af refusionsreformen for København Kommune	10
1.5	Effekter af indsatsen - udviklingen i København fra 2015 til 2016	13
1.6	Dekomponering af budgetafvigelsen i 2016	16

Udviklingen på beskæftigelsesområdet i København Kommune i 2016

1 Resume

Københavns Kommune igangsatte i 2016 omlægningen af beskæftigelsesindsatsen. Hovedfokus har været på en yderligere virksomhedsorientering af indsatsen.

Det blev politisk vedtaget, at forvaltningen inden for rammerne af de eksisterende budgetter kunne omlægge indsatsen.

Samlet set er der til indsats anvendt godt 90 mio. kr. mindre end forventet og i forhold til budget er en større del af udgifterne anvendt på den kommunale beskæftigelsesindsats. I det følgende oplystes en status for de initiativer, som skulle iværksættes i henhold til den vedtagne plan:

1) *Mere fokus på formidling af ordinære job i alle møder med borgerne, da gode jobrettede samtaler har dokumenteret effekt.* Der ses begyndende tegn på et mere virksomhedsvendt fokus og samarbejdsgraden med virksomhederne er stigende.

2) *Efteruddannelse af beskæftigelseskonsulenter for at styrke konkret jobformidling i samtalerne.* Der er gennemført BIF-uddannelse for medarbejdere på professionshøjskolen Metropol. Egen uddannelse, da der ikke er en formel jobkonsulentuddannelse.

3) *Stærkere virksomhedssamarbejde med henblik på at få flere ledige, sygedagpengemodtagere og fleksjobbere tilbage på arbejdsmarkedet.* Der er sket en omlægning fra traditionel aktivering til virksomhedsrettet aktivering. Der ombudgetteres 30 mio. kr. i 2016 stigende til 120 mio. kr. i 2019 og frem. Midlerne er anvendt til ekstra virksomhedskonsulenter til alle målgrupper.

4) *Anvendelsen af Uddannelse som aktivering er fortsat uændret.*

5) *Mindre brug af aktivering i form af kurser og vejledning mv., da det ikke har tilstrækkelig dokumenteret effekt. Se punkt 3.*

6) *Mere brug af intensiv aktivering som test af stærke lediges arbejdsvilje, såkaldt rådighedsafprøvende aktivering, da det har dokumenteret effekt. Der er etableret mere intensive tilbud til ikke-akademiske dagpengemodtagere. Fra medio 2017 etableres tilsvarende for AC'ere.*

7) *Hjemtagelse af myndighedsopgaven fra anden aktør med henblik på at sikre sammenhængende forløb for borgerne. Er sat i værk.*

8) *Københavns Kommune som arbejdsgiver stiller sig til rådighed for virksomhedsrettet aktivering og flere fleksjob i langt højere grad end i dag. Delvist implementeret, men stadig et stykke fra målsætningen.*

9) *Tværfaglig indsats for målgruppen af udsatte. Der igangsættes i efteråret 2017 et sammenhængende ungehus. Udviklingsarbejde vedrørende ressourceforløb pågår.*

10) *Gennemgang af ydelsesadministration. Er foretaget, der kom dog ingen oplagte handlemuligheder som følge heraf.*

Økonomisk blev der i 2016 anvendt godt 23.170 kr. pr. fuldtidsmodtager til indsats. Det svarer til niveauet på landsplan.

Københavns Kommune havde et mindreforbrug på godt 450 mio. kr. i 2016 ift. det oprindelige budget. Dette fordeler sig både på BIF og SOF.

Der har således været en gunstig udvikling i Københavns Kommune. Både i forhold til udviklingen i det samlede antal ydelsesmodtagere og i forhold til budget:

- Resultaterne af indsatsen har medført en reduktion af antallet af fuldtidspersoner med over 1400 personer, og har isoleret set medført en besparelse på mere end 130 mio. kr.
- Refusionsreformen har medført, at udgifterne til forsørgelse skønnes at være steget med godt 500 mio. kr.
- Isoleret set har resultaterne af indsatsen i 2016 ikke været store nok til at udligne stigningen i nettoforsørgelsesudgifterne som følge af refusionsreformen. Men samlet set udlignes udgifterne til refusionsreformen stort set af de ændringer, der er sket i udligningssystemet og i beskæftigelsestilskuddet.
- Dekomponeringen af den samlede budgetafvigelse på 446 mio. kr. viser, at godt 2/3 af afvigelsen skyldes, at reduktionen af antallet af fuldtidspersoner var 2850 større end forventet, mens den øvrige del af mindreforbruget skyldes, at budgetteringen af den gennemsnitlige kommunale nettoudgift på de respektive forsørgelsesordninger har været for højere end den faktiske.

Kommunerne er samlet under ét blevet kompenseret via initiale tilpasninger i udligningssystemet og en forhøjelse af beskæftigelsestilskuddet. For Københavns Kommune er de skønnede merudgifter i 2016 til forsørgelse som følge af refusionsomlægningen beregnet til omkring 500 mio. kr. mens de beregnede indtægter som følge af omlægningen af udligningssystemet og forhøjelsen af beskæftigelsestilskuddet er skønnet til at være stort set tilsvarende.

Det er vurderingen, at Københavns Kommune tilhører de kommuner, der har haft en samlet negativ budgeteffekt af refusionsreformen i 2016. Hermed er Københavns Kommune ikke blevet fuldt kompenseret for de økonomiske konsekvenser af refusionsreformen.

Samlet set har der været gennemsnitlige resultater af indsatsen i 2016. Antallet af fuldtidspersoner på offentlig forsørgelse er reduceret med 1400 personer. De sidste 3 års billede, hvor Københavns Kommune har performet relativt godt, er således fortsat i 2016.

Når København Kommunes samlede performance sammenholdes med landets øvrige kommuner, synes indsatsen at være på gennemsnittet af effekterne i landet som helhed. Der er dog i forhold til de øvrige af landets fire største byer leveret betydeligt bedre resultater.

Idet 2016 har været et år, hvor de første skridt i omlægningen af beskæftigelsesindsatsen er taget og mange øvrige faktorer har spillet ind, er det endnu for tidligt endeligt at konkludere, at omlægningen har haft det forventede afkast. Der er dog allerede nogle pejlemærker, som indikerer, at tiltagene har været med til at ruste Københavns Kommune til at afbøde konsekvenserne af refusionsreformen:

- Antallet af virksomhedsbesøg er stigende og samarbejdsgraden med virksomhederne er steget
- Reduktionen af antallet af fuldtidspersoner er på tredje år næsten dobbelt så høj som i landet som helhed.

Det relativt store mindreforbrug på udgifterne til forsørgelse kan dog ikke alene forklares med omlægningen af beskæftigelsesindsatsen og effekter heraf. For det første har der i forhold til den forventede stigning i nettoudgifterne pr. ydelsesmodtager været skønnet relativt højt. For det andet har der i budget været en forventning om en relativ stor stigning i det samlede antal ydelsesmodtagere. I forhold til budget er det realiserede antal fuldtidsmodtagere derfor godt 5 pct. lavere.

Alt i alt er det vurderingen, at Københavns Kommune med omlægningen af beskæftigelsesindsatsen synes godt på vej til at kunne imødegå refusionsreformens betydelige konsekvenser.

1.1 Baggrund

Fra 2016 blev kommunernes finansiering af overførselsindkomsterne underlagt nye regler. Den såkaldte Refusionsreform skal sikre et større økonomisk incitament for kommunerne til at forebygge langtidsledighed. Med reformen blev den statslige refusion gjort afhængig af den periode, den enkelte ydelsesmodtager har været på offentlig forsørgelse. Jo længere periode på offentlig forsørgelse des større del af udgifterne til offentlig forsørgelse skal kommunerne finansiere. Refusionstrappen er vist i nedenstående tabel.

Tabel 1. Refusionstrappen

	1-4 uger	5-26 uger	27-52 uger	Over 52 uger
Statslig refusion, pct.	80	40	30	20

Omlægningen har store økonomiske konsekvenser for kommunerne, idet der samlet blev flyttet udgifter fra staten til kommunerne på godt 4,8 mia. kr. i 2016.

De store byrdefordelmæssige ændringer, som følge af refusionsomlægningen, er først og fremmest blevet håndteret ved at foretage initiale tilpasninger af udligningssystemet og med en midlertidig kompensationsordning. Den initiale tilpasning af udligningssystemet indeholdt følgende elementer:

- En forhøjelse af det generelle udligningsniveau i landsudligningen fra 58 til 61 pct.
- En forhøjelse af grænsen for overudligning fra 92 til 93 pct.
- En forstærket udligning for kommuner med højt strukturelt underskud. Her blev grænsen sænket fra 100 pct. til 95 pct.

Den midlertidige kompensationsordning begrænser de kommunale tab/gevinster af refusionsomlægningen til maksimalt 0,1 pct., af beskatningsgrundlaget i 2016 og 0,2 pct. i 2017. Samtidigt indførtes et nominelt loft over tab og gevinster på henholdsvis 10 og 20 mio. kr. i 2016 og 2017. Den midlertidige kompensationsordning er endvidere ved at blive forlænget til 2018.

Endelig blev det såkaldte beskæftigelsestilskud, som er en slags budgetgaranti på området for forsikrede ledige, forhøjet med 1,141 mia. kr.

I forbindelse med udmeldingen af de generelle tilskud til kommunerne for 2016 er ovenstående indregnet. I forbindelse med udmeldingen af de generelle tilskud til kommunerne for 2017 er der sket en endelig afregning, så det sikres, at der er et så tidsnært billede af konsekvenserne som muligt.

Beskæftigelses- og integrationsudvalget besluttede i 2015 en flerårig omlægning af beskæftigelsesindsatsen som samlet skulle sikre en mere effektiv indsats.

I hovedtræk skulle indsatsen have mere fokus på formidlingen af ordinære job og virksomhedsindsatsen skulle styrkes samtidig med, at der skulle anvendes færre midler til vejledning og opkvalificering. Samlet var der tale om en omlægning inden for de eksisterende rammer.

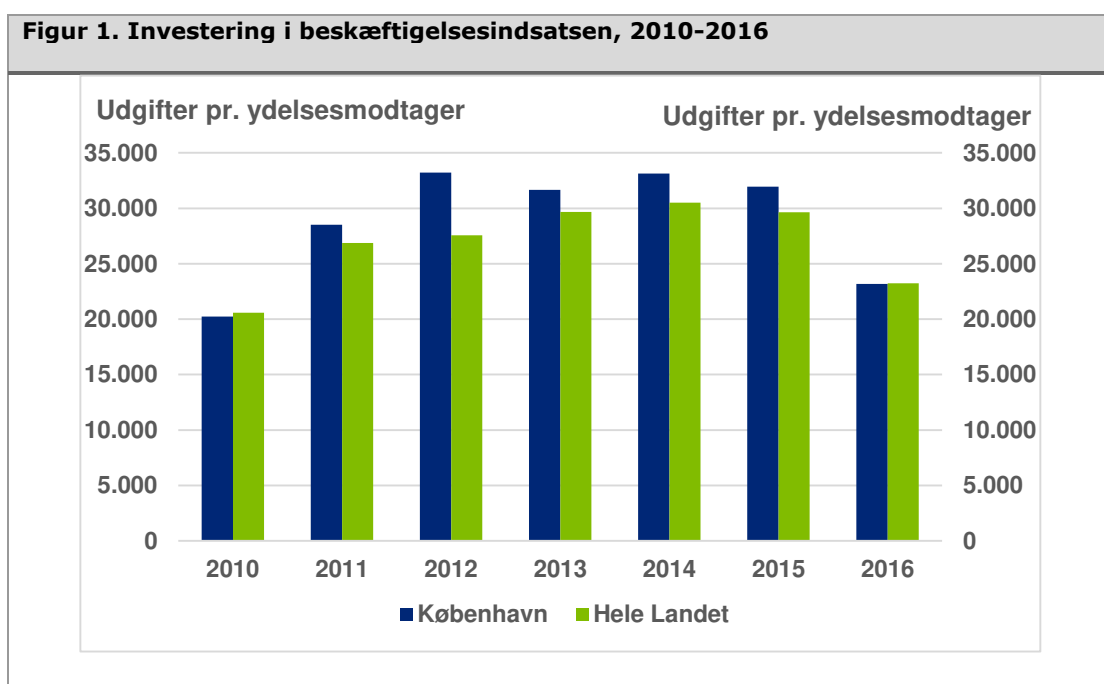
I 2016 er der således en række faktorer, der har spillet ind i forhold til den samlede performance på beskæftigelsesområdet. Det gælder befolkningsudviklingen, refusionsreformen og den flerårige omlægning af beskæftigelsesindsatsen.

I det følgende forsøges det at beskrive udviklingen på beskæftigelsesområdet i København i 2016. Det belyses, hvilke konsekvenser refusionsreformen har haft og hvilke effekter, der kan ses af den flerårige omlægning af beskæftigelsesindsatsen.

1.2 Investeringen i beskæftigelsesindsatsen i København i 2016

Med vedtagelsen af den flerårige omlægning af beskæftigelsesindsatsen skal der ske en yderligere fokusering mod den virksomhedsvendte del af beskæftigelsesindsatsen. Samtidig markerer omlægningen en omfordeling af de anvendte midler på beskæftigelsesområdet.

I 2016 blev der i Københavns Kommune anvendt godt 23.170 kr. pr. ydelsesmodtager til drift af den kommunale beskæftigelsesindsats, indsatsen i forhold til de forsikrede ledige og til ansatte i jobcentrene. Der blev i 2016 anvendt stort set det samme pr. helårsydelsesmodtager i landet som helhed. Hermed er der også sket en tilpasning af de til indsatsen afholdte udgifter, så der i København nu investeres det samme i indsats pr. fuldtidsmodtager i resten af landet, jf. figur 1.

Kilde: Danmarks Statistik og Jobindsats

Note: Følgende konti er medtaget fra de kommunale regnskaber: 5.68.90 Driftsudgifter til den kommunale beskæftigelsesindsats, 5.68.91 Beskæftigelsesindsats for forsikrede ledige, 5.58.81 Løntilskud mv. til personer i fleksjob og personer i løntilskudsstillinger i målgruppen og 6.45.53 Jobcentre. Der er endvidere medtaget en række øvrige udgifter (5.57.75, 5.68.95, 5.68.96, 5.68.97 og 5.68.98)

I forhold til det oprindelige budget for 2016 er særligt udgifterne til den kommunale beskæftigelsesindsats steget, mens udgifterne til jobcentre og fleksjob ligger nogenlunde på budget, jf. tabel 2.

Omlægningen af indsatsen ses derved ved en opnormering af særligt virksomhedskonsulenter i centrene, som konteres på konto 5.68.90.

Tabel 2. Anvendte midler på beskæftigelsesområdet, mio. kr.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2016B
5.68.90 Driftsudgifter til den kommunale beskæftigelsesindsats:	0	476	637	471	466	415	501	433
5.68.91 Beskæftigelsesindsats for forsikrede ledige	100	192	170	140	108	77	112	108
6.45.53 Jobcentre	389	357	409	409	457	458	498	502
5.58.81 Løntilskud mv. til personer i fleksjob og personer i løn	238	255	265	285	294	270	157	138
5.57.75, 5.68.95, 5.68.96, 5.68.97 og 5.68.98	609	614	740	736	737	717	103	281
I alt	1.336	1.894	2.221	2.041	2.062	1.937	1.371	1.462

Kilde: Danmarks Statistik, Kommunale budgetter og regnskaber.

1.3 Overordnede kommunaløkonomiske konsekvenser i 2016 af refusionsreformen

Samlet set er nettoforsørgelsesudgifterne i alle kommuner steget fra 2015 til 2016 steget med 1 mia. kr. selvom antallet af fuldtidspersoner er faldet med 7.000 helårspersoner.

Hver enkelt ydelsesmodtager er umiddelbart blevet "dyrere" for kommunerne, hvilket kommunerne samlet under ét er blevet kompenseret for via ændringer i udligningsystemet og beskæftigelsestilskuddet i forbindelse med udmeldingen af generelle tilskud mv. til kommunerne for 2016.

En vurdering af refusionsreformens virkning og økonomiske konsekvenser for kommunerne vil derfor indebære, at der både inddrages de ændringer i bloktilskuddet for 2016, der kan henføres til refusionsreformen, og de ekstra udgifter, som kommunerne generelt har haft til forsørgelse i 2016. I princippet skal der også tages højde for tilpasninger i forbindelse med udmeldingen af generelle tilskud for 2017, idet der sker en endelig tilpasning her¹.

En korrekt opgørelse af refusionsreformens direkte udgiftsmæssige virkning ville indebære, at alle ydelsesmodtagere i 2016 blev vurderet i forhold til det regelsæt, der var gældende i 2015. Hermed vil forskellen mellem de faktisk konstaterede og de beregnede udgifter (2016 personer med 2015 regelsæt for refusion og medfinansiering) svare til de forsørgelsesmæssige konsekvenser af refusionsreformen.

En sådan beregning vil kræve omfattende analyser. Det vil også kræve specifikt kendskab til, hvilke forudsætninger og niveauer, som Økonomi- og Indenrigsministeriet har lagt til grund for den kommunale udligning og tilskud for 2016 og for den sags skyld 2017.

Derfor lægges Københavns Kommunes egne skøn til grund for vurderingerne i det følgende. Københavns Kommune har gjort opmærksom på, at skønnene er behæftet med betydelig usikkerhed.

1.4 De økonomiske konsekvenser af refusionsreformen for København Kommune

Refusionsreformen omfatter alle kommunale udgifter til alle modtagere af overførsler, dog undtaget førtidspension og ledighedsydelse bevilget før 1. juli 2014.

Det fremgår af tabel 3, at de samlede offentlige udgifter til de ydelsesgrupper, som er omfattet af refusionsreformen i 2016, udgjorde 7,3 mia. kr. Heraf udgør den del af forsørgelsesudgifterne, som København Kommune skal medfinansiere 5,1 mio. kr. Det svarer til, at København Kommune medfinansierer 69,4 pct. af udgiften til en gennemsnitlig overførselsmodtager, hvilket er lavere end for kommunerne som helhed.

I landet som helhed var den samlede medfinansieringsprocent på 69,6 pct., hvilket er en højere andel end i København, jf. tabel 1. Den samlede medfinansieringsprocent er afhængig af, hvor lang tid den samlede gruppe af modtagere har modtaget offentlig forsørgelse (ydelsesmodtagernes fordeling på de forskellige refusionstrin, se tabel 1.) Jo højere den samlede medfinansieringsprocent er, jo større en andel af ydelsesmodtagere på den respektive ydelse er langvarigt offentligt forsørgede.

Det vil også betyde, at der for alle de ydelsesgrupper, hvor medfinansieringsprocenten samlet er højere i København end landsgennemsnittet, er der økonomiske potentialer i at reducere andelen af personer, der har været offentligt forsørgt i mere end et år.

I København gælder det særligt for kontanthjælpsområdet og sygedagpenge samt jobafklaring og ressourceforløb jf. tabel 3.

---

¹ For tilskudsåret 2017 foretages der ved udmeldingen af tilskuds- og udligningsbeløb for 2017 pr. 1. juli 2016 en endelig beregning af de byrdefordelmæssige tab og gevinster.

Tabel 3. Kommunale brutto- og nettoudgifter og medfinansieringsprocenter, fordelt på forsørgelsesordninger omfattet af refusionsreformen.

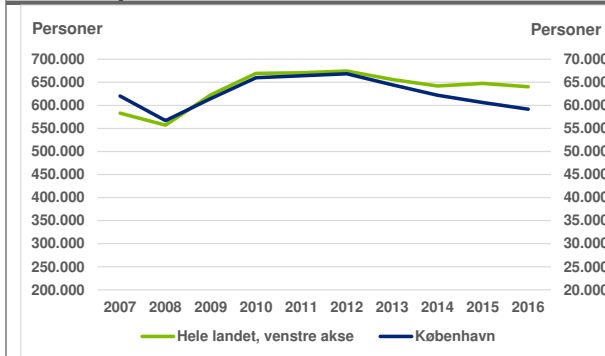
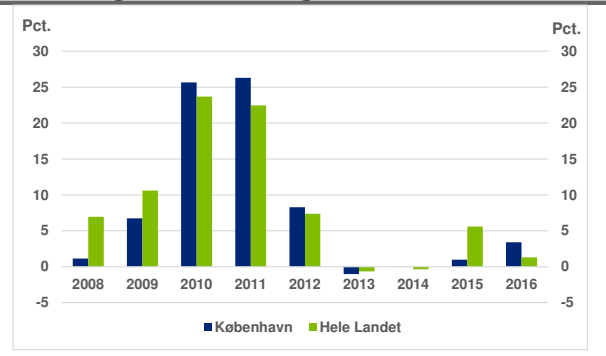
2016	København			Landet
	Bruttoudgift	Nettoudgift	Gns pct	Gns pct
København A-dagpenge	2.418,1	1.542,0	63,8	64,7
Fleksløntilskud	46,8	37,1	79,2	78,7
Førtidspension ny	103,6	80,9	78,1	78,0
Integrationsydelse	54,1	38,3	70,9	69,8
Jobafklaringsforløb	94,7	74,8	79,0	78,5
Kontanthjælp	2.476,4	1.946,6	78,6	78,2
Kontantydelse	9,2	7,3	79,5	79,4
Ledighedsydelse Ny	21,5	17,0	79,3	78,6
Løntilskud ifølge integrationslovens § 23 c	7,1	4,2	59,3	74,6
Løntilskud under jobafklaringsforløb	0,1	0,1	80,0	79,6
Løntilskud vedr. arbejdsmarkedsydelse	3,0	2,4	79,6	78,9
Løntilskud vedr. dagpengemodtagere (offentlig)	34,1	25,4	74,6	74,8
Løntilskud vedr. dagpengemodtagere (privat)	41,2	30,8	74,6	74,7
Løntilskud vedr. dagpengemodtagere med handicap	0,1	0,1	77,1	78,5
Løntilskud vedr. kontantydelse	0,1	0,1	80,0	79,7
Løntilskud vedr. personer med handicap	0,8	0,6	76,4	72,0
Løntilskud vedr. ressourceforløb	0,2	0,1	80,0	80,0
Løntilskud vedr. revalidender	0,0	0,0	0,0	79,5
Løntilskud vedr. selvforsørgede	3,2	1,9	59,1	62,2
Løntilskud vedr. sygedagpenge	0,0	0,0	0,0	0,0
Medfinansiering af befordringsgodtgørelse	0,0	0,0	0,0	0,0
Ressourceforløb	269,5	214,4	79,5	79,4
Revalideringsydelse	85,7	67,9	79,2	79,1
Særlig Støtte	81,5	-64,1	-78,7	-78,2
Særlig Støtte NY	24,0	24,0	100,0	100,0
Særligt fleksbidrag	0,0	-9,3	0,0	0,0
Sygedagpenge	1.147,6	744,0	64,8	62,6
Uddannelseshjælp	385,7	287,2	74,4	74,4
I alt	7.308,2	5.073,8	69,4	69,6

Kilde: Stars Refusionssystem

Det samlede antal personer på offentlig forsørgelse faldt fra 2015 til 2016 med godt 1400 personer. Det skal sammenholdes med, at der i hele landet var tale om et fald på 7.000 helårspersoner. Hermed var der i Københavns Kommune i 2016 godt 59.000 fuldtidspersoner på offentlig forsørgelse, jf. figur 2.

Faldet i antallet af fuldtidspersoner kan ikke umiddelbart ses i udviklingen i de kommunale nettoudgifter til forsørgelse. Det skyldes netop refusionsreformen. Det fremgår, at kommunernes nettoudgifter til forsørgelse er steget med 1,5 pct., mens nettoudgifterne i København er steget med 3,4 pct., jf. figur 3.

Umiddelbart kan faldet i antallet af fuldtidspersoner på offentlig forsørgelse i Københavns Kommune ikke opveje refusionsreformens virkning i forhold til, at hver enkelt fuldtidsperson på de respektive offentlige forsørgelsesordninger i gennemsnit er blevet dyrere for Københavns Kommune. Dette til trods for, at ydelsesmodtagerne i Københavns Kommune relativt set har været kortere på samlet offentlig forsørgelse end i andre kommuner, jf. tabel 3.

Figur 2. Udviklingen i antallet af fuldtidspersoner**Figur 3. Udviklingen de kommunale nettoudgifter til forsørgelse**

Kilde: Jobindsats.dk, Stars refusionssystem og egne beregninger

I tabel 4 er Københavns Kommunes samlede skønnede virkninger af refusionsreformen vist. Det fremgår alt andet lige, at refusionsreformen i 2016 skønnes at have øget forsørgelsesudgifterne med 500 mio. kr., mens indtægterne tilsvarende skønnes at være steget med 500 mio. kr. Refusionsreformen har således i henhold til Københavns Kommunes egen skøn medført, at Københavns Kommune har mistet 10 mio. kr., som er loftet for det maksimale tab, jf. tabel 4.

Tabel 4. Københavns Kommunes skønnede virkninger af refusionsreformen, mio. kr.

	2016	2017	2018	2019
Øget bloktilskud 1)	377	450	528	581
Øget beskæftigelsestilskud 2)	136	141	143	145
Øgede udgifter til overførsler 3)	-522	-545	-574	-589
Gevinster før ændring af udligningssystem og kompensation	-10	46	97	138
Initial tilpasning af udligningssystem 4)	-17	21		
Midlertidig kompensationsordning 5)	17	-5		
Gevinst	-10	20		

Anm: Tabellen er udarbejdet på baggrund af tilskudsudmeldingen for 2016 og 2017 samt konsekvensberegningerne baseret på skøn med udgangspunkt i 2015-regnskabstal foretaget af BM. Tabellen er opdateret i september 2016 med udgangspunkt i nye tal for fordelingen af udgifter mellem kommuner.

1) Københavns Kommunes andel af kompensationen via bloktilskuddet er beregnet med udgangspunkt i andelen fra 2016 og 2017 (andelen vil formodentlig ændres i årene 2018 og frem)

2) Københavns Kommunes andel af kompensationen via beskæftigelsestilskuddet er beregnet med udgangspunkt i kompensationsandelen fra 2016, som er 13,62 pct. (andelen ændres nok i årene frem).

3) Merudgiftsskøn foretaget af BM på baggrund af regnskabstal for 2015

4) Beregnet på baggrund af de øvrige oplysninger, der følger af lovforslaget.

5) Tallet for 2016 og 2017 følger af oversigten over tilskud og udligning. Med tilskudsudmeldingen for 2016 modtog KK en midlertidig kompensation på 26.472 t.kr. Kompensationen blev nedjusteret med 9.480t.kr. med tilskudsudmeldingen for 2017, grundet opdateret beregningsgrundlag

Kilde: København Kommune og Økonomi og Indenrigsministeriet samt Beskæftigelsesministeriet

Københavns Kommune hører således til de kommuner, der skønner, at kommunen ikke fuldt ud er blevet kompenseret for refusionsreformens virkninger i 2016. Det skal dog understreges, at beregningerne er foretaget på en udvikling i udgifterne, der ikke svarer til den, der har ligget til grund for tildelingen af tilskud mv. for 2016 og 2017.

Beregningerne kan således alene betragtes som en skønnet vurdering af konsekvenserne og dermed ikke, hvor meget Københavns Kommune reelt er blevet kompenseret via tilskud og udligning for henholdsvis 2016 og 2017.

Økonomi- og indenrigsministeriet har ikke beregnet tilskud for 2016 og korrektionerne i forbindelse med tilskud for 2017 på de faktiske data, hvormed ovenstående ikke kan betragtes som andet end en anskueliggørelse af effekterne. Økonomi- og indenrigsministeriet har været kontaktet, men har ikke ønsket at udlevere de data, der har ligget til grund for deres beregninger.

Der er i STAR igangsat beregninger af de faktisk konstaterede udgiftsmæssige konsekvenser af refusionsreformen. Hermed vil der kunne forekomme ændringer i forhold til ovenstående skøn og beregninger.

Det er dog ikke inden for rammerne af tidsfristen for afslutningen af denne opgave muligt at inddrage STAR's endelige opgørelser. Derfor lægges ovenstående skøn til grund for vurderingen af refusionsreformens samlede økonomiske konsekvenser.

1.5 Effekter af indsatsen - udviklingen i København fra 2015 til 2016

Formålet med beskæftigelsesindsatsen er at sikre, at perioden uden job og på midlertidig offentlig forsørgelse er så kort som mulig for den enkelte.

Derfor er det valgt at belyse Københavns Kommunes samlede performance ved at beregne ændringerne i den gennemsnitlige varighed på alle forsørgelsesordninger med undtagelse af førtidspension (hvor der ses på ændringen i antallet af fuldtidspersoner).

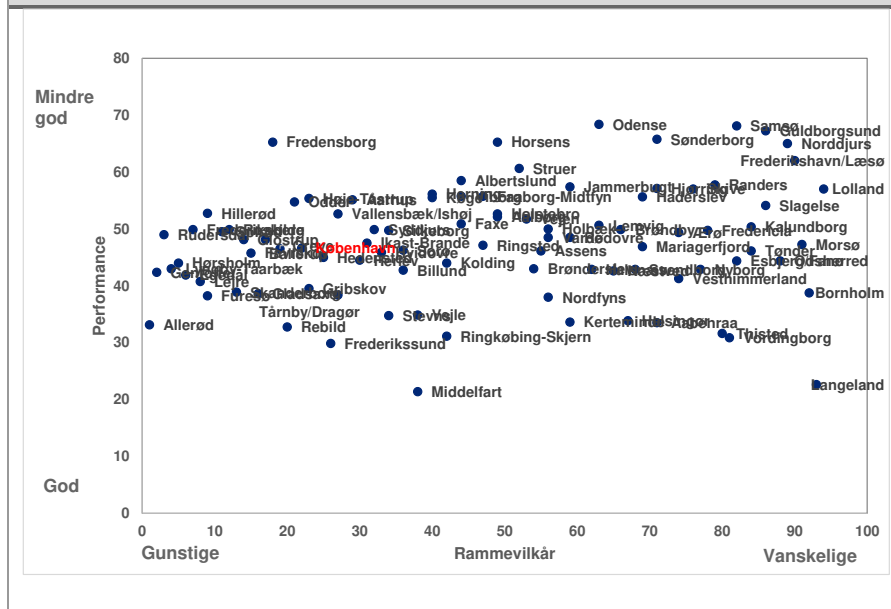
Det overordnede performancemål måler, hvor langt varigheden inden for hver enkelt forsørgelsesordning i 2016 ligger fra varigheden i 2015. Jobcentrene rangeres i hver enkelt måling og scores med værdier fra 1-98, hvor 1 er udtryk for mindste afstand/største reduktion af forskellen mellem den gennemsnitlige varighed i 2015 og 2016. De forskellige forsørgelsesordninger vægtes lige. Det betyder, at jo lavere værdien i det samlede performanceindeks er, jo bedre samlet performance har jobcenteret i kommunen haft.

Ved alene at se på varigheden som performanceindikator udelukkes fx forhold som lavere tilgang af borgere mv. Omvendt kan der argumenteres for, at jobcentrene ikke kan påvirke, hvor mange, der kommer ind af døren, og netop har til opgave at sikre, at den periode, som den enkelte er uden job bliver så kort som mulig. Der findes studier, der viser, at konjunkturerne både påvirker tilgangen og varigheden på de forskellige forsørgelsesordninger, så forskelle i performanceindikatoren kan til en vis udstrækning også afspejle konjunkturrelle forskelle.

Det fremgår, at Jobcenter København ligger lige omkring gennemsnittet, når der ses på den samlede performance. Det svarer til, at den gennemsnitlige varighed af ydelsesmodtagernes forløb på de enkelte forsørgelsesordninger i Københavns Kommune er blevet reduceret stort set som gennemsnittet af alle kommunerne, jf. figur 4.

Sammenholdes udviklingen med de øvrige store byer har indsatsen i Københavns Kommune haft betydeligt bedre effekter i 2016 end i Odense, Århus og Ålborg.

Figur 4. Performance og rammevilkår

Kilde: SFI og jobindsats.dk

I forhold til at se på, hvor mange af de respektive ydelsesmodtagere, der løbende kommer i beskæftigelse er der i figur 5 vist et effektmål, hvor der ses på, hvilken ydelse de personer, der i løbet af den seneste observationsmåned er kommet i beskæftigelse, havde for henholdsvis 1, 3 og 6 måneder siden.

Er værdien 50 pct. i december for en ydelsesgruppe på 6 måneders målingen, svarer det til, at halvdelen af de personer, der for 6 måneder siden modtog ydelsen er kommet i job.

Betragtes effekterne for de største målgrupper for beskæftigelsesindsatsen i 2016 ses der, at effekterne for personer på sygedagpenge og arbejdsløshedsdagpenge er størst.

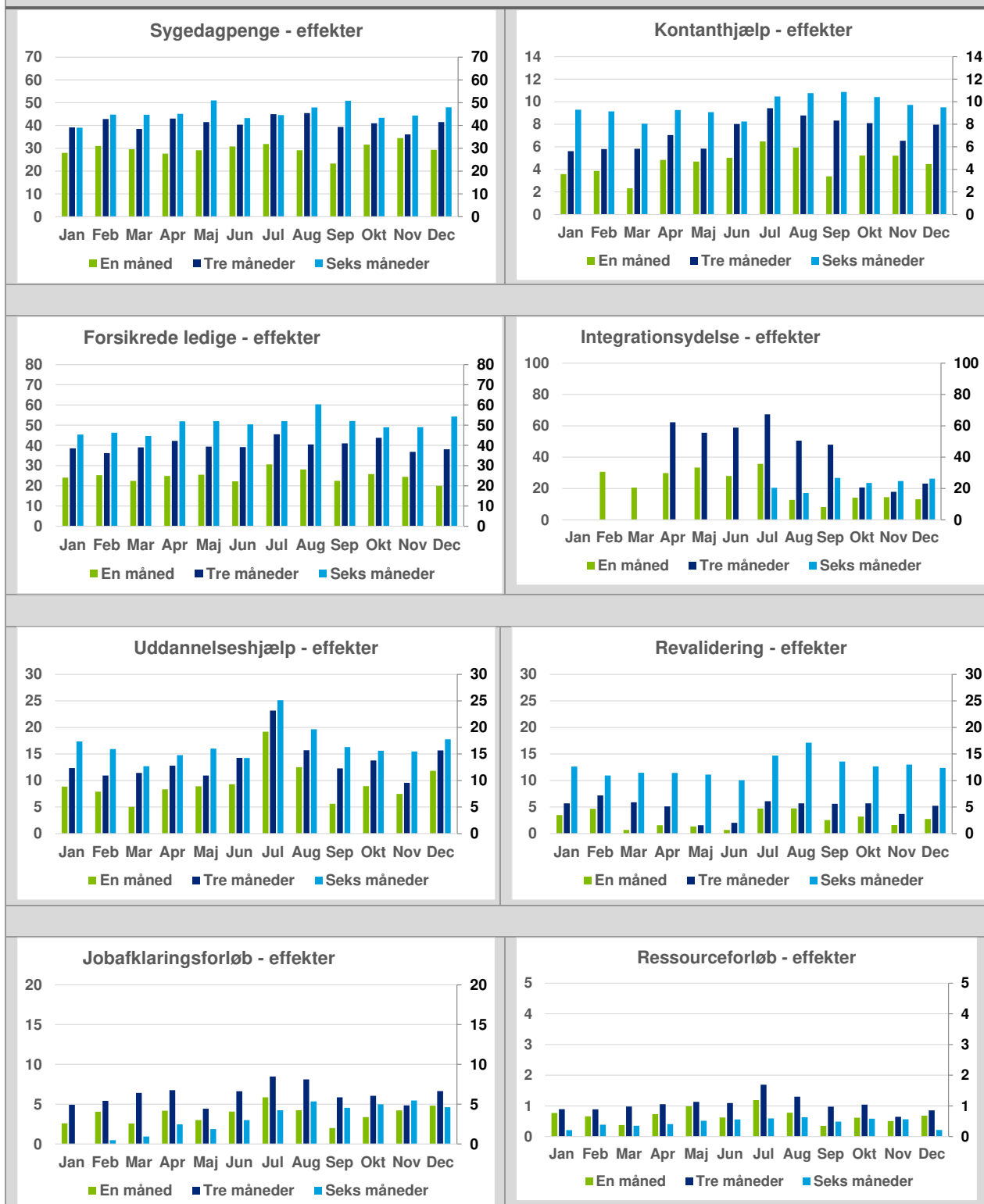
Godt 50 pct. af de personer, der for seks måneder siden var på sygedagpenge eller arbejdsløshedsdagpenge er i arbejde et halvt år efter. Effekterne for sygedagpengemodtagerne ligger lidt under niveauet på landsplan, mens effekterne for forsikrede ledige er på niveau.

Effekterne af den samlede indsats i forhold til gruppen af kontanthjælpsmodtagere har været stigende gennem 2016. Godt 10 pct. af målgruppen er i job efter 6 måneder. Det svarer til niveauet på landsplan.

Der er ligeledes begyndende effekter af indsatsen i forhold til personer på integrationsydelse. Her er jobeffekten 22 pct. efter et halvt år.

Der ses også en stigende tendens i effekterne af indsatsen over for personer på jobafklarings- eller ressourceforløb. Mens der i begyndelsen af 2016 stort set ingen langsigtseffekt var, så er 6 måneders effekten for jobafklaring godt 15 pct. ved udgangen af 2016.

Figur 5. Afgang til job for udvalgte forsørgelsesgrupper i København Kommune, 2016

Effekterne er målt ved i måneden at finde alle personer, der er kommet i job i løbet af den respektive måned og ved at se, hvilken forsørgelsesordning den enkelte kom fra henholdsvis en måned, tre måneder og seks måneder før. I alle figurer er der tale om, hvor stor en andel af de personer, der var offentligt forsørgede henholdsvis 1, 3 og seks måneder tidligere, som er kommet i job i løbet af måneden.

Kilde: Udtræk på Dream, jobindsats.dk og egne beregninger

Samlet set er der skabt rimelige resultater af indsatsen i 2016. Det samlede antal personer på offentlig forsørgelse er reduceret med 1400 personer, hvilket svarer til 20 pct. af det samlede fald i hele landet.

Også når den samlede performance sammenlignes med øvrige kommuners synes der i 2016 at have være leveret tilfredsstillende resultater af indsatsen, jf. figur 4.

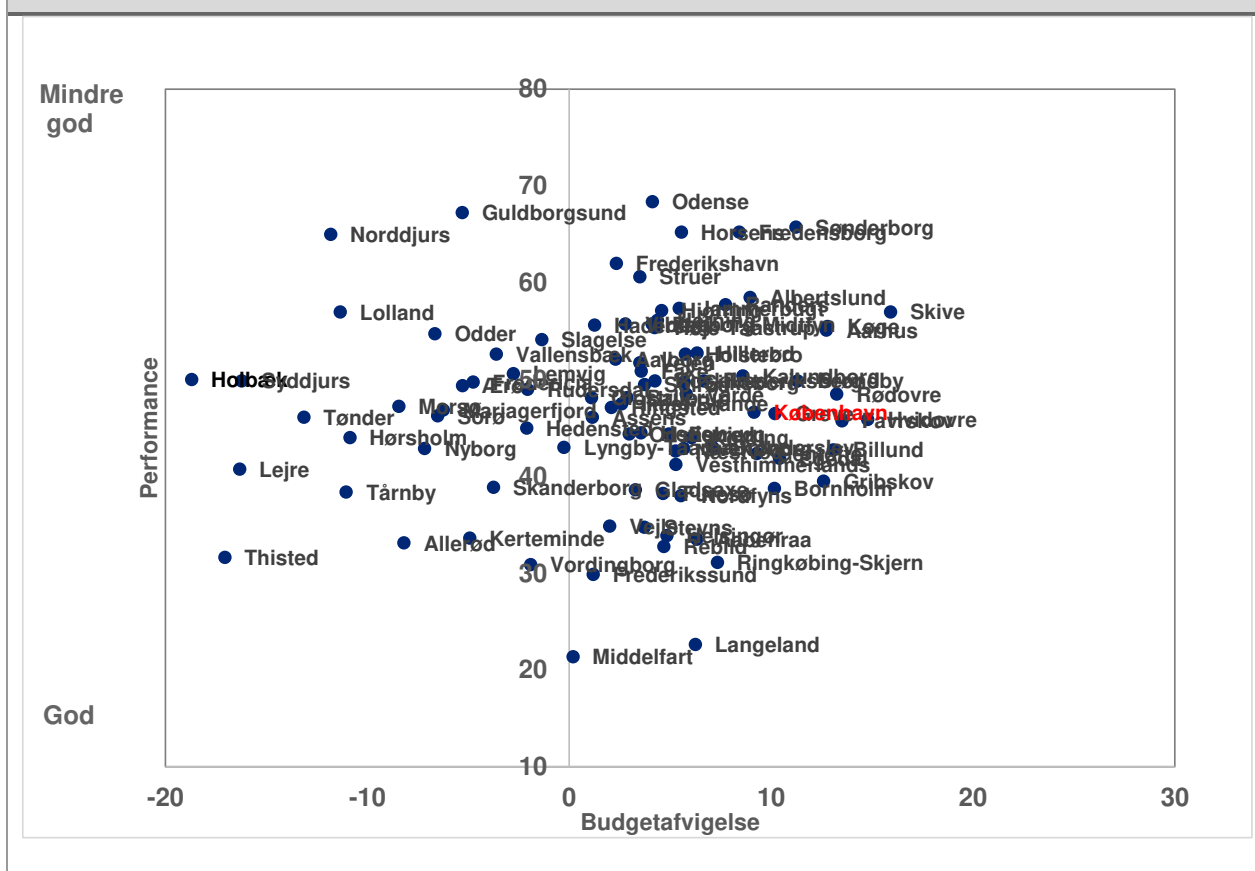
1.6 Dekomponering af budgetafvigelsen i 2016

Generelt har de fleste kommuner haft betydelige udfordringer med at forudse de samlede virkninger af indsats og refusionsreformen i 2016. Det giver sig blandt andet udtryk ved, at der på tværs af landets kommuner er budgetafvigelser fra -20 pct. til +20 pct. på forsørgelsesordningerne.

Med en afvigelse på 11 pct. er Københavns Kommune blandt de kommuner, som har haft det største mindreforbrug i 2016, jf. figur 6.

Københavns Kommune har således leveret resultater, der svarer til gennemsnittet i landet som helhed og betydelige besparelser i forhold til budgettet.

Figur 6. Budgetafvigelser og performance

Kilde: SFI og jobindsats.dk

Note: Følgende konti medgår: 5.57.78 Dagpenge til forsikrede ledige, 5.48.68 Førtdspension med 50 pct. refusion, 5.48.66 Førtdspension tilkendt 1. juli 2014 eller senere, 5.57.73 Kontant- og uddannelseshjælp, 5.58.83 Ledighedsydelse, 5.58.80 Revalidering, 5.57.71 Sygedagpenge, 5.58.82 Ressourceforløb, 5.46.60 Introduktionsprogram mv., 5.46.61 Kontanthjælp til udlændinge omfattet af integrationsprogrammet og integrationsydelse, 5.68.90 Driftsudgifter til den kommunale beskæftigelsesindsats, 5.68.91 Beskæftigelsesindsats for forsikrede ledige, 6.45.53 Jobcentre.

Kommuner i figurens øverste højre hjørne har rent budgetmæssigt leveret et relativt stort mindreforbrug, men er samtidig blandt de kommuner, der har leveret de mest beskedne indsatsmæssige resultater i 2016. Det gælder fx Odense, Horsens, Fredensborg og Sønderborg kommuner.

Kommuner i figurens øverste venstre hjørne har både haft et relativt stort merforbrug og relativt beskedne resultater af indsatsen. Det gælder fx Lolland, Norddjurs og Guldborgsund kommuner.

Kommuner i figurens nederste højre hjørne har haft relativt gode resultater af indsatsen og et relativt stort mindreforbrug. Det gælder fx Middelfart, Ringkøbing-Skjern og Frederikssund kommuner.

Kommuner i figurens nederste venstre hjørne har leveret gode resultater, men har på trods heraf haft et relativt stort merforbrug på udgifterne til forsørgelse.

I forbindelse med budgettet for 2016 var det forudsat, at antallet af fuldtidspersoner skulle stige med 2,3 pct. svarende til 1.421 fuldtidspersoner. Der blev realiseret et fald på godt 1.429 fuldtidspersoner, jf. tabel 5. I forhold til budget er der således 2.850 færre personer end forventet.

Både på kontanthjælps- og dagpengeområdet blev der realiseret et betydeligt fald i antallet af fuldtidsmodtagere.

På sygedagpengeområdet er der ikke realiseret det forventede fald. Og endelig er der ikke sket den forventede stigning i antallet af personer på ledighedsydelse.

Samlet er der i forhold til budgettet realiseret et mindreforbrug på 446 mio. kr. Dette skal ses i lyset af, at der i 2016 både har skulle budgetteres med de vurderede effekter af refusionsreformen, den forventede konjunkturelle udvikling og effekterne af omlægningen af beskæftigelsesindsatsen i Københavns Kommune.

Det relativt store mindreforbrug skal endvidere sammenholdes med, at refusionsreformens skønnede udgiftsmæssige konsekvenser svarer til 500 mio. kr., som Københavns Kommune dog stort set er blevet kompenseret for.

Samtidig skal det bemærkes, at der i budgettet for 2016 var forventet en relativ stor stigning i antallet af ydelsesmodtagere, jf. tabel 5.

Tabel 5. Budget og faktiske udgifter 2015 og 2016.

	Modtagere			Nettodriftsudgifter		
	R 2015	B 2016	R 2016	R 2015	B 2016	R 2016
Dagpenge	13.003	12.913	12.684	1.665	1.678	1.599
Kontanthjælp	18.834	21.056	17.458	1.815	2.297	1.947
Sygedagpenge	6.595	5.704	6.499	731	659	729
Ressourceforløb	967	896	1.869	95	214	258
Jobafklaring	360	775	660	44	88	75
Uddannelseshjælp	4.367	4.600	3.788	306	310	287
Integrationsydelse mv.	163	130	714	14	67	87
Ledighedsydelse	874	1.000	734	139	169	120
Revalidering	468	700	428	43	112	72
Førtidspension	12.965	12.200	12.193	1.228	1.289	1.243
Fleksjob	2.007	2.050	2.147	270	138	157
I alt	60.603	62.024	59.174	6.350	7.020	6.574

Kilde: Jobindsats.dk, Økonomi og Indenrigsministeriet og egne beregninger

På integrationsområdet har alle kommuner oplevet betydelige ændringer i løbet af 2016, hvorfor en række Faktorer har været medvirkende til den observerede udvikling.

I forhold til budgettet skyldes godt 2/3 af afvigelsen, at der er skønnet for negativt i forhold til udviklingen i antallet af fuldtidspersoner, mens 1/3 af afvigelsen skyldes, at der i budgettet for 2016 var skønnet for højt på den gennemsnitlige medfinansiering på de forskellige ydelsesmålgrupper, jf. tabel 6.

Det skal dog understreges, at der er i nedenstående tabel er tale om aggregerede tal, og at der ikke kan tages højde for, hvorvidt andre regelændringer end refusionsreformen kan have påvirket tallene.

Tabel 6. Pris- og mængdeeffekter i 2016.

	Ændring i personer		Gns. nettoudgift pr. modtager			Priseffekt mio. kr.	Mængdeeffekt mio. kr.
	Budget	Faktisk	Budget	Regnskab	Forskel		
Dagpenge	-90	-319	129.965	126.066	3.899	50	29
Kontanthjælp	2.222	-1.376	109.106	111.502	-2.396	-50	401
Sygedagpenge	-891	-96	115.503	112.146	3.357	19	-89
Ressourceforløb	-71	902	238.458	137.960	100.497	90	-134
Jobafklaring	415	300	113.548	113.349	199	0	13
Uddannelseshjælp	233	-579	67.391	75.811	-8.420	-39	62
Integrationsydelse mv.	-33	551	511.608	121.807	389.801	51	-71
Ledighedsydelse	126	-140	169.104	162.824	6.280	6	43
Revalidering	232	-40	159.831	168.643	-8.811	-6	46
Førtidspension	-765	-772	105.618	101.978	3.640	44	1
Fleksjob	43	140	67.336	73.321	-5.985	-12	-7
I alt	1.421	-1.429				153	293

Kilde: Regnskabstal fra Danmarks statistik og jobindsats.dk

Alt i alt har der i 2016 været rimelige resultater af indsatsen, og der har været et mindreforbrug på udgifterne til både indsats og til forsørgelse.